

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra statistiky

Diplomová práce

**Statistická analýza vývoje důchodového pojištění
v České republice**

Irma Krejčí

© 2015 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra statistiky

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Irma Krejčí

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Statistická analýza vývoje důchodového pojištění v České republice

Název anglicky

Statistical analysis of the pension insurance in the Czech Republic

Cíle práce

Cílem práce je na základě relevantních ukazatelů analyzovat vývoj a strukturu dávek důchodového pojištění v České republice. S pomocí statistických metod budou zhodnoceny tendence vybraných ukazatelů a predikován jejich budoucí vývoj s ohledem na základní demografické faktory. Součástí řešení budou návrhy a doporučení k odstranění zjištěných nedostatků.

Metodika

Získaná data budou analyzována vybranými statistickými metodami z oblasti časových řad a indexní analýzy.

Doporučený rozsah práce

60-80 stran

Klíčová slova

Důchod, důchodové pojištění, důchodový systém, principy sociální politiky, sociální politika, sociální správa, sociální zabezpečení

Doporučené zdroje informací

BRDEK, Miroslav, JIROVÁ, Hana a KREBS, Vojtěch. Trendy v evropské sociální politice. Praha: ASPI, 2002. 251 s. ISBN 80-86395-25-1.

Další literatura bude doporučena v průběhu zpracování diplomového úkolu.

HINDLS, Richard, HRONOVÁ, Stanislava, SEGER, Jan, FISCHER, Jakub: Statistika pro ekonomy.

KREBS, Vojtěch a kol. Solidarita a ekvivalence v sociálních systémech. 1. vydání. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2009. 178 s. ISBN 978-80-7416-044-8.

KREBS, Vojtěch, et al. Sociální politika. 5., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 544 s. ISBN 978-80-7357-585-4.

MELOUN, Milan a MILITKY, Jiří. Statistická analýza experimentálních dat. 2., upravené a rozšířené vydání. Praha: Academia, 2004. 953 s. ISBN 80-200-1254-0.

MOTEJL, Otakar et al. Důchody. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, (c)2009. 241 s. Stanoviska: sborník stanovisek veřejného ochránce práv; 4. ISBN 978-80-254-4387-3.

Praha: Professional Publishing, 2007. 264 s. ISBN 978-80-86946-43-6.

PRIB, Jan. Průvodce malou důchodovou reformou: změny v důchodovém pojištění v roce 2011 a v roce 2012. Praha: BMSS-Start, 2011. 31 s. Průvodce extra; 4/2011. ISBN 978-80-86140-72-8.

RYTÍŘOVÁ, Lucie. Důchodový systém v České republice. 1. vydání. Olomouc: ANAG, 2013. 115 s. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7263-821-5.

TOMEŠ, Igor a kol. Sociální správa: úvod do teorie a praxe. 2., rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál, 2009. 299 s. ISBN 978-80-73.

TOMEŠ, Igor. Obory sociální politiky. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. 368 s. ISBN 978-80-7367-868-5.

VORÍŠEK, Vladimír. Zákon o důchodovém pojištění: komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. xix, 486 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7179-576-6.

Předběžný termín obhajoby

2015/06 (červen)

Vedoucí práce

doc. Ing. Marie Prášilová, CSc.

Elektronicky schváleno dne 15. 10. 2014

prof. Ing. Libuše Svatošová, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 11. 11. 2014

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 15. 03. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Statistická analýza vývoje důchodového pojištění v České republice" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 25. 3. 2015

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. Ing. Marii Prášilové, CSc. za cenné rady a připomínky při zpracování této diplomové práce.

Statistická analýza vývoje důchodového pojištění v České republice

Statistical analysis of the pension insurance in the Czech Republic

Souhrn

Diplomová práce je zaměřena na důchodové pojištění v České republice. V práci je podrobně rozebráno celkové saldo hospodaření systému důchodového pojištění v letech 1996 - 2012. Prostřednictvím analýzy časových řad je predikována výše příjmů z pojistného na důchodové pojištění a výše výdajů na dávky důchodového pojištění v letech 2020 a 2050. Detailněji je v práci pohlíženo na účet důchodového pojištění a jeho vývoj v čase. Dále se práce věnuje základním demografickým faktorům ovlivňujícím míru udržitelnosti současného důchodového systému. Práce se také zabývá valorizací důchodů a jejími pravidly. S využitím elementárních charakteristik časových řad jsou popsány tendence jednotlivých vyplácených důchodů podle druhu důchodů. Pro vlastní porovnání jsou použita data získaná ze statistik vedených Ministerstvem práce a sociálních věcí, Českým statistickým úřadem a data získaná z veřejně dostupné databáze Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj OECD.StatExtracts. V závěrečné části se diplomová práce ohlíží nad dosaženými výsledky a zamýšlí se nad perspektivami důchodového pojištění s ohledem na demografický vývoj.

Klíčová slova: důchod, důchodové pojištění, důchodový systém, principy sociální politiky, sociální politika, sociální správa, sociální zabezpečení.

Summary:

The Thesis is focused on pension insurance in the Czech republic. It analyzes pension instance management during the period 1996 – 2012. Using the time series, government pension fund revenues and the level of pension expenditures in the years 2020 and 2050 are predicted. A close look is taken at the government pension fund and its development over time. Furthermore, the Thesis assesses basic demographic factors with an impact on the level of sustainability of the current pensions system, valorisation of pensions and its regulations. Using elementary time series characteristics, trends in pension expenditures according to the type of pensions are described. Statistic data was obtained from the Ministry of Labour and Social Affairs, Czech statistical office and the public OECD.StatExtracts database. The closing sections of the Thesis summarize the outcomes of the research and outline the perspectives of the pensions scheme, regarding the demographic development.

Keywords: pension, pension insurance, pensions insurance system, social policy principles, social policy, social management, social security

OBSAH

Prohlášení

Souhrn

Obsah

Seznam použitých zkratk

1	ÚVOD	11
2	CÍL PRÁCE A METODIKA	12
2.1	Cíl	12
2.2	Metodika	12
2.2.1	Charakteristiky polohy	12
2.2.2	Elementární charakteristiky časových řad.....	13
2.2.3	Modely časových řad	14
3	TEORETICKÁ VÝCHODISKA	16
3.1	Důchodový systém	16
3.1.1	Konstrukce důchodového systému	16
3.1.2	Financování základních systémů důchodového zabezpečení.....	17
3.1.3	Penzijní plány	18
3.1.4	Sociální solidarita v důchodovém systému	19
3.1.5	Základní principy uspořádání systémů důchodového zabezpečení ve vyspělých zemích Evropy.....	20
3.2	Důchodový systém v České republice	21
3.3	Důchodové pojištění	25
3.3.1	Základní pojmy	27
3.3.2	Další pojmy.....	28
3.3.3	Důchody a druhy důchodů.....	29
4	CHARAKTERISTIKA SOUČASNÉHO DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU V ČR	31
4.1	I. pilíř - státní průběžně financovaný systém	32
4.2	II. pilíř - fondový pilíř	33
4.3	III. pilíř - doplňkové penzijní spoření	34
5	PRAKTICKÁ ČÁST	36
5.1	Financování I. pilíře	37
5.1.1	Hospodaření systému důchodového pojištění v letech 1996 - 2011.....	38

5.1.2	Hospodaření systému důchodového pojištění v letech 2012 - 2013.....	40
5.1.3	Výsledek hospodaření a výdaje na správu v letech 1996 - 2013.....	41
5.1.4	Analýza časové řady příjmů z pojistného na důchodové pojištění v rozmezí let 1996 - 2011	43
5.1.5	Analýza časové řady výdajů na dávky důchodového pojištění v rozmezí let 1996 - 2011	44
5.2	Demografický vývoj jako faktor ovlivňující finanční stabilitu průběžného důchodového systému.....	45
5.3	Výdaje na důchody	50
5.4	Výše důchodu.....	53
5.5	Starobní důchody.....	55
5.6	Invalidní důchody	60
5.7	Vdovské a vdovecké důchody	62
5.8	Sirotčí důchody	65
6	VÝSLEDKY A DISKUZE.....	67
6.1	Dosažené výsledky	67
6.2	Perspektivy důchodového pojištění s ohledem na demografický vývoj.....	72
7	ZÁVĚR.....	76
8	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	80
9	LEGISLATIVA	83
10	SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	84
11	PŘÍLOHY	86

Seznam použitých zkratk:

ČR	Česká republika
ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení
ČSÚ	Český statistický úřad
DC	Defined contribution
DPH	Daň z přidané hodnoty
EU	Evropská unie
FO	Fyzická osoba
MFČR	Ministerstvo financí České republiky
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NDC	Notional defined contribution
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj)
OSSZ	Okresní správa sociálního zabezpečení
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
UV	Usnesení vlády
WHO	World health organization (Světová zdravotnická organizace)

1 ÚVOD

Současný důchodový systém v České republice je postaven na třech pilířích: důchodové pojištění, důchodové spoření a doplňkové penzijní spoření. Z hlediska vývoje systému důchodového pojištění bylo výrazným mezníkem v historii Československa klíčové přijetí zákona č. 99/1948 Sb., o národním pojištění. Tímto zákonem bylo zavedeno pojištění ze zákona ipso iure. V průběhu následujících let prošel důchodový systém České republiky řadou dramatických změn. Jak reformou z roku 1956 inspirovanou tzv. sovětskými modely, kdy jejím cílem bylo nahradit pojišťovací princip rozpočtovým financováním, tak po roce 1989 přizpůsobením již existujícího systému sociálního zabezpečení tržním podmínkám v hospodářství. Klíčovým momentem pro současný důchodový systém bylo přijetí zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Přijetí tohoto zákona znamenalo další posun systému důchodového zabezpečení na moderní systém důchodového pojištění. Tento systém byl zaveden jako jednotný, průběžně financovaný, dávkově definovaný a povinný pro všechny ekonomicky aktivní osoby. Zásadní změnu důchodového systému v České republice přinesla důchodová reforma. Rok 2011 byl ve znamení tzv. Malé důchodové reformy, která byla odstartována nutností úprav redukčních hranic a sazeb v důchodovém systému. „Velká důchodová reforma“ přinesla od 1. 1. 2013 zavedení tzv. II. pilíře důchodového systému, který je fondový a příspěvkově orientovaný.

Soudobý důchodový systém v České republice se potácí s řadou problémů. Prvořadým problémem je udržení jeho finanční stability. Na jedné straně díky stále kvalitnější lékařské péči a také zvyšováním kvality života dochází k prodlužování střední délky života. Na straně druhé však klesá počet ekonomicky aktivních lidí na celkové populaci. To se společně s vysokým procentem nezaměstnanosti, kladoucím vysoké nároky na sociální výdaje, nepříznivě promítá do bilance důchodového systému. Pro zmírnění nepříznivého vývoje došlo ke změnám v prvním a třetím pilíři a zároveň byl zaveden pilíř druhý. Dominantním zdrojem příjmů důchodců je státní průběžný pilíř, který je založen na principu financování důchodů z aktuálního výnosu sociálního pojistného. Hlavní úlohou tohoto prvního pilíře je solidárně zajistit přiměřenou výši důchodů pro všechny občany, kteří platili většinu života sociální pojištění.

2 CÍL PRÁCE A METODIKA

2.1 Cíl

Cílem diplomové práce je analýza hospodaření systému důchodového pojištění v České republice v rozmezí let 1996 - 2013. Pomocí analýzy časových řad budou predikovány úrovně příjmů z pojistného na důchodové pojištění a výdajů na dávky důchodového pojištění v roce 2020 a 2050. V diplomové práci budou sledovány základní demografické faktory ovlivňující finanční udržitelnost současného důchodového systému. S využitím elementárních charakteristik časových řad bude také posuzován vývoj a struktura jednotlivých dávek důchodového pojištění. V závěru se bude diplomová práce zabývat perspektivami důchodového pojištění s ohledem na demografický vývoj.

2.2 Metodika

Pro vlastní zpracování diplomové práce byly použity údaje státních závěrečných účtů prezentované Ministerstvem financí České republiky. Dále bylo pracováno s daty poskytovanými Ministerstvem práce a sociálních věcí a Českým statistickým úřadem. S využitím databáze Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj OECD.StatExtracts byly analyzovány vybrané dílčí ukazatele. Pomocí lineární trendové funkce byl popsán vývoj příjmů z pojistného na důchodové pojištění a výdajů na dávky důchodového pojištění v letech 1996 - 2013 a odhadnuta jejich výše v letech 2020 a 2050. Pro analýzy časových řad byl vyžít statistický software Statistica 12.

2.2.1 Charakteristiky polohy

Charakteristiky polohy reprezentují vhodnou střední hodnotu daného souboru, kolem které se soustřeďují hodnoty tohoto souboru.

Prostý aritmetický průměr

je forma aritmetického průměru a je nejdůležitější a nejčastěji počítanou charakteristikou polohy.

$$\bar{x} = \frac{x_1 + x_2 + x_3 + \dots + x_n}{n} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n} \quad (2.1)$$

2.2.2 Elementární charakteristiky časových řad

Časová řada je definována jako množina pozorování kvantitativní charakteristiky (ukazatele) uspořádaná v čase.

Absolutní charakteristiky

První absolutní diference

lze definovat jako rozdíly sousedních pozorování řady. Tyto diference charakterizují absolutní přírůstek nebo úbytek zkoumaného ukazatele v určitém okamžiku proti okamžiku bezprostředně předcházejícímu.

$$dy_t = y_t - y_{t-1} \quad t = 2, 3, \dots, n \quad (2.2)$$

Průměrný absolutní přírůstek

vyjadřuje průměrnou absolutní změnu ukazatele.

$$\bar{d}_{1i} = \frac{\sum d_{1i}}{n} \quad (2.3)$$

Relativní charakteristiky

Koeficient růstu

vyjadřuje relativní postupnou rychlost změn hodnot v časové řadě. Vyjádříme-li koeficient růstu v procentech, hovoříme o *tempu růstu*.

$$k_t = \frac{y_t}{y_{t-1}} \quad t = 2, 3, \dots, n \quad (2.4)$$

Průměrný koeficient růstu

je nejčastěji definovaný jako geometrický průměr jednotlivých koeficientů k_t .

$$\bar{k} = \sqrt[n-1]{\frac{y_2}{y_1} \cdot \frac{y_3}{y_2} \cdot \dots \cdot \frac{y_n}{y_{n-1}}} = \sqrt[n-1]{\frac{y_n}{y_1}} \quad (2.5)$$

Relativní přírůstek (1. relativní diference)

je další mírou dynamiky časových řad.

$$r_i = \frac{d_{1i}}{y_{i-1}} \quad (2.6)$$

Bazický index

získáme, pokud porovnáme hodnoty ukazatele vzhledem ke stejnému období (bázi).

$$I_{i/o} = \frac{q_i}{q_o} \quad (2.7)$$

2.2.3 Modely časových řad

Při analýze časových řad se nejčastěji vychází z předpokladu, že uvažovaná časová řada obsahuje tři složky:

- a) trend - charakterizuje dlouhodobou celkovou a hlavní tendenci časové řady;
- b) periodická složka – je důsledkem působení periodicky se opakujících faktorů na sledovaný jev, projevuje se periodickými výkyvy ukazatelů časové řady okolo trendu;
- c) náhodné kolísání – je vyvoláno působením vedlejších faktorů náhodného charakteru; projevuje se drobnými, nepravidelnými nebo ojedinělými výkyvy časové řady, které není možné předvídat.

Výběr trendové funkce je podmíněn:

- znalostí, která z použitých funkcí nejlépe vystihuje vývoj sledované veličiny v minulosti;
- znalostí objektivních tendencí vývoje této veličiny v budoucnosti.

Lineární trendová funkce

$$T_t = a + bt \quad (2.8)$$

V praxi se výběr trendové funkce provádí většinou empiricky. Strukturální parametry trendových funkcí se obvykle odhadnou pomocí metody nejmenších čtverců. Při této metodě požadujeme, aby součet čtverců odchylek jednotlivých hodnot časové řady od trendu byl minimální.

Volba vhodného modelu trendu

Index determinace

je standardním a často počítaným ukazatelem, sloužícím k syntetickému popisu stupně shody modelu s empirickými údaji.

$$I^2 = 1 - \frac{\sum_{t=1}^n (y_t - \hat{y}_t)^2}{\sum_{t=1}^n (y_t - \bar{y})^2} \quad (2.9)$$

Kde \bar{y} je aritmetický průměr empirických hodnot časové řady y_1, \dots, y_n . Index determinace je bezrozměrné číslo, splňující relaci:

$$0 \leq I^2 \leq 1.$$

Jestliže hodnoty I^2 se blíží nule, signalizuje to stále menší soulad modelu s časovou řadou. Za nejvhodnější podklad pro dynamiky časové řady se považuje trendová funkce, která vede k maximální hodnotě indexu determinace I^2 .

Taková funkce nejlépe a nejpřesněji vystihuje reálný vývoj zkoumaného jevu v minulosti a lze tedy předpokládat, že podobným způsobem bude vystihovat i skutečnost, která nastane v budoucnosti.

3 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

3.1 Důchodový systém

Důchodovým systémem rozumíme způsob, jakým obyvatelstvo dané země financuje definované důchodové dávky. Důchodový systém a v podstatě celá oblast sociálního zabezpečení, patří v Evropské unii mezi tzv. komunitární politiku. Tzn., že zásadní rozhodnutí, která se týkají současného stavu i budoucího vývoje důchodového systému patří plně do kompetence jednotlivých národních států a Evropská unie nijak nepřikazuje členským, ani kandidátským zemím, jakou podobu sociálního zabezpečení si mají zvolit. Její doporučení mají nezávazný charakter.¹

3.1.1 Konstrukce důchodového systému

V zásadě rozlišujeme dva základní typy konstrukce důchodu:

- klasický pojistný systém - Bismarckův pojistný systém (model vzniklý ve střední Evropě);
- model jednotného důchodu – Beveridgeův systém.

Dalším vývojem, podle konkrétních ekonomických, historických a sociálních událostí, se postupně vytvářely i různé kombinace těchto základních teoretických modelů. Nejčastější jsou dva typy: pojistný systém s minimální výší a tzv. dvousložkový důchod.²

1. Bismarckův pojistný systém:

- model založený na klasických, čistě pojistných principech;
- výše důchodu je přímo závislá na výši placeného pojistného a je stanovena procentem z průměrného výdělku.

2. Beveridgeův (flate – rate) systém:

- systém založený na myšlence tzv. jednotného důchodu;
- výše je stanovena na úrovni minimální mzdy, životního minima nebo jiné kategorie;
- výše důchodu je určena jednotnou částkou bez ohledu na celkovou dobu pojištění nebo s ohledem na ni.³

¹ SLANÝ, A., et al. *Sociální ochrana a důchodový systém*, str. 4.

² KREBS, V., et al. *Sociální politika*, str. 199.

³ KREBS, V., et al. *Solidarita a ekvivalence v sociálních systémech*, str. 55.

3. Dvousložková konstrukce:

- kombinace předchozích typů umožňující v rámci důchodového systému podle konkrétní sociální a ekonomické situace posilovat buď prvek nivelizační (zvyšováním 1. složky o pevné částky), anebo prvek ekvivalence (procentním zvyšováním 2. složky);
- kombinace zvyšování důchodu o pevné částky a o procento je možná jak pro nově přiznávané důchody, tak pro důchody vyplácené.

4. pojistný systém se stanoveným minimem:

- jedná se o modifikace Bismarckova systému, který umožňuje přiznat při získání stanovené doby pojištění minimální důchod bez ohledu na výši zaplaceného pojistného;
- systém umožňuje zvyšovat vyplácené důchody procentní sazbou a zároveň nejméně o určenou minimální částku.⁴

3.1.2 Financování základních systémů důchodového zabezpečení

Možnosti financování základního systému důchodového zabezpečení lze teoreticky rozlišit takto:

1. Státní rozpočet

- financování ze státního rozpočtu, přičemž zdrojem prostředků jsou daně z příjmů;
- v rámci tohoto způsobu je uplatněna nejvyšší možná solidarita, jelikož daňové zatížení s rostoucími příjmy roste a úroveň důchodu v porovnání s rostoucím výdělkem klesá.

2. Příspěvky na důchodové pojištění

- financování ze státního rozpočtu, zdrojem prostředků jsou příspěvky na sociální důchodové pojištění;
- míra sociální redistribuce je nižší než v předcházejícím případě, protože příspěvky jsou stanoveny jednotným procentem z dosahovaného výdělku; jejich výše je určena tak, aby příjmy byly dostatečné na pokrytí nákladů na důchody v určitém období.

⁴ KREBS, V., et al. *Sociální politika*, str. 199.

3. Průběžné financování

- podstatou je princip, kdy příspěvky pojištěnců z řad ekonomicky aktivního obyvatelstva (resp. pojištěnců a jejich zaměstnavatelů) vybrané v běžném roce jsou tentýž rok vyplaceny občanům pobírajícím důchodové dávky; takto financovaný systém je méně ovlivnitelný některými makroekonomickými parametry (inlace) a je velmi citlivý na demografický vývoj.⁵
- jedná se o tzv. systém „Pay-As-You-Go“ (PAYG), je to tedy systém vycházející z myšlenky mezigenerační solidarity a příslibu budoucí péče, jde o uspořádání, kdy lidé v současnosti výdělečně činní odvádí příspěvky na sociální pojištění a z těchto příspěvků jsou ihned vypláceny dávky současným důchodcům.

4. Průběžné financování s rezervním fondem

- financování z fondu, ve kterém se při průběžném financování vytváří rezerva na úrovni dlouhodobě investovaného kapitálu;
- dosažení takovéto úrovně rezervy je možné pouze tehdy, když příjmy trvale převyšují výdaje nutné pro pokrytí běžných nákladů na dávky.

5. Fondové financování

- systém „capital reserve“, u tohoto systému si pojištěnci pomocí pojišťovacího systému vytvářejí kapitálové rezervy, které jsou pak použity na financování jejich vlastních důchodů, příspěvky jsou tedy spořeny, dochází k tvorbě kapitálu.⁶

3.1.3 Penzijní plány

Při zavádění jednotlivých forem financování důchodů je důležitá otázka, jaký typ penzijního plánu se zvolí. Můžeme rozlišovat tyto systémy:

1. Dávkově definované systém (DB – defined benefit)

- garantují určitou výši penzijních dávek, většinou v závislosti na kombinaci faktorů (počet let, po které jedinec odváděl příspěvky do systému, výše příjmů jedince za určité období).

⁵ BRDEK, M., JÍROVÁ, H., KREBS, V. *Trendy v evropské sociální politice*, str. 108.

⁶ KREBS, V., et al. *Sociální politika*, str. 196.

2. Příspěvkově definované systémy (DC – defined contribution)

- neposkytují svým účastníkům takovou míru jistoty týkající se výše budoucích penzí. Účastníci platí stanovenou příspěvkovou sazbu, ale výše jejich budoucích penzí závisí kromě velikosti odvedených příspěvků, také na míře výnosů z investování těchto úspor na kapitálovém trhu.

3. Hypoteticky příspěvkově definované systémy (NDC – notional defined contribution)

- každý účastník má v rámci systému svůj (hypotetický) individuální účet, na který jsou připisovány jím odvedené příspěvky, včetně jejich zhodnocování v čase;⁷
- poměrně nová reformní strategie, jde o transformaci tradičního, průběžně financovaného systému s definovanými dávkami na příspěvkově definovaný systém s pomyslnými individuálními účty;
- výše příspěvku je zaznamenávána na osobních účtech, zhodnocována stanovenou mírou a důchod vypočten na základě pojistně-matematických principů. Kapitál na individuálních účtech je pouze pomyslný, systém zůstává průběžně financovaný.⁸

3.1.4 Sociální solidarita v důchodovém systému

Sociální solidarita je chápána jako vzájemná sounáležitost, podpora jak jednotlivců, tak sdružení, skupin nebo organizací při rozdělování a utváření životních podmínek a prostředků.

Formy solidarity:

- mezinárodní – aktivity nadnárodních organizací (Světová zdravotnická organizace - WHO);
- celostátní – solidarita celospolečenská, naplňovaná a organizovaná státem (pomoc potřebným, sociálně znevýhodněným jedincům, rodinám, komunitám v oblasti vzdělávání...);
- na místní úrovni – formou pomoci v rámci obcí, spolků, církví, farností, charitativních a neziskových organizací;
- na úrovni jednotlivců – v rámci rodiny;

⁷ KREBS, V., et al. *Sociální politika*, str. 198.

⁸ SLANÝ, A., et al. *Sociální ochrana a důchodový systém*, str. 5.

- mezigenerační solidarita – ekonomicky činná část obyvatelstva s částí ekonomicky nečinnou;
- solidarita bohatých s chudými, bezdětných rodin s rodinami s dětmi, zdravých s nemocnými;
- dobrovolná (poskytnutí daru) – občan si sám volí způsob pomoci ostatním, často forma filantropie, altruizmu;
- nedobrovolná (obligatorní) – formou povinných odvodů do systému se občan účastní tvorby prostředků následně poskytovaných adresně potřebným jednotlivcům.⁹

V důchodovém pojištění se uplatňuje princip solidarity, a to zejména pojištěnců s vyššími příjmy s pojištěnci s nižšími příjmy. V praxi se tento princip projevuje především ve stanovení výše důchodu, jelikož od určité výše se základ pro výpočet důchodu redukuje, tzn., nezohledňuje se plně. Dále se v důchodovém pojištění uplatňuje solidarita osob ekonomicky aktivních s osobami, které pobírají důchody, jelikož vybrané pojistné na důchodové pojištění slouží k úhradě vyplácených důchodů; je tedy uplatňován princip průběžného financování.¹⁰

3.1.5 Základní principy uspořádání systémů důchodového zabezpečení ve vyspělých zemích Evropy

Obecně v EU i ostatních ekonomicky rozvinutých zemích představují všechny používané důchodové systémy určitou speciální variantu tzv. třípilířového systému.

1. První pilíř

- tvoří státem garantovanou penzi. Je založený na mezigenerační solidaritě a je financován průběžným způsobem.

2. Druhý pilíř

dle terminologie ustálené v zemích EU představuje aktivity zaměstnavatelských subjektů směřujících k poskytování dávek občanům ve stáří. Tento systém může být financován variabilně, účast v něm může být povinná nebo dobrovolná ze strany zaměstnance i zaměstnavatele. Vlivem Světové banky se někdy za tento pilíř považuje systém financovaný zásadně kapitálově (fondově), vyžadující povinnou účast a soukromou správu finančních prostředků.

⁹ DUKOVÁ, I., DUKA, M., KOHOUTOVÁ, I. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*, str. 58.

¹⁰ PŘIB, J., *Kdy do důchodu a za kolik*, str. 12.

3. Třetí pilíř

- reprezentuje soukromé aktivity občanů (komerční životní pojištění atd.).¹¹

Přístup každé země je svým způsobem ojedinělý a klade různě velký důraz na odlišné parametry podle vlastních tradic a ekonomických možností. Po shrnutí trendů a faktorů uspořádání důchodových systémů lze jednotlivá kritéria vymezit takto:

- státní garance systému – je anebo není zavedena;
- osobní rozsah systému – všichni výdělečně činní, všechny osoby s trvalým pobytem nebo jen určité skupiny;
- účast osob – povinná nebo dobrovolná kolektivní nebo dobrovolná individuální;
- financování – průběžné, kapitálově rezervní nebo smíšené;
- vztah příspěvků a dávek – dávkově definovaný nebo příspěvkově definovaný;
- dávková konstrukce – jednosložková (důchod je jednotný nebo závislý na pojistném, popř. s určitými prvky solidarity a se stanoveným min. důchodem) nebo dvousložková (důchod se skládá z pevné jednotné částky a z částky závislé na výdělku a době pojištění);
- solidarita – mezigenerační, v rámci jedné generace příjmová, aktivních i neaktivních osob;
- daňová úprava – zdaňování či daňové úlevy pro příspěvky, výnosy z investic nebo vyplácené dávky;
- správa systému - státní, veřejná, soukromá.¹²

3.2 Důchodový systém v České republice

Důchodový systém České republiky je založen na povinném důchodovém pojištění dle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (dále zákon o důchodovém pojištění). Dále na důchodovém spoření podle zákona č. 426/2011 Sb., od roku 2013 a na doplňkovém penzijním spoření podle zákona č. 427/2011 Sb., které nahradilo penzijní připojištění se státním příspěvkem podle zákona č. 42/1994 Sb. Součástí dobrovolných doplňkových systémů jsou také produkty komerčních pojišťoven (zejména životní pojištění).

¹¹ SLANÝ, A., et al. *Sociální ochrana a důchodový systém*, str. 44.

¹² BRDEK, M., JÍROVÁ, H., KREBS, V. *Trendy v evropské sociální politice*, str. 108, 109.

Základní povinné důchodové pojištění je dávkově definované a průběžně financované, je univerzální a zabezpečuje všechny ekonomicky aktivní osoby. Právní úprava je jednotná pro všechny pojištěnce, neexistují speciální odvětvová nebo profesní schémata apod. Pouze z organizačně-administrativního hlediska platí určité odchylky pro tzv. silové rezorty (vojáci, hasiči, policisté, celníci...)¹³

I. pilíř

Tento pilíř představuje tzv. průběžný systém. Z tohoto pilíře čerpají důchody současní důchodci. Tento pilíř je pilířem základním, ostatní pilíře jsou pouze doplňkové. Problémem tohoto systému je demografické riziko.¹⁴

Výhody důchodového pojištění:

- státem spravovaný a garantovaný systém;
- pojistné je placeno podle aktuálních příjmů – kdo příjmy nemá, pojistné neplatí (s výjimkou OSVČ vykonávajících hlavní činnost – pro ně platí povinnost odvodu pojistného alespoň z minimálního vyměřovacího základu, a to i přesto, že žádných příjmů nedosáhli);
- pro osoby s nižšími příjmy relativně vysoké dávky – kvůli redukci dosažených příjmů je náhradový poměr (poměr mezi poskytovaným starobním důchodem a předchozí mzdou) nejvyšší při nízkých příjmech.¹⁵

Nevýhody důchodového pojištění:

- odvedené prostředky nejsou součástí dědictví;
- nejistá výše dávek v budoucnu – výpočet může být kdykoliv upraven;
- silný prvek solidarity¹⁶ - při výpočtu se počítá se základní výměrou a procentní výměrou důchodů. Právě procentní výměra obsahuje určité redukční hranice. Ty znamenají, že příjem do určité výše se počítá celý, od určité výše jen malé procento a pro silně nadprůměrné příjmy se počítá už jen maličké procento z příjmu. Tento postup má za cíl solidaritu mezi lidmi s vysokým a s nízkým příjmem.¹⁷

¹³ Dostupné z www: <http://www.mpsv.cz/cs/3>

¹⁴ SYROVÝ, P. *Jak si spořit na důchod: zorientujte se v důchodové reformě*, str. 81.

¹⁵ RYTÍŘOVÁ, L. *Důchodový systém v České republice*, str. 44.

¹⁶ RYTÍŘOVÁ, L. *Důchodový systém v České republice*, str. 44.

¹⁷ SYROVÝ, P. *Jak si spořit na důchod: zorientujte se v důchodové reformě*, str. 81.

II. pilíř

Základními charakteristikami tohoto pilíře jsou: fondové financování, individuální účet, výrazný prvek ekvivalence, příspěvkově definovaný systém, dobrovolná účast a náhrada příjmů.¹⁸

Princip ekvivalence:

Samotný pojem znamená rovnocennost, něco, co má stejnou platnost nebo hodnotu. V sociální politice je princip ekvivalence především interpretován jako princip zásluhovosti nebo výkonnosti. Tento princip předpokládá, že rozdělování důchodů, statků, podmínek apod. jednotlivcům bude uskutečněno tak, že bude odpovídat jejich vlastnímu výkonu, pracovní zásluze. V případě důchodového spoření, že vyplacené dávky budou plně odpovídat příjmům pojištěnce, resp. pojistnému z nich odvedenému.¹⁹

Výhody důchodového spoření:

- naspořené prostředky patří konkrétnímu účastníkovi;
- úspory jsou součástí dědictví ve fázi spoření a mohou být děděny i ve fázi výplaty;
- úspory nepodléhají exekuci;
- pojistné je placeno podle aktuálních příjmů – kdo příjmy nemá, pojistné neplatí;
- přísná regulace, nízké poplatky;
- čím delší doba spoření, tím bude vyšší naspořená částka;
- výše dávek je přímo úměrná naspořeným prostředkům, bez jejich přerozdělování na dávky pro osoby s nižšími příjmy.

Nevýhody důchodového spoření:

- nemožnost ukončení účasti;
- výplata dávek až po získání nároku na důchod z I. pilíře;
- riziko insolvence penzijní společnosti;
- riziko problémů na kapitálových trzích (finanční krize);
- riziko insolvence zaměstnavatele, porušování jeho povinností;
- politická rizika;

¹⁸ RYTÍŘOVÁ, L. *Důchodový systém v České republice*, str. 45.

¹⁹ KREBS, V., et al. *Solidarita a ekvivalence v sociálních systémech*, str. 12.

- nedostatečné zhodnocení při krátké účasti.²⁰

III. pilíř

Třetím pilířem je individuální zabezpečení občanů prostřednictvím vlastní investiční činnosti formou životního pojištění, účasti v investičních fondech apod. Je to systém připojištění založený na dobrovolnosti. Přesto, že je tento pilíř považován za doplňkový, může být zdrojem pozdějšího kapitálu²¹. Doplňkové penzijní spoření bylo zavedeno spolu s důchodovým spořením od 1. ledna 2013 v rámci druhé fáze důchodové reformy. Tento pilíř fungoval již od roku 2004, avšak jako penzijní připojištění se státním příspěvkem (zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem). Do tohoto původního třetího pilíře bylo možno se přihlásit pouze do konce listopadu 2012, nové smlouvy o penzijním připojištění se státním příspěvkem již není možné uzavírat.²²

Výhody doplňkového penzijního spoření:

- naspořené prostředky náleží konkrétnímu účastníkovi;
- výše příspěvku si určuje účastník dle své aktuální situace, placení lze odložit nebo přerušit;
- zahájení nebo ukončení účasti není omezeno;
- úspory jsou součástí dědictví;
- přísná regulace, nízké poplatky;
- výše dávek je přímo úměrná naspořeným prostředkům, bez jejich přerozdělení na dávky pro osoby s nižšími příjmy.

Nevýhody doplňkového penzijního spoření:

- riziko insolvence penzijní společnosti;
- riziko problémů na kapitálových trzích (finanční krize).

Výhody penzijního připojištění ze státního příspěvku:

- naspořené prostředky náleží konkrétnímu účastníkovi;
- výše příspěvku si určuje účastník dle své aktuální situace, placení lze odložit nebo přerušit;

²⁰ RYTÍŘOVÁ, L. *Důchodový systém v České republice*, str. 83.

²¹ KAHOUN, V. a kol. *Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly*, str. 98.

²² RYTÍŘOVÁ, L. *Důchodový systém v České republice*, str. 84.

- zahájení nebo ukončení účasti není omezeno;
- úspory jsou součástí dědictví;
- přísná regulace, nízké poplatky;
- výše dávek je přímo úměrná naspořeným prostředkům, bez jejich přerozdělení na dávky pro osoby s nižšími příjmy;
- záruka nezáporného výnosu;
- možnost čerpat až polovinu naspořených prostředků po 15 letech spoření.

Nevýhody penzijního připojištění ze státního příspěvku:

- riziko insolvence penzijní společnosti;
- riziko problémů na kapitálových trzích (finanční krize);
- nízký výnos kvůli konzervativním investicím.²³

3.3 Důchodové pojištění

Důchodové pojištění tvoří spolu s nemocenským pojištěním součást sociálního pojištění. V České republice má dlouhou tradici. Již za první republiky, konkrétně ve 20. letech dvacátého století, byly přijaty první právní předpisy, které důchodové pojištění rozšířily na téměř všechny osoby činné v zaměstnaneckých vztazích. Od roku 1948 byly důchodového pojištění účastny také osoby samostatně výdělečně činné.²⁴

Současné uspořádání českého důchodového systému začalo vznikat v devadesátých letech minulého století, kdy byly postupně přijímány jednotlivé reformní kroky. Ty byly završeny v roce 1995 přijetím zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, který nabyl účinnosti ke dni 1. 1. 1996. Jedná se o hmotněprávní předpis, který upravuje nároky na důchody ze základního důchodového pojištění, způsob stanovení výše důchodu a podmínky pro výplatu důchodu.²⁵

Od roku 1996 je základní důchodové pojištění založeno na těchto principech:

- **sociální solidarita;**
- **průběžné financování;**

²³ RYTÍŘOVÁ, L. *Důchodový systém v České republice*, str. 111.

²⁴ TRÖSTER P. a kol. *Právo sociálního zabezpečení*, str. 143.

²⁵ KAHOUN, V. a kol. *Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly*, str. 213.

- **povinný systém** – systém je při splnění stanovených podmínek povinný pro všechny ekonomicky aktivní osoby (je umožněna i dobrovolná účast);
- systém poskytuje náhradu příjmu v případě **stáří** (starobní důchod), **invalidity** (invalidní důchod) a **úmrtí živitele** (vdovský, vdovecký, sirotčí důchod);
- systém je **dávkově definovaný** – konstrukce výpočtu důchodu je **dvousložková**:
 - 1. složka – základní výměra, která je jednotná pro všechny druhy důchodů,
 - 2. složka – procentní výměra, jejíž výše je rozdílná podle délky doby pojištění a výši příjmů dosažených v rozhodném období před přiznáním důchodu,
 - systém neobsahuje žádná omezení výše důchodu stanovená pevnou částkou nebo procenty (pokud není brána v úvahu redukce příjmů při výpočtu důchodu), a to ani v případě nároku na pozůstalostní dávky po jednom zemřelém;²⁶
- **jednotná úprava** – pro jednotlivé skupiny pojištěnců platí jednotné zásady pro nároky na důchody a jejich výpočet. Toto platí i pro cizince, kterým vzniknou stejné nároky ze základního důchodového pojištění jako ostatním pojištěncům, a to při splnění stejných podmínek;
- **obligatornost dávek** – při splnění zákonných podmínek vzniká občanovi právní nárok na důchod z důchodového pojištění, důchodové pojištění dobrovolné dávky neupravuje;
- **zajištění soudní ochrany** – v rámci správního soudnictví se uplatňuje soudní přezkum rozhodnutí plátců důchodů;
- **státní garance** – důchody z důchodového pojištění jsou zajišťovány a ručeny státem, poněvadž výdaje na důchodové pojištění jsou součástí výdajů státního rozpočtu, důchodové pojištění je prováděno státními orgány;
- **zásluhovost** – na důchodové pojištění se platí stanovené pojistné, které je určeno z příslušného vyměřovacího základu, ten pak slouží ke stanovení základu pro výpočet důchodu; při výpočtu však dochází k redukci, proto je tento princip uplatňován pouze v omezené míře;
- **sociální aspekt** – pro systém důchodového pojištění je charakteristický široký okruh náhradních dob pojištění, tzn. dob, za které pojištěnec neplatí pojistné, a přesto se mu tyto doby započítávají pro účely důchodového pojištění;

²⁶ Dostupné z www: <http://www.mpsv.cz/cs/617>

- **dynamičnost** – řada prvků konstrukce výpočtu důchodu se každoročně upravuje s přihlédnutím k ekonomickému vývoji;
- **ochrana nabytých práv** – projevuje se zejména při přijímání nových právních norem, kdy většinou v jejich přechodných ustanoveních je uzákoněno zachování těch nároků na dávky, které již byly dosaženy podle předchozích předpisů, a to i když dávky nebyly ještě přiznány.²⁷

Důchodové pojištění je prováděno orgány důchodového pojištění, kterými jsou:

- Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV);
- Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ);
- Okresní správa sociálního zabezpečení (OSSZ);
- Ministerstvo vnitra;
- Ministerstvo obrany;
- Ministerstvo spravedlnosti.

MPSV, ČSSZ a OSSZ zajišťují provádění důchodového pojištění pro všechny pojištěnce, kromě osob, které jsou ve služebním poměru. U těchto osob jsou prováděním důchodového pojištění pověřena příslušná ministerstva. Zákon taxativně vymezuje úkoly jednotlivých orgánů důchodového pojištění, stanovuje jejich oprávnění a upravuje jejich vzájemnou součinnost i spolupráci.²⁸

3.3.1 Základní pojmy

Účast na důchodovém pojištění

Účast na důchodovém pojištění má zásadní význam při vymezení dob pojištění a náhradních dob pojištění. Důchodového pojištění jsou účastny FO, které jsou vyjmenovány v § 5 a § 6 zákona o důchodovém pojištění.

Účast není vázána na občanství ČR nebo na trvalý pobyt na území ČR. Rozlišujeme účast na důchodovém pojištění povinnou a dobrovolnou.²⁹

Doba pojištění

Dobou pojištění se rozumí doba účasti na důchodovém pojištění osob, za kterou bylo v České republice zapláceno pojistné.

²⁷ KAHOUN, V. a kol. *Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly*, str. 213, 214.

²⁸ KAHOUN, V. a kol. *Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly*, 236.

²⁹ KAHOUN, V. a kol. *Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly*, 214.

Zákon o důchodovém pojištění rozlišuje dva pojmy: doba pojištění (ve vlastním slova smyslu) a náhradní doba pojištění. Základní rozdíl mezi dobou pojištění a náhradní dobou pojištění je v tom, že za dobu pojištění se platí pojistné na důchodové pojištění, zatímco za náhradní dobu pojištění se toto pojistné neplatí.³⁰

Výpočtový základ

Důchod se skládá ze dvou složek:

- ze základní výměry (pevná částka stejná pro všechny druhy důchodu bez ohledu na délku doby pojištění a výši výdělku);
- z procentní výměry.³¹

Zákon o důchodovém pojištění upravuje faktický postup při stanovení výpočtového základu. Výpočtový základ lze definovat jako měsíční průměr úhrnu ročních vyměřovacích základů zjištěných v rozhodném období, který je redukován.

Jedná se tudíž o výsledek řady početních úkonů a následujícího postupu:

- určení rozhodného období a zjištění vyměřovacích základů;
- převedení vyměřovacích základů na roční vyměřovací základy;
- stanovení osobního vyměřovacího základu a jeho redukce na výpočtový základ.³²

3.3.2 Další pojmy

Dítě

Dítětem se pro účely zákona o důchodovém pojištění rozumí dítě vlastní nebo osvojené, a pokud se dále nestanoví jinak, také dítě převzaté do trvalé péče nahrazující péči rodičů.

Osoby blízké

Za osoby blízké se pro účely tohoto zákona považují manželé, příbuzní v řadě přímé, děti uvedené v § 20 odst. 1. zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, sourozenci, zeť, snacha a manžel rodiče, a to kteréhokoli z manželů.³³

³⁰ PŘIB, J. *Kdy do důchodu a za kolik*, str. 18.

³¹ ČEVELA, R., KALVACH, Z., ČELEDOVÁ, L. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*, str. 149.

³² KAHOUN, V. a kol. *Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly*, 223.

³³ *Sociální pojištění 2012: pojistné na sociální zabezpečení, nemocenské pojištění, důchodové pojištění, organizace a provádění sociálního zabezpečení: podle stavu k 23. 1. 2012*, str. 142.

Pracovní úraz a nemoc z povolání

Tyto pojmy jsou důležité pro nevyžadování doby pojištění, jinak potřebné jako podmínka pro nárok na invalidní důchod. Podrobněji jsou tyto pojmy vymezeny v § 25 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

Dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav

Tento klíčový pojem tvoří základ definice invalidity. Nutný je také pro účely jedné z alternativních podmínek, při jejichž splnění se dítě považuje za nezaopatřené. Tento pojem je vymezen jako nepříznivý zdravotní stav, který podle poznatků lékařské vědy má trvat více jak jeden rok.³⁴

Výdělečná činnost

Rozumí se činnost osob, které jsou povinně účastny důchodového pojištění. Podmínkou je, že jejich činnost musí být vykonávána v rozsahu zakládajícím účast na pojištění.³⁵

3.3.3 Důchody a druhy důchodů

Důchody z důchodového pojištění lze rozdělit do dvou skupin:

1. důchody přímé – tj. důchody starobní a invalidní;
2. důchody odvozené – tj. důchody vdovské, vdovecké a sirotčí.

Rozdíl mezi přímými a odvozenými důchody spočívá v tom, že důchody přímé se vyměřují v závislosti na dobách pojištění a výši výdělku (výpočtového základu) oprávněného, zatímco důchody odvozené (jejich procentní výměra) se stanoví z důchodu přímého (jeho procentní výměry), který pobíral zemřelý nebo na který by měl zemřelý nárok.³⁶

Starobní důchod

Starobní důchod je dávka sociálního pojištění, jejíž úkol spočívá v hmotném zajištění občana ve stáří, respektive v postproduktivním věku. Smyslem starobního důchodu je nahradit ztrátu nebo omezení příjmu ze zaměstnání, které způsobuje vyšší věk jako sociální událost.³⁷ Základními podmínkami vzniku nároku na starobní důchod je získání potřebné doby pojištění a dosažení stanoveného věku, popřípadě splnění dalších podmínek, které jsou stanoveny zákonem o důchodovém pojištění.

³⁴ TRÖSTER, P. a kol. *Právo sociálního zabezpečení*, str. 149.

³⁵ KAHOUN, V. a kol. *Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly*, 221.

³⁶ PŘIB, J. *Důchodové předpisy s komentářem*, str. 28.

³⁷ HROZENSKÁ, M., DVORÁČKOVÁ, D. *Sociální péče o seniory*, str. 89.

Podle podmínek vzniku lze starobní důchody rozdělit:

- řádný starobní důchod;
- předčasný starobní důchod.³⁸

Invalidní důchod

Nárok na invalidní důchod má pojištěnec za předpokladu splnění zákonných podmínek, kterými jsou: osoba se stala invalidní a získala potřebný počet let důchodového pojištění a ke dni vzniku invalidity nesplnila podmínky nároku na starobní důchod, nebo jí nebyl přiznán předčasný starobní důchod. Pokud se osoba stala invalidní v důsledku pracovního úrazu, potom se podmínka odpracovaných let považuje za splněnou. Podle zákona o sociálním pojištění je pojištěnec invalidní, pokud z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu nastal pokles jeho pracovní schopnosti nejméně o 35 %.³⁹

Pozůstalostní důchody

Pozůstalostní důchody jsou dávkami důchodového pojištění podmíněnými existencí sociální události, která spočívá ve smrti živitele. Pro vznik nároku na pozůstalostní důchod je třeba splnit podmínky stanovené ve vazbě na pojištění zemřelého. Podmínkou je, aby zemřelý byl poživitelem přímého důchodu nebo aby byla splněna podmínka doby nároku na plný invalidní důchod nebo podmínka nároku na starobní důchod.

Pozůstalostními důchody rozumíme:

- důchody vdovecké;
- důchody vdovské;
- důchody sirotčí.⁴⁰

³⁸ KAHOUN, V. a kol. *Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly*, 227.

³⁹ HROZENSKÁ, M., DVOŘÁČKOVÁ, D. *Sociální péče o seniory*, str. 90.

⁴⁰ KAHOUN, V. a kol. *Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly*, 232.

4 CHARAKTERISTIKA SOUČASNÉHO DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU V ČR

Již od 90. let minulého století se v České republice vedou diskuse o nutnosti důchodové reformy. Důchodová reforma je nezbytná především pro dlouhodobý nepříznivý vývoj populace (rodí se méně dětí a současně se lidé dožívají vyššího věku). Česká populace stárne. Prodlužování průměrného věku dožití a snižování porodnosti přispívá ke snížení ekonomicky aktivních obyvatel a tedy i plátců pojistného důchodového pojištění, ze kterého jsou současné starobní důchody vypláceny (průběžný systém). K prohloubení tohoto problému také přispívá hospodářská recese, v jejímž důsledku narůstá nezaměstnanost. Zvyšuje se rozdíl mezi výší vyplácených důchodů a výnosem důchodového pojištění. Schodek průběžného I. pilíře důchodového systému musí být dotován z výnosu z jiných daní, respektive stát si na něj musí půjčovat, a tak zadlužovat budoucí generace důchodových poplatníků. Dochází k omezování jiných potřebných veřejných výdajů na služby občanům (školství, zdravotnictví). Zvyšující se deficit může vést ke kolapsu veřejných financí. Dalším problémem se ukazuje velká závislost příjmů českých důchodců na jednom zdroji - státním průběžném pilíři. Tato závislost je doprovázena vysokým rizikem. Rozdělení (rozložení) zdrojů a úspor obecně znamená vyšší pravděpodobnost jejich zachování. Důchodový systém v České republice se vyznačoval jako:

- nediverzifikovaný (95 % příjmu důchodců ze základního důchodového pojištění),
- velmi solidární/rovnostářský (vysoká míra příjmové solidarity).

V roce 2004 nominovaly politické strany své experty na důchody do komise (v čele s Vladimírem Bezděkem, tzv. „Bezděkova komise“), která měla za úkol vyhodnotit demografickou prognózu v ČR v souvislosti s možnostmi státu zabezpečit dostatečné financování důchodů v budoucnu. Byla vypracována závěrečná zpráva, na jejímž základě měla být navržena podoba důchodové reformy. V roce 2010 tzv. druhá Bezděkova komise v novém složení analyzovala stav důchodové problematiky v širším kontextu a doporučila možnosti v reformě důchodového systému pro budoucí vládu.

Následné parametrické změny realizované v letech 2010 – 2012 bývají označovány jako „Malá důchodová reforma“. Vedly k:

- zvýšení důchodového věku – o 2 měsíce ročně pro muže, o 6 měsíců ročně pro ženy, výsledkem bude sjednocení důchodového věku pro muže a ženy;
- nastavení pravidla zvyšování důchodového věku bez stanovení maximální hranice;
- prodloužení minimální potřebné doby pojištění pro nárok na starobní důchod;
- změna ve výši krácení předčasných důchodů;
- výpočet penze z celoživotních příjmů spravedlivějším přepočtem výše příjmů v jednotlivých letech;
- úprava výpočtu nově přiznaných důchodů změnou redukčních hranic, zvýšení zásluhovosti díky rozhodnutí Ústavního soudu;
- automatická valorizace – valorizace důchodů v závislosti na růstu indexu spotřebitelských cen a růstu reálných mezd.

1. ledna 2013 vstoupila v platnost „Velká důchodová reforma“. Velká důchodová reforma přinesla zavedení II. pilíře důchodového systému. Lidé mají tedy možnost vstupovat do tzv. II penzijního pilíře – důchodové spoření a také do reformovaného tzv. III. penzijního pilíře – doplňkové spoření.

Penzijní systém v ČR nyní obsahuje tři pilíře:

I. pilíř – státní průběžně financovaný systém,

II. pilíř – fondový pilíř,

III. pilíř – penzijní připojištění pro účastníky transformovaných fondů a doplňkové penzijní spoření pro zájemce od 18 let.

4.1 I. pilíř - státní průběžně financovaný systém

Je to základní pilíř současného důchodového systému. Tento pilíř je financován zejména z odvodů sociálního pojistného. Podle zákona o důchodovém pojištění jsou osoby účastné tohoto pojištění zabezpečeni v životních situacích, jako jsou stáří, invalidita a úmrtí živitele. Tehdy mají plátcí pojistného nárok na vyplácení dávek důchodového zabezpečení. Jedná se o průběžně financovaný systém (příspěvky ekonomicky aktivních obyvatel jsou vypláceny současným důchodcům ve formě penze). Pro tento pilíř je příznačná vysoká míra příjmové solidarity.

Jedná se o přerozdělování prostředků, kdy neplatí naprosto přímá úměrnost: vyšší plat = vyšší důchod. V případě mezigenerační solidarity je problémem s novými generacemi nárůst počtu seniorů a naopak úbytek produktivních občanů. Účast na důchodovém pojištění je povinná a dobrovolná. Povinně musí zaměstnanec odvádět ze svých příjmů 6,5 % hrubé mzdy. Zaměstnavatel za své zaměstnance odvádí 21,5 % hrubé mzdy. Sazba důchodového pojištění pro OSVČ činí 29,2 % z vyměřovacího základu. Tento základ si OSVČ určují samy, nesmí však být nižší než 50 % zisku a současně minimálně 29,2% ze čtvrtiny průměrné mzdy (pro rok 2014 to je minimálně 1 894 Kč). K dobrovolné účasti na důchodovém pojištění se mohou přihlásit lidé starší 18 let za stanovených podmínek (sazba pojistného činí 28 % z vyměřovacího základu, který si určují sami, ale minimálně z 50 % zisku a současně minimálně 28 % ze čtvrtiny průměrné mzdy, pro rok 2014 je to minimálně 1 817 Kč).

Z 28 % hrubé mzdy jde:

- 8 % na platbu vdovských, sirotčích a invalidních důchodů,
- 4 % na pokrytí základní výměry,
- 3,5 % na pokrytí náhradních dob pojištění,
- 12,5 % na pokrytí procentní výměry.

Vyplácí se důchod invalidní, sirotčí, vdovský/vdovecký a starobní důchod. Na důchod má občan nárok v případě splnění stanovených podmínek: specifická podmínka důchodu (invalidita, úmrtí blízkého příbuzného nebo věk), minimální pojištěná doba a období nároku. Každý z typů důchodu má své podmínky a také existuje mnoho výjimek. Potřebná doba pojištění se liší od typu důchodu a skládá se ze zaplacených dob (doba, kdy platíme sociální pojištění) a náhradních dob pojištění.

4.2 II. pilíř - fondový pilíř

Tento pilíř je součástí českého důchodového systému od 1. ledna 2013. Jedná se o fondový pilíř. II. pilíř tvoří důchodové spoření, do kterého lze vstoupit dobrovolně. Avšak poté se stává závazným až do okamžiku vzniku nároku na dávky (okamžik přiznání důchodu z I. pilíře). Důchodové fondy jsou obhospodařovány penzijními společnostmi. Tyto společnosti nabízí 4 fondy (fond dynamický, vyvážený, konzervativní a státních dluhopisů). Fondy se od sebe liší investičními limity, strukturou spravovaného portfolia a s tím spojeným investičním rizikem.

Každý účastník si sám volí svoji strategii spoření, kterou může kdykoliv měnit. Účast vzniká na základě registrace smlouvy o důchodovém spoření v Centrálním registru smluv. Registr je veden Specializovaným finančním úřadem.

Účastníci důchodového spoření jsou povinni platit pojistné na důchodové spoření. Za zaměstnance provádí úhradu zaměstnavatel, kterému je nutno účast na spoření nahlásit. Sazba pojistného je 5 % z vyměřovacího základu, který je stejný jako pro důchodové pojištění. Celkově je na důchodové zabezpečení odvedeno o 2 % více, přičemž při účasti v tomto pilíři je o 3 % sníženo pojistné na důchodové pojištění (tzn. důchodové pojištění je odváděno ve výši 25 % místo 28 %). Jelikož se tak sníží odvod do I. pilíře, je krácena procentní výměra státního důchodu z I. pilíře. Po vzniku nároku v důchodovém spoření si účastníci budou moci sami zvolit mezi doživotním starobním důchodem s možností sjednání výplaty pozůstalostního důchodu na 3 roky, nebo starobním důchodem na dobu 20 let. Důchod z důchodového spoření je vyplácen životní pojišťovnou na základě uzavřené pojistné smlouvy. Dobrovolné spoření nenahrazuje státní důchod, pouze je jeho doplňkem. Důchod ze soukromých úspor z II. pilíře nelze bez získání státního důchodu získat.

Dne 12. 11. 2014 vláda ČR rozhodla o ukončení II. důchodového pilíře. Ke zrušení druhého penzijního pilíře dojde k 1. lednu 2016. Účastníci tohoto pilíře si své peníze nechají vyplatit nebo převést do třetího důchodového pilíře. Tento pilíř se ukázal jako nevýhodný pro většinu občanů a také byl o něj velmi nízký zájem.

4.3 III. pilíř - doplňkové penzijní spoření

Jedná se o penzijní připojištění pro účastníky transformovaných fondů a doplňkové penzijní spoření pro zájemce od 18 let. Účast je dobrovolná. Z tohoto systému lze předčasně vystoupit, avšak nárok na státní příspěvek a daňové úlevy je podmíněn setrváním do určené doby. Stát k měsíčním příspěvkům zúčastněným vyplácí státní příspěvek a umožňuje odečíst si část zaplacených příspěvků ze základu daně z příjmu.

Doplňkové penzijní spoření je staronová možnost spoření se státním příspěvkem. Od 1. 1. 2013 se spoření dle zákona č. 42/1994 Sb. o penzijním připojištění se státním příspěvkem, přeměnilo a vyčlenilo v jednotlivých penzijních společnostech do tzv. Transformovaných fondů.

Tyto fondy vznikly na základě reformy penzijních fondů (součást důchodové reformy). Základem bylo oddělení majetků účastníků a správců fondů. Účastníkům byly zachovány dosavadní podmínky s tím, že změny v poskytování státního příspěvku platí pro všechny zúčastněné v III. pilíři, tj. i pro účastníky penzijního připojištění. U transformovaných fondů je tak zachována tzv. garance nezáporného zhodnocení (garantována penzijními společnostmi). Kromě transformovaných fondů spravují penzijní společnosti také fondy účastnické. Do účastnických fondů shromažďují příspěvky účastníků doplňkového penzijního spoření.

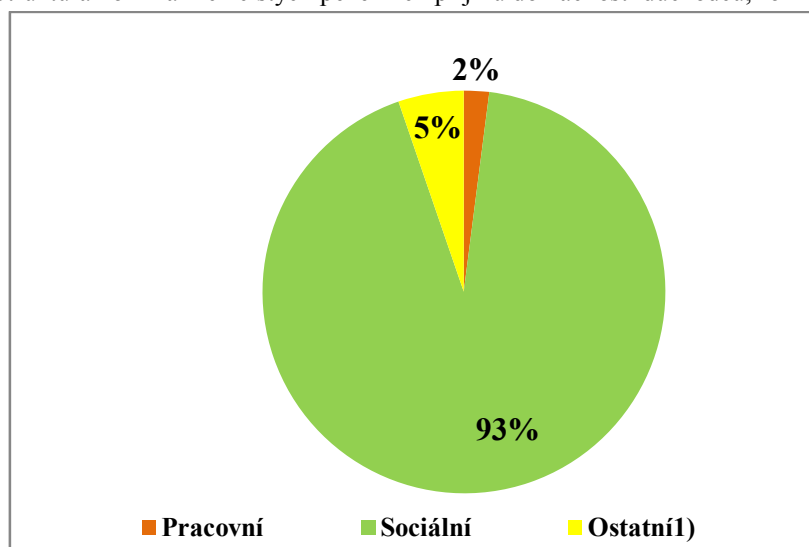
Povinně musí být nabídnut konzervativní účastnický fond a dále podle vlastního uvážení i dynamičtější investiční strategie. Po dovršení nároku na dávku si v případě penze může účastník zvolit, zda chce penzi pobírat od penzijní společnosti nebo uzavřít pojistnou smlouvu s pojišťovnou, která by mu vyplácela buď doživotní penzi, nebo penzi s garantovanou výší splátky na určitou dobu.⁴¹

⁴¹ Dostupné z [www: http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/regulace/penzijni-sluzby-a-systemy/duchodova-reforma/zakladni-informace](http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/regulace/penzijni-sluzby-a-systemy/duchodova-reforma/zakladni-informace)

5 PRAKTICKÁ ČÁST

Pro většinu obyvatelstva České republiky je stále rozhodujícím příjmem v důchodu pobírání státního starobního důchodu. V roce 2013 tvořila 93 % příjmů důchodců penze od státu. 2 % příjmů byla tvořena příjmy pracovními a ostatní příjmy tvořily pět procent (graf 1).

Graf 1 Struktura nominálních čistých peněžních příjmů domácností důchodců, rok 2013 (v %)

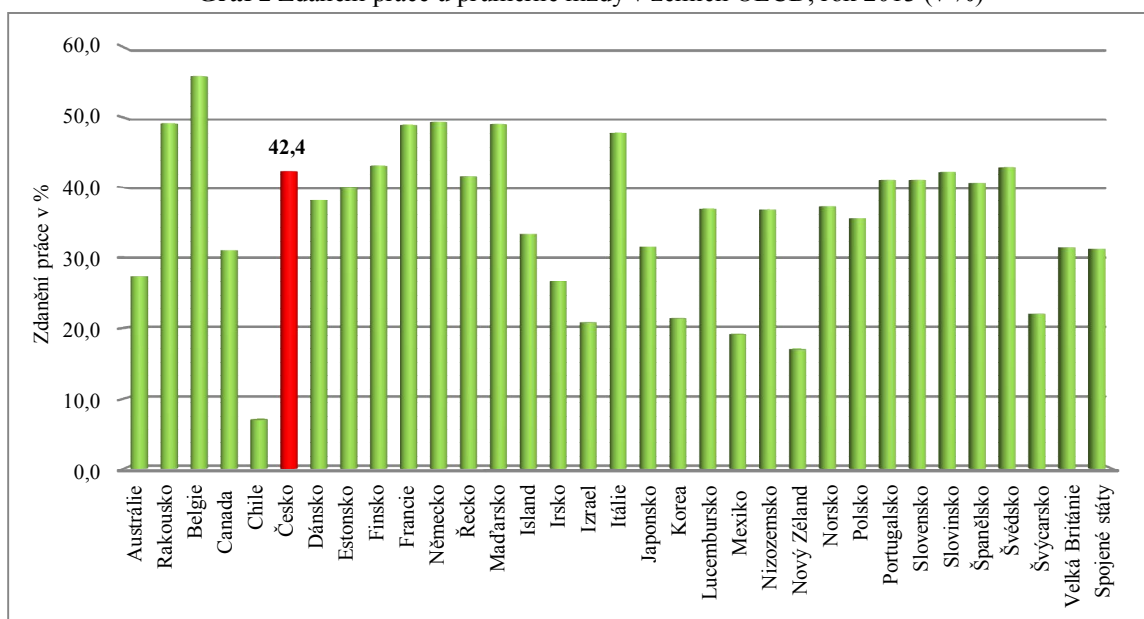

¹⁾např. příjmy z majetku, pronájmu, přijatého výživného, pojištění, osobních půjček a připsaných úroků z vkladů

Zdroj: MPSV, Vývoj vybraných ukazatelů životní úrovně v České republice v letech 1993-2013; vlastní zpracování.

Dominantním zdrojem příjmů důchodců je státní průběžný pilíř. Ten je založen na principu Pay-As-You-Go (PAYG). To znamená, že důchody jsou financovány z aktuálního výnosu pojistného, které platí lidé ze mzdy a podnikatelé ze zisku. Stávající pojistné na důchodové pojištění (převážný zdroj financování současných důchodů) má charakter zdanění práce. To je v České republice v současné době jedno z nejvyšších z vyspělých zemí (graf 2). Hlavním důvodem jsou vysoké odvody na sociální zabezpečení, zejména vysoké sociální a zdravotní pojištění placené zaměstnavatelem. Součástí sociálního zabezpečení v užším slova smyslu tvoří spolu s nemocenským pojištěním také pojištění důchodové.

Graf 2 Zdanění práce u průměrné mzdy v zemích OECD, rok 2013 (v %)

- průměrná mzda, bezdětný zaměstnanec
Zdroj: OECD, Taxing Wages 2014, vlastní zpracování.

5.1 Financování I. pilíře

První pilíř, neboli státní průběžně financovaný systém, je systém financovaný zejména z odvodů sociálního pojistného. Účast v tomto pilíři je povinná pro zaměstnance i osoby samostatně výdělečně činné. Z tohoto tzv. I. pilíře důchodového zabezpečení v České republice jsou při splnění zákonem stanovených podmínek vypláceny občanům důchodové dávky. Systém, označovaný jako PAYG, netvoří žádné finanční rezervy. Příjmy a výdaje jsou evidovány na samostatném účtu důchodového pojištění, který je součástí státního rozpočtu. Od roku 2012 se posilují příjmy z důchodového pojištění o 7,2 % výnosu daně z přidané hodnoty připadající na státní rozpočet (§ 36 odst. 3 zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech). Příjmy důchodového účtu jsou tvořeny pojistným na důchodové pojištění, příjmy z penále a pokut připadajících na důchodové pojištění a 7,2 % výnosu DPH připadajícího na státní rozpočet. S účinností od 1. ledna 1996 byl jako součást státních finančních aktiv zaveden zvláštní účet důchodového pojištění. Na tento účet byl převáděn kladný rozdíl mezi příjmy pojistného na důchodové pojištění (včetně příjmů z penále a pokut) a výdaji na dávky důchodového pojištění. Prostředky na účtu bylo možné použít pouze na výdaje dávek důchodového pojištění a na převody zpět do státního rozpočtu pro úhradu záporného rozdílu mezi uvedenými příjmy a výdaji. Prostředky nebylo možno investovat.

S účinností od 1. března 2008 byl tento účet transformován na zvláštní účet rezervy pro důchodovou reformu jako součást peněžních prostředků státních finančních aktiv. Na zvláštní účet rezervy pro důchodovou reformu budou za každý rok, ve kterém byly příjmy pojistného na důchodové pojištění (včetně příjmů z penále a pokut) vyšší, než výdaje na dávky důchodového pojištění (včetně výdajů spojených s výběrem pojistného a výplatou dávek důchodového pojištění), převáděny Ministerstvem financí ze státního rozpočtu částky ve výši rozdílu mezi těmito příjmy a výdaji. Dočasně volné prostředky, které jsou na tomto účtu vedeny, je možno investovat do státních dluhopisů České národní banky, a to i do dluhopisů vydaných členskými státy Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, a dluhopisů vydaných centrálními bankami těchto států nebo Evropskou centrální bankou.

5.1.1 Hospodaření systému důchodového pojištění v letech 1996 - 2011

Tabulka 1 zachycuje hospodaření systému důchodového pojištění v letech 1996 - 2011 včetně vybraných elementárních charakteristik. Do roku 2012 byly příjmy důchodového účtu tvořeny pouze příjmy z pojistného na důchodové pojištění včetně příjmů z penále a pokut.

Tabulka 1 Hospodaření systému důchodového pojištění v letech 1996 – 2011 (mln. Kč)

Rok	Příjmy	d_{li}	k_i	I_{i0}	Výdaje	d_{li}	k_i	I_{i0}	Výsledek
1996	133,93	129,54	1,00	4,38
1997	146,33	12,41	1,09	1,09	152,85	23,31	1,18	1,18	-6,51
1998	156,34	10,01	1,07	1,17	168,83	15,98	1,10	1,30	-12,49
1999	161,83	5,49	1,04	1,21	181,27	12,44	1,07	1,40	-19,45
2000	170,46	8,63	1,05	1,27	190,12	8,84	1,05	1,47	-19,66
2001	185,95	15,50	1,09	1,39	204,45	14,34	1,08	1,58	-18,50
2002	198,42	12,47	1,07	1,48	217,33	12,88	1,06	1,68	-18,91
2003	209,62	11,20	1,06	1,57	229,54	12,20	1,06	1,77	-19,91
2004	243,28	33,65	1,16	1,82	234,95	5,41	1,02	1,81	8,33
2005	258,33	15,05	1,06	1,93	251,77	16,82	1,07	1,94	6,56
2006	276,91	18,59	1,07	2,07	277,78	26,01	1,10	2,14	-0,86
2007	304,93	28,02	1,10	2,28	295,04	17,26	1,06	2,28	9,90
2008	320,03	15,09	1,05	2,39	317,43	22,39	1,08	2,45	2,60
2009	310,31	-9,72	0,97	2,32	347,14	29,71	1,09	2,68	-36,83
2010	317,88	7,57	1,02	2,37	353,50	6,36	1,02	2,73	-35,62
2011	328,01	10,12	1,03	2,45	373,36	19,86	1,06	2,88	-45,35
	$\bar{x} = 232,66$	$\bar{d} = 12,13$	$\bar{k} = 1,06$		$\bar{x} = 245,31$	$\bar{d} = 15,24$	$\bar{k} = 1,07$		

Zdroj: dostupné z: < <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/monitoring/hospodareni-systemu-duchodoveho-pojisten>>; vlastní zpracování.

Příjmy z pojistného na důchodové pojištění, jakožto i výdaje na dávky důchodového pojištění v průběhu hodnocených let narůstaly. Podle průměrného koeficientu růstu vzrůstaly příjmy na důchodové pojištění v průměru každoročně o 6 % a výdaje na dávky důchodového pojištění o 7 %. V absolutních hodnotách znamená tento nárůst 12,13 mld. Kč u příjmů a 15,24 mld. Kč u výdajů v průměru každý rok.

V roce 1996 příjmy z pojistného na důchodové pojištění převýšily výdaje na dávky důchodového pojištění o částku 4,38 mld. Kč. Tato částka byla v souladu s usnesením Parlamentu ke státnímu závěrečnému účtu za rok 1996 převedena v roce 1997 na zvláštní účet důchodového pojištění zřízený ve státních finančních aktivech a následně byla použita na krytí části záporného salda hospodaření systému důchodového pojištění v roce 2001. V letech 1997 - 2003 k žádným převodům na zvláštní účet důchodového pojištění nedocházelo. V těchto letech hospodaření systému důchodového pojištění vykazovalo záporné saldo. Jedním z důvodů bylo snížení sazby pojistného na důchodové pojištění z 27,2 % na 26 %. Toto snížení se spolu v kombinaci s dalšími faktory (stárnutí populace, vzrůstající počet lidí odcházejících do důchodu atd.) promítlo do výběru pojistného a výdajů na důchody v dalších letech. Záporný rozdíl mezi příjmy a výdaji důchodového pojištění je z hlediska rozpočtového hospodaření součástí schodku státního rozpočtu. Ten je řešen v návrhu usnesení vlády ke státnímu závěrečnému účtu. K přebytku příjmů důchodového pojištění nad výdaji došlo následně v roce 2004 ve výši 8,33 mld. Kč. Přebytek příjmů nad výdaji byl následkem především z úpravy dané zákonem č. 425/2003 Sb. (tímto zákonem byl mj. novelizován zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění). S účinností od 1. 1. 2004 došlo ke zvýšení sazby pojistného na důchodové pojištění z 26 % na 28 % vyměřovacího základu (na úkor snížení sazby příspěvku na státní politiku zaměstnanosti z 3,6 % na 1,6 % vyměřovacího základu). Vývoj sazeb pojistného na důchodové pojištění je zachycen v tabulce 2.

Tabulka 2 Sazby pojistného na důchodové pojištění (%)

	1. 1. 1994	1. 1. 1996	1. 1. 2004	1. 1. 2013
Zaměstnanec	6,8	6,5	6,5	6,5 - bez účasti na DS 3,5 - účast na DS
Zaměstnavatel	20,4	19,5	21,5	21,50
OSVČ	27,2	26	28	28 - bez účasti na DS 25- účast na DS

DS – důchodové spoření

Zdroj: legislativa, vlastní zpracování

Z přebytku hospodaření v důchodovém pojištění generovaného v letech 2004 a 2005 ve výši 14,89 ml. Kč bylo 9,31 mld. Kč použito na zvýšení výdajů státního rozpočtu na rok 2006 na dávky důchodového pojištění. Na zvláštním účtu důchodového pojištění zůstaly nadále uloženy prostředky ve výši 5,58 mld. Kč. V letech 2007 a 2008 bylo dosaženo přebytku příjmů důchodového pojištění nad výdaji (včetně výdajů na správu důchodového pojištění) v celkové výši 12,5 mld. Kč (9,9 mld. Kč v roce 2007 a 2,6 mld. Kč v roce 2008). Proto na zvláštním účtu důchodového pojištění byla evidována částka ve výši 18,08 mld. Kč. V letech 2009 – 2011 nebylo dosaženo přebytků příjmů důchodového pojištění nad výdaji, takže také k žádným převodům prostředků na zvláštní účet důchodového pojištění nedocházelo. Pokud by se na tomto účtu evidovaly také záporné rozdíly mezi ročními příjmy a výdaji důchodového pojištění, byla by po skončení účetního roku 2011 evidována částka -202,33 mld. Kč.

5.1.2 Hospodaření systému důchodového pojištění v letech 2012 - 2013

V roce 2012 dosáhly v úhrnu příjmy z pojistného na důchodové pojištění včetně příslušenství a příjmy z dobrovolného důchodového pojištění za všechny kapitoly státního rozpočtu, které pojistné vybírají, částku 332,101 mld. Kč. Avšak celkové příjmy důchodového účtu tvořily částku ve výši 360,88 mld. Kč. Tato částka nově také zahrnovala na základě usnesení vlády č. 693/2012 ve vazbě na zákon č. 178/2005 Sb. o zrušení Fondu národního majetku, převod 14,4 mld. Kč do příjmů státního rozpočtu na kompenzaci deficitu důchodového systému. Dále je saldo důchodového systému v roce 2012 ovlivněno započtením části výnosu z DPH připadajícího na státní rozpočet ve výši 7,2 % v hodnotě 14,379 mld. Kč. Výdaje na dávky důchodového pojištění včetně výdajů na správu dosáhly 387,05 mld. Kč. Schodek hospodaření systému důchodového pojištění za rok 2012 byl vykázán ve výši 26,17 mld. Kč. Pokud by však do příjmů byly zahrnuty pouze příjmy z pojistného, jak v přecházejících letech, byl by důchodový účet v mínusu ve výši -54,95 mld. Kč (tabulka 3).

Tabulka 3 Hospodaření systému důchodového pojištění v letech 2012 - 2013 (mld. Kč).

Rok	Příjmy z pojistného na DP	Další veličiny vstupující do výpočtu výsledku hospodaření		Příjmy celkem	Výdaje na dávky DP	Výdaje na správu	Výdaje celkem	Výsledek hospodaření
		výnos DPH 7,2 %	UV č. 693/12 UV č. 1003/13					
2012	332,1	14,4	14,4	360,9	382,0	5,0	387,1	-26,2
2013	332,6	15,8	10,0	358,4	382,8	4,9	387,7	-29,3

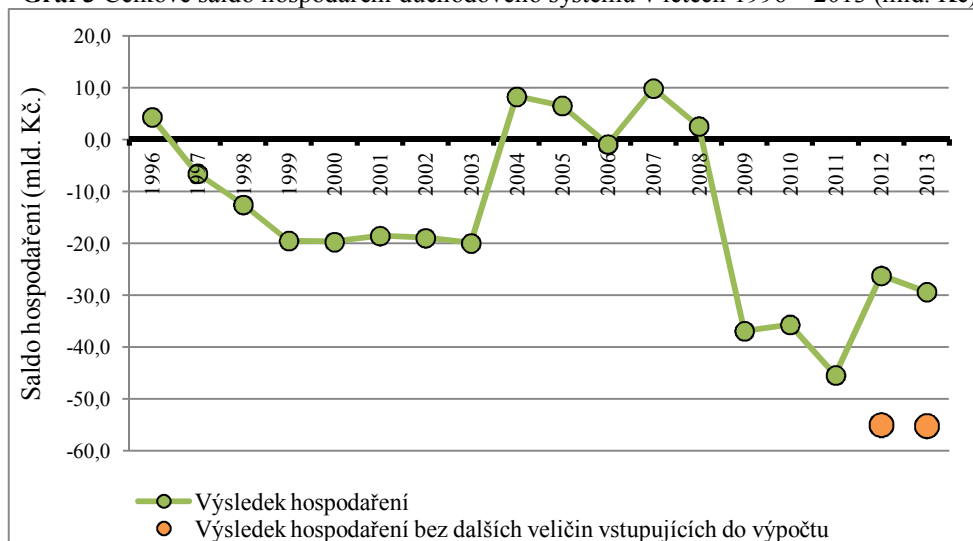
Zdroj: Státní závěrečný účet ČR za rok 2012, Státní závěrečný účet ČR za rok 2013, vlastní zpracování

V roce 2013 činily příjmy z pojistného na důchodové pojištění včetně penále a pokut a příjmy z dobrovolného důchodového pojištění za všechny kapitoly státního rozpočtu, které pojistné vybírají v úhrnu částku 332,6 mld. Kč. Částka rovnající se 7,2 % výnosu DPH připadající na státní rozpočet v roce 2013 dosahovala hodnoty 15,8 mld. Kč. Dále na základě usnesení vlády č. 1003/13 byla převedena částka ve výši 10,0 mld. Kč do příjmu státního rozpočtu roku 2013 na kompenzaci deficitu důchodového systému. Celkové příjmy pro účely výpočtu rozdílu důchodového účtu tak činily 358,4 mld. Kč. Výdaje na dávky důchodového pojištění a výdaje na správu činily za všechny kapitoly státního rozpočtu, ze kterých jsou vypláceny, v úhrnu 387,7 mld. Kč. Schodek hospodaření systému důchodového pojištění v roce 2013 byl ve výši 29,3 mld. Kč. V případě, že by příjmy byly tvořeny pouze příjmy z pojistného, byl by důchodový účet v mínusu ve výši -55,1 mld. Kč.

5.1.3 Výsledek hospodaření a výdaje na správu v letech 1996 - 2013

Vývoj celkového salda hospodaření důchodového systému v České republice zachycuje graf 3.

Graf 3 Celkové saldo hospodaření důchodového systému v letech 1996 – 2013 (mld. Kč)

Zdroj: MFČR, vlastní zpracování

V roce 1996 byl výsledek hospodaření v přebytku 4,38 mld. Kč. Od roku 1997 až do roku 2003 převyšovaly výdaje na dávky důchodového pojištění příjmy z pojistného. Již v roce 1997 byl rozdíl ve výsledku hospodaření oproti předchozímu roku o 10,9 mld. Kč horší, výsledkem je záporný rozdíl mezi příjmy a výdaji v hodnotě -6,51 mld. Kč.

Od roku 1997 do roku 1999 toto záporné saldo narůstalo v průměru meziročně o 73 %, což představuje v těchto letech v průměru o 6,48 mld. Kč ročně větší schodek hospodaření důchodového systému. V roce 1999 byl výsledek hospodaření -19,45 mld. Kč. V rozmezí let 1999 - 2003 se výsledek hospodaření pohyboval mezi -18,5 mld. Kč až -19,66 mld. Kč. Kladný výsledek hospodaření byl poprvé po osmi letech zaznamenán v roce 2004, kdy příjmy na důchodové pojištění převýšily výdaje na dávky důchodového pojištění o 8,33 mld. Kč. Tento kladný výsledek přetrvával také v roce 2005 (6,56 mld. Kč). V roce 2006 došlo opět k převaze výdajů nad příjmy o 0,86 mld. Kč. V letech 2007 a 2008 byl opět zaznamenán kladný výsledek hospodaření. V roce 2007 tvořil přebytek příjmů 9,9 mld. Kč a v roce 2008 byl přebytek příjmů 2,6 mld. Kč. V roce 2009 došlo oproti předcházejícímu roku k prudké změně ve výsledku hospodaření. Celkové saldo bylo ve výši -36,83 mld. Kč a postupně v následujících letech tento záporný výsledek přetrvával. V roce 2010 byl vypočten výsledek hospodaření ve výši -35,62 mld. Kč a v roce 2011 dokonce ve výši -45,35 mld. Kč. Vzhledem k dalším veličinám vstupujícím do výpočtu výsledku hospodaření v roce 2012, bylo celkové saldo hospodaření ve výši -26,2 mld. Kč. V roce 2013 ve výši -29,3 mld. Kč. Pokud by však výpočet salda od roku 2012 nebyl ovlivněn novými skutečnostmi (započtení části výnosu z HDP a převedení prostředků na kompenzaci deficitu důchodového systému na základně usnesení vlády), vykazoval by výsledek hospodaření v roce 2012 záporný výsledek ve výši -54,9 mld. Kč a v roce 2013 také záporný výsledek -55,1 mld. Kč. V tomto případě by v letech 2009 - 2013 docházelo téměř k 11% meziročnímu nárůstu tohoto záporného salda ($\bar{k} = 1,1059$), což by v absolutních hodnotách představovalo průměrný meziroční nárůst záporného salda hospodaření důchodového systému o 11 mld. Kč.

Výdaje na správu neboli výdaje spojené s výběrem pojistného na důchodové pojištění a výplatou dávek důchodového pojištění zachycuje tabulka 4. Tabulka popisuje vývoj výdajů na správu v letech 1996 - 2013 včetně vybraných elementárních charakteristik. V roce 1996 správní výdaje tvořily 2,1 % z celkového obnosu výdajů na dávky důchodového pojištění a byly ve výši 2,7 mld. Kč. V průběhu sledovaných let docházelo k nárůstu těchto výdajů v průměru o 3,5 % ($\bar{k} = 1,035$) každý rok. Avšak ve vztahu k celkovým výdajům na dávky důchodového pojištění se jejich procentní podíl na těchto výdajích snižoval v průměru každoročně o 3 % ($\bar{k} = 0,970$).

V roce 2013 zaujímaly správní výdaje 1,3% podíl na celkových výdajích na dávky důchodového pojištění a byly ve výši 4,9 mld. Kč.

Tabulka 4 Výdaje na správu v letech 1996 – 2013 (mld. Kč)

Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
S. v.	2,7	2,6	2,7	3,4	3,3	3,3	3,7	3,7	4,1	4,4	4,9	5,2	4,9	7,4	7,3	5,3	5,0	4,9
* (%)	2,1%	1,7%	1,6%	1,9%	1,7%	1,6%	1,7%	1,6%	1,7%	1,7%	1,8%	1,8%	1,5%	2,1%	2,1%	1,4%	1,3%	1,3%
d_{ii}	...	-0,1	0,1	0,7	-0,2	0,1	0,3	0,0	0,4	0,3	0,5	0,3	-0,3	2,5	-0,1	-2,0	-0,3	-0,1
k_i	...	0,95	1,04	1,26	0,95	1,02	1,10	1,00	1,09	1,08	1,11	1,06	0,95	1,50	0,99	0,73	0,95	0,98
$I_{i/0}$...	0,95	0,99	1,25	1,19	1,22	1,34	1,35	1,48	1,59	1,77	1,89	1,78	2,68	2,65	1,93	1,83	1,78

S. v. ...správní výdaje

* procentní podíl správních výdajů na celkových výdajích na dávky důchodového pojištění

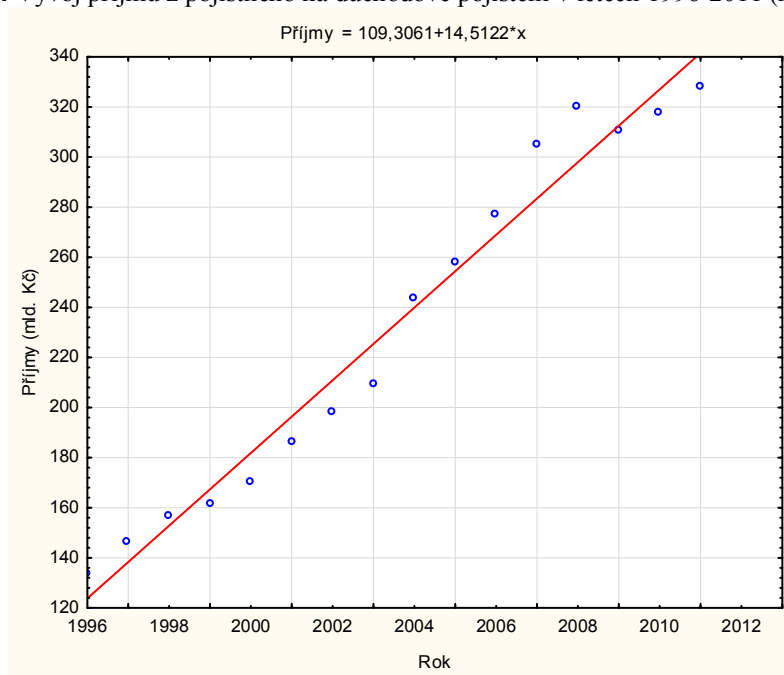
Zdroj: MFČR, vlastní zpracování

Největších hodnot zaznamenaly výdaje na správu za všechny kapitoly státního rozpočtu v roce 2009. V tomto roce byla jejich částka 7,4 mld. Kč a také její procentuální podíl byl na nejvyšších sledovaných hodnotách (2,1% podíl na celkových výdajích na dávky důchodového pojištění). Od roku 2010 začala suma výdajů spojených s výběrem pojistného a výplatou dávek opět klesat a také její procentuální podíl se snižoval. Celkový obnos výdajů spojených s výběrem pojistného na důchodové pojištění a výplatou dávek důchodového pojištění v letech 1996 - 2013 tvořil 78,7 mld. Kč.

5.1.4 Analýza časové řady příjmů z pojistného na důchodové pojištění v rozmezí let 1996 - 2011

Vývoj příjmů z pojistného na důchodové pojištění v letech 1996 – 2011 zachycuje graf 4. Graf znázorňuje vývoj příjmů z pojistného na důchodové pojištění v jednotlivých obdobích a regresní trendovou přímku popisující daný vývoj včetně její rovnice. Z tabulky korelačních charakteristik vyplývá, že daná trendová funkce poměrně těsně prochází grafem vývoje sledované proměnné a že vývoj příjmů z pojistného na důchodové pojištění je vypočtenou trendovou funkcí popsán z 97 % (index determinace: $I^2 = 0,97$). Zjištěná trendová funkce má tvar $y_i' = 109,3061 + 14,5122*x$ a oba její parametry byly shledány jako statisticky významné ($p < 0,05$). Vzhledem k hodnotě vypočtené hladiny významnosti p výrazně nižší než stanovená hladina významnosti $\alpha = 0,05$ lze shledat model jako statisticky významný. Při pokračování nastoleného trendu z předchozích let popsaného vypočtenou lineární funkcí by byla výše příjmů z pojistného v roce 2020 472,1111 mld. Kč. V roce 2050 by byla očekávána hodnota těchto příjmů ve výši 907,4770 mld. Kč. Dílčí výpočty jsou uvedeny v příloze 4.

Graf 4 Vývoj příjmů z pojistného na důchodové pojištění v letech 1996-2011 (mld. Kč)

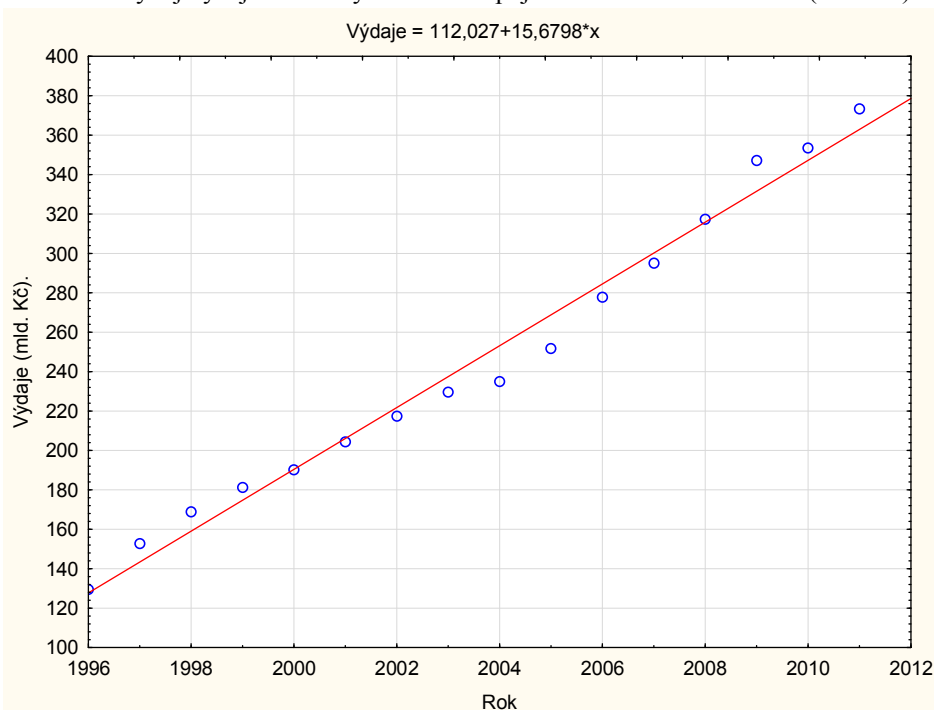

Zdroj: program STATISTICA 12, vlastní zpracování

5.1.5 Analýza časové řady výdajů na dávky důchodového pojištění v rozmezí let 1996 - 2011

Graf 5 Vývoj výdajů na dávky důchodového pojištění v letech 1996 – 2011 slouží pro vizuální posouzení sledované proměnné. Graf zobrazuje vývoj sledované proměnné v jednotlivých obdobích a regresní trendovou přímku, která daný vývoj popisuje včetně její rovnice. Hodnota vypočteného indexu korelace $I = 0,99$ stanovená na základě trendového modelu hovoří o tom, že tento model velmi dobře vystihuje zákonitosti vývoje sledované časové řady. Vypočtená trendová funkce popisuje vývoj výdajů na dávky důchodového pojištění z 98 % (index determinace: $I^2 = 0,98$). Zjištěná trendová funkce má tvar $y_i' = 112,027 + 15,6798*x$. Oba její vypočtené parametry byly shledány jako statisticky významné ($p < 0,05$). Podle výsledků analýzy rozptylu k ohodnocení vhodnosti celkového modelu, lze shledat model jako celek statisticky významný a to vzhledem k hodnotě vypočtené hladiny významnosti výrazně nižší než stanovená hladina významnosti $\alpha = 0,05$. Pokud by se charakter analyzované časové řady nezměnil, byly by v roce 2020 výdaje na dávky důchodového pojištění ve výši 504,0222 mld. Kč a v roce 2050 ve výši 974,416 mld. Kč. Detailní výpočty jsou uvedeny v příloze 5.

Graf 5 Vývoj výdajů na dávky důchodové pojištění v letech 1996-2011 (mld. Kč)

Zdroj: program STATISTICA 12, vlastní zpracování

Pokud by vnější podmínky determinující vývoj sledovaných časových řad zůstávaly stabilní, tak vzhledem k určeným základním tendencím ve vývoji sledovaných veličin by saldo hospodaření systému důchodového pojištění na základě konstrukce extrapolovaných trendů představovalo v roce 2020 schodek 31,9 mld. Kč a v roce 2050 schodek 66,9 mld. Kč.

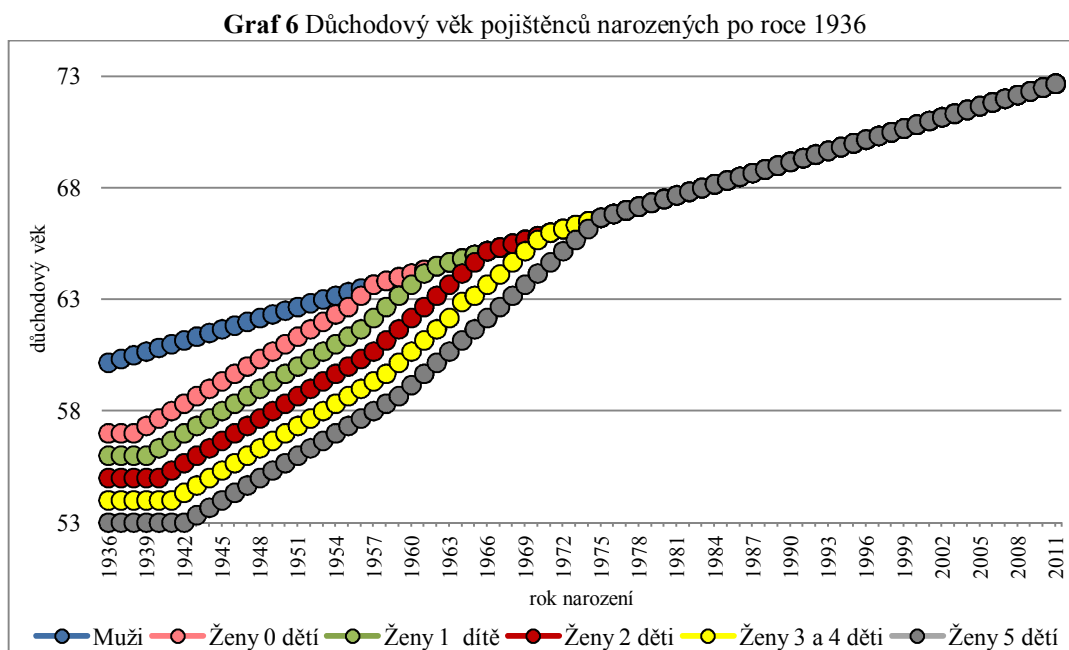
5.2 Demografický vývoj jako faktor ovlivňující finanční stabilitu průběžného důchodového systému

Mezi faktory, které zásadním způsobem ovlivňují finanční stabilitu průběžného důchodového systému, patří zejména: demografický vývoj (věková struktura obyvatelstva); ekonomický vývoj (vývoj HDP, vývoj mezd atd.) a vývoj zaměstnanosti (ekonomická aktivita a nezaměstnanost).

Pro dlouhodobou udržitelnost důchodového systému je třeba správné nastavení věkové hranice odchodu do důchodu. Tato hranice přímo ovlivňuje poměr mezi ekonomicky aktivními a ekonomicky neaktivními lidmi.

Důchodový věk pro občany ČR narozené v letech 1936 – 1977 se liší pro muže a ženy podle ročníku narození. U žen závisí také na počtu vychovaných dětí. Důchodový věk se postupně prodlužuje (graf 6). V České republice není horní hranice důchodového věku stanovena. Důchodový věk u občanů ČR narozených po roce 1977 se každoročně oddaluje o dva měsíce a vypočítává se dle následujícího vzorce:

důchodový věk = 67 let + 2*(rok narození – 1977) měsíců.

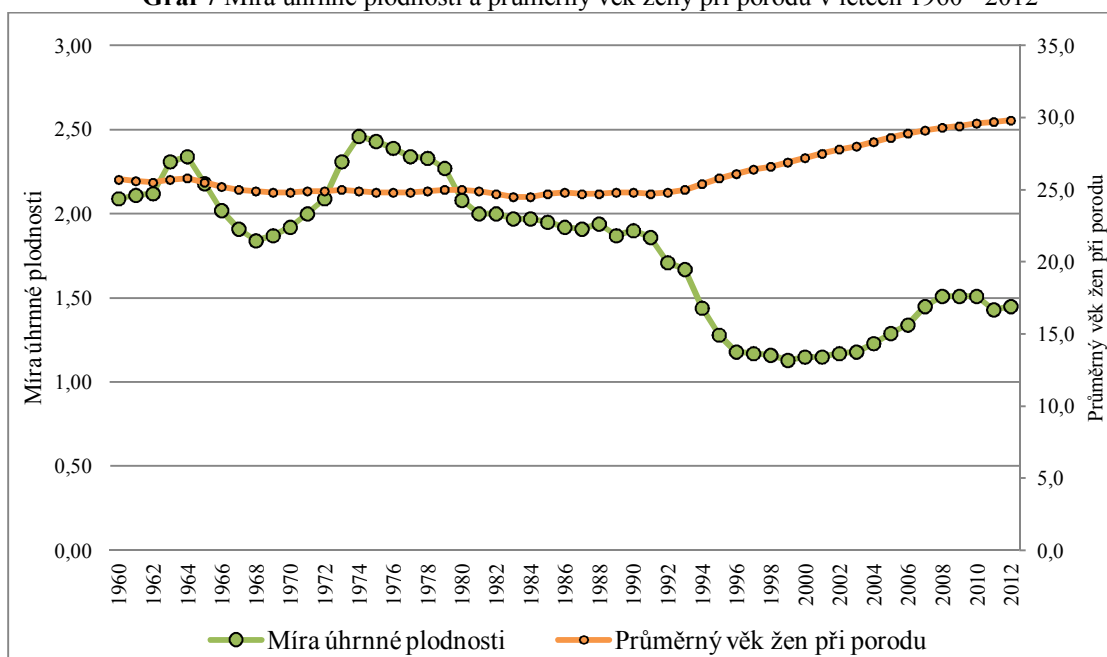
Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

V průběhu následujících let bude docházet ke zvyšování důchodového věku. U mužů o 2 měsíce za rok. U žen o 4 měsíce, respektive o 6 měsíců za rok, až do roku 2044. V roce 2044 dojde ke sjednocení na úrovni 67 let. Po roce 2044 bude věková hranice pro odchod do důchodu růst jednotným tempem o dva měsíce za rok. Růst důchodového věku po roce 2044 byl stanoven tak, aby co nejlépe odpovídal očekávané době dožití pro jedince v důchodovém věku.

Pro dlouhodobou udržitelnost důchodového systému je jeho vyváženost s demografickým vývojem zcela zásadní. Struktura populace se v posledních desetiletích mění, a to zejména v důsledku prodlužování doby dožití a snižování míry porodnosti.

Vývoj míry úhrnné plodnosti⁴² v letech 1960 - 2012 zachycuje graf 7. V roce 1960 byla úhrnná míra plodnosti na úrovni 2 dětí. Postupně se zvyšovala až do roku 1964 na úroveň 2,34. Od roku 1965 docházelo k mírnému poklesu až do roku 1969, kdy byla úhrnná míra plodnosti na hodnotě 1,87. Od roku 1970 docházelo opět k nárůstu až na 2,46 v roce 1974. Za faktor přispívající k tomuto nárůstu lze určit zakládání rodin silnou populační vlnou, neboli lidmi narozenými po 2. svět. válce. Svoji roli hraje také v té době vedená propopulační státní politika. Od roku 1974 již počet narozených dětí klesal.

Graf 7 Míra úhrnné plodnosti a průměrný věk ženy při porodu v letech 1960 - 2012

Zdroj: Eurostat – Data Explorer, vlastní zpracování

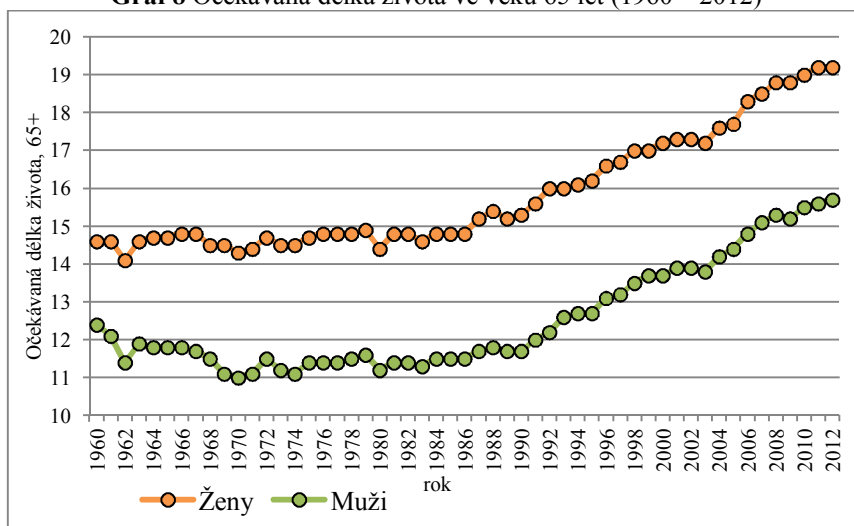
V roce 1980 byla úhrnná míra plodnosti 2,08. V roce 1990 již 1,9 a postupně klesala až do roku 1999 na hodnotu 1,13. Příčinu tohoto radikálního poklesu lze najít ve změně životního stylu a také především v odkladu mateřství do vyššího věku (graf 7). Od roku 2000 dochází opět k nárůstu a v roce 2012 byla úhrnná míra plodnosti na úrovni 1,45.

Dalším ukazatelem ovlivňujícím nastavení důchodového věku je doba dožití. Graf 8 popisuje vývoj očekávané doby života u žen a mužů starších 65 let v rozmezí let 1960 - 2012.

⁴² Průměrný počet živě narozených dětí, které by se narodily jedné ženě za předpokladu, že by míry plodnosti podle věku, zaznamenané ve sledovaném roce, zůstaly během jejího reprodukčního věku (15 – 49 let) neměnné.

V roce 1960 byla očekávaná délka života u žen starších 65 let 14,6 roků a u mužů 12,4 let. U žen do roku 1987 se doba dožití pohybovala v rozmezí od 14,3 let do 14,8 let. Hranici 15 let překročila v roce 1987. Zatímco u mužů od roku 1960 doba dožití mírně klesala, v roce 1970 až na hodnotu 11 let. Hranice 12 let byla opět překročena v roce 1991. Od tohoto roku se očekávaná doba dožití u mužů opět navyšovala. V roce 2012 byla naděje dožití u mužů starších 65 let 15,7 roků, což představuje 27% nárůst oproti roku 1960 (absolutně 3,3 let). V tom samém roce byla naděje dožití u žen starších 65 let 19,2 roků. V porovnání s rokem 1960 jde o 32% přírůstek, absolutně prodloužení doby dožití o 4,6 let. U žen se v průměru každý rok tento ukazatel zvyšoval o 0,53 % a u mužů v průměru každoročně narůstal ukazatel naděje dožití o 0,45 %. Prodlužování průměrného věku dožití a snižování porodnosti vede k úbytku ekonomicky aktivních obyvatel, a tedy i plátců pojistného důchodového pojištění, ze kterého jsou současné starobní důchody vypláceny.

Graf 8 Očekávaná délka života ve věku 65 let (1960 – 2012)

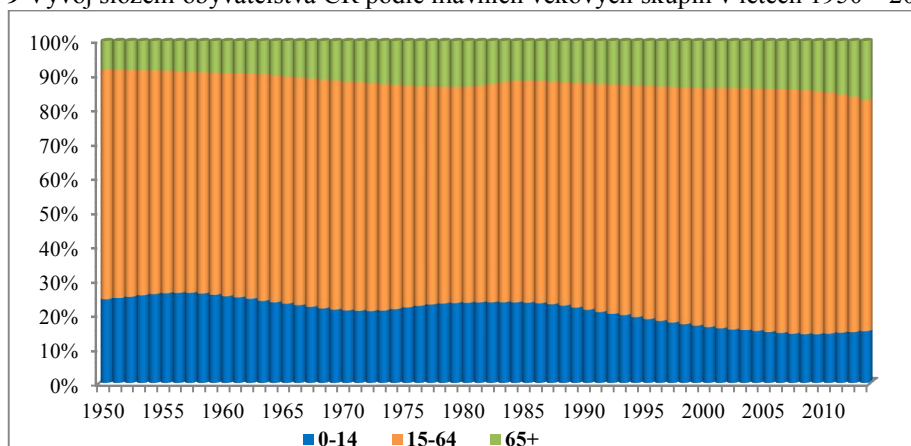

Zdroj: OECD.Stat Extracts, online databáze; vlastní zpracování

Graf 9 poskytuje detailnější pohled na vývoj hlavních věkových skupin v období od roku 1950 – 2012. Ve věkové skupině do 14 let dochází od roku 1950 k pomalému oslabování. Tento vývoj dané skupiny reflektuje negativní trend poklesu úhrnné míry plodnosti. Zatímco v roce 1950 tvořil podíl této skupiny 24 % celku, v roce 2013 to již bylo 15 %. Podle průměrného koeficientu růstu ($\bar{k} = 0,9924$) docházelo ve sledovaných letech v průměru každoročně k poklesu této skupiny o 0,7 %. Průměrný koeficient růstu u skupiny 15 – 64 let ($\bar{k} = 1,0001$) hovoří o téměř vyrovnaném vývoji v průběhu hodnoceného období. V roce 1950 tvořila skupina 15 – 64 let 67 % celku.

V roce 2013 pak 68 %. Od roku 1950 až do roku 1975 osciloval tento podíl kolem hodnoty 66 %. Od roku 1976 do roku 1981 docházelo k mírnému poklesu. V roce 1981 sledovaná skupina tvořila 63 % celku a následně od roku 1982 docházelo opět k nárůstu až do roku 2003. Od roku 2003 až do roku 2009 zaujímal tato skupina 71% podíl celku. Od roku 2010 lze sledovat opět mírný úbytek. V roce 2013 představovala tato skupina 68 %.

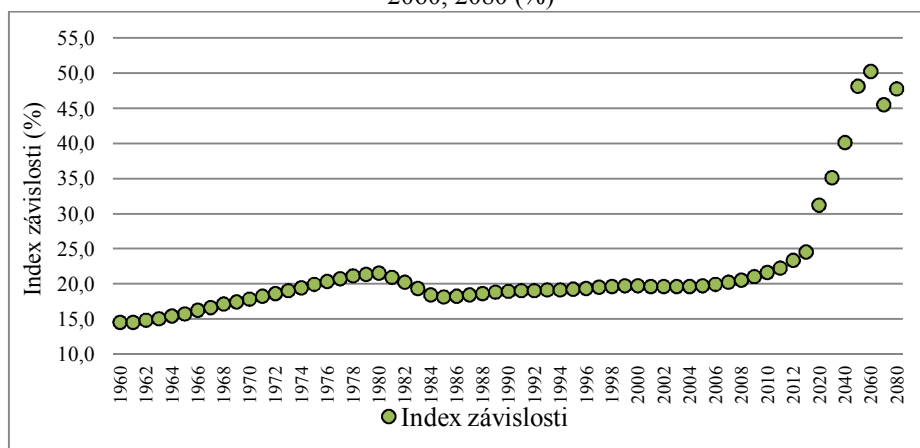
Graf 9 Vývoj složení obyvatelstva ČR podle hlavních věkových skupin v letech 1950 – 2013 (%)

Zdroj: OECD.Stat Extracts, online databáze; vlastní zpracování

Věková skupina 65+ díky prodlužování věku a příchodu silnějších generací postupně narůstá. Od roku 1950 do roku 2013 v průměru o 1,16 % každoročně. V roce 1950 tato skupina reprezentovala 8 %, v roce 2013 to již bylo 17 %. Změny ve věkových strukturách se projevují také ve vývoji míry závislosti populace seniorů. Tento ukazatel je definován jako poměr mezi celkovým počtem osob ve věku, kdy jsou obvykle ekonomicky neaktivní (věk 65 a více), a počtem osob v produktivním věku. Graf 10 popisuje vývoj tohoto ukazatele včetně podílu očekávaného počtu osob ve věku 65 a více (podle projekce) na očekávaném počtu osob ve věku 15 - 64 let. Zatímco v roce 1960 na jednoho člověka v poproduktivním věku připadalo téměř 7 osob v produktivním věku, tak v roce 2013 to byly 4 osoby. V roce 2060 bude tento poměr méně než 1:2. V roce 2080 lze předpokládat 47,8% podíl očekávaného počtu osob ve věku 65+ na očekávaném počtu osob ve věku 15 - 64 let.

Graf 10 Vývoj míry závislosti populace seniorů v letech 1960 – 2013 včetně předpovědi v letech 2020, 2040, 2060, 2080 (%)

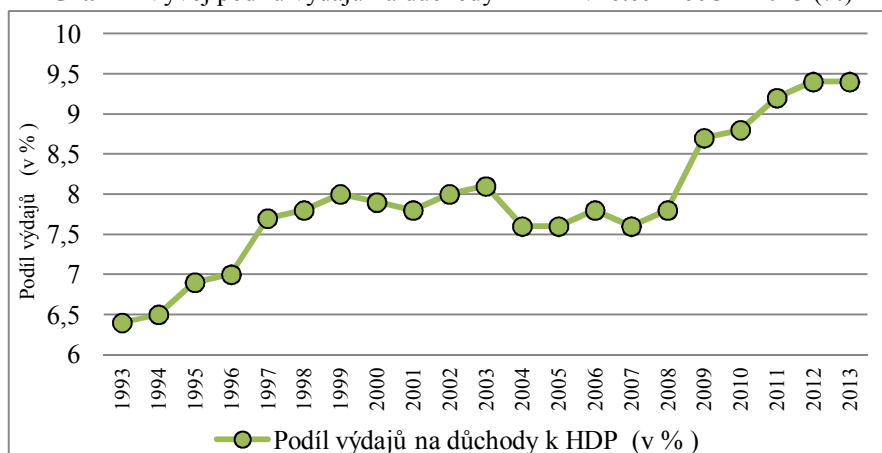

Zdroj: Eurostat – Data Explorer, vlastní zpracování

5.3 Výdaje na důchody

Ze základního důchodového pojištění se poskytují důchody starobní, invalidní, vdovské, vdovecké a sirotčí. Vývoj podílů celkových výdajů na důchody k hrubému domácímu produktu popisuje graf 11. V průběhu let 1993 - 2013 tyto výdaje podle průměrného koeficientu růstu stoupaly průměrně každoročně o 2 % ($\bar{k} = 1,02$). V roce 1993 se podílely výdaje na důchody na HDP 6,4 %. Postupně tento podíl každý rok narůstal v průměru o 0,15 procentního bodu a v roce 2013 dosahoval hodnoty 9,4 % HDP.

Graf 11 Vývoj podílu výdajů na důchody k HDP v letech 1993 – 2013 (%)

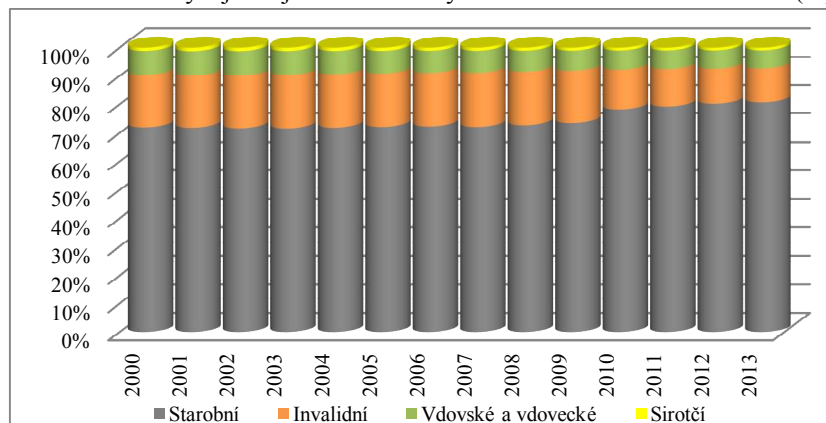
Zdroj: MPSV, Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice ve vývojových řadách a grafech 2013, vlastní zpracování

Podíl jednotlivých druhů důchodů na celkových výdajích v průběhu let 2000 – 2013 zobrazuje graf 12. Účast výdajů na starobní důchody se od roku 2000 do roku 2013 zvýšila o 9 %. V roce 2000 byl jejich podíl 72 % a v roce 2013 již 81 %.

K výraznějšímu nárůstu došlo mezi lety 2009 a 2010. Procento výdajů na starobní důchody vzrostlo ze 73 % na 78 %. Během sledovaných let došlo k poklesu výdajů na invalidní důchody.

V roce 2000 tvořily výdaje na invalidní důchody 18 %. Během let 2000 - 2009 se pohybovaly v rozmezí 18 % - 19 %. Oproti výdajům na starobní důchody, kdy mezi lety 2009 a 2010 došlo k nárůstu podílu na celkových výdajích, tento podíl na důchody invalidní naopak poklesl z 18 % na 14 %. V roce 2013 tvořily výdaje na invalidní důchody 12 %. Podíl výdajů na vdovské a vdovecké důchody se postupně snižoval, kdy v roce 2000 představovaly 9% část. V roce 2013 to bylo 6 %. V průběhu hodnocených let u výdajů na invalidní důchody k výraznějším změnám nedocházelo. Výdaje na sirotčí důchody od roku 2000 do 2013 oscilovaly kolem 1 %.

Graf 12 Podíl výdajů na jednotlivé druhy důchodů v letech 2000 – 2013 (%)

Zdroj: ČSÚ, MPSV; vlastní zpracování

Vyplacené dávky důchodového pojištění, včetně vybraných elementárních charakteristik, v letech 2000 - 2013 v mil. Kč jsou uvedeny v tabulce 5. Vypočtený průměrný koeficient růstu vyjadřuje 6,2% průměrný každoroční nárůst vyplacených dávek. V absolutní hodnotě tento nárůst znamená v průměru 15 867 mil. Kč každý rok. Oproti roku 2013 tyto vyplacené dávky byly o 104,7 % vyšší než v roce 2000. V roce 2000 bylo vyplaceno 181 921 mil. Kč na důchodové pojištění. V roce 2013 to bylo 372 335 mil. Kč. Podle prostého aritmetického průměru bylo během hodnocených let vypláceno 278 440 mil. Kč každý rok. K největší meziroční změně došlo mezi lety 2008 a 2009, kdy podle ukazatele tempa růstu vzrostly výdaje v roce 2009 oproti předchozímu roku o 8,6 %. Naopak nejmenší změna byla zaznamenána v roce 2013.

V tomto roce vzrostly výdaje na dávky důchodového pojištění o 1,2 %. Po celou dobu hodnocených let vyplacené dávky důchodové pojištění narůstaly, pokles nebyl v žádném roce zaregistrován.

Tabulka 5 Vyplacené dávky důchodového pojištění v letech 2000 - 2013 (mil. Kč)

	Celkem	d_{Ii}	k_i	$I_{i/0}$
2000	181 921
2001	195 814	13 893	1,076	1,076
2002	210 440	14 626	1,075	1,157
2003	218 273	7 833	1,037	1,200
2004	226 883	8 610	1,039	1,247
2005	243 648	16 765	1,074	1,339
2006	261 464	17 816	1,073	1,437
2007	282 877	21 413	1,082	1,555
2008	305 536	22 659	1,080	1,679
2009	331 704	26 168	1,086	1,823
2010	340 162	8 458	1,025	1,870
2011	359 234	19 072	1,056	1,975
2012	367 864	8 630	1,024	2,022
2013	372 335	4 471	1,012	2,047

Dodatečné výpočty: $\bar{x} = 278\,440$; $\bar{d} = 15\,867,83$; $\bar{k} = 1,062$.

Zdroj: ČSÚ, MPSV; vlastní zpracování

Vyplacené důchody byly od roku 2003 pravidelně každý rok navyšovány. Zvýšení bylo stanoveno tak, aby u průměrného starobního důchodu činilo nejméně 100 % růstu cen a také nejméně jednu třetinu růstu reálné mzdy. Od roku 2008 byla nově stanovena podmínka pro zvyšování důchodů v mimořádném termínu (procentní výměry vyplácených důchodů se zvyšují mimo pravidelný termín). Procentní výměry vyplácených důchodů se v mimořádném termínu zvýší již při růstu cen alespoň o 5 % (dříve až při růstu cen aspoň o 10 %). Současně bylo stanoveno, že v roce 2008 se mimo pravidelný termín zvýší důchody od splátky důchodu splatné v srpnu, tzn., že v roce 2008 byly důchody zvýšeny dvakrát. Pro rok 2010 se vláda rozhodla v souladu s úspornými kroky důchody nezvyšovat a to v reakci na nenaplnění 2% podmínky pro povinné provedení valorizace (v pravidelném termínu se vyplácené důchody zvyšují, podle zákona o důchodovém pojištění, pouze pokud toto zvýšení činí aspoň 2 %). Vyplácené důchody byly navyšeny až od ledna 2011. Pro potřebu snížit růst výdajů na důchody bylo určeno dočasné omezení pro zvýšení důchodů v letech 2013 – 2015. Omezení spočívalo v tom, že zvýšení důchodů se stanoví podle jedné třetinu růstu cen a jedné třetiny růstu reálné mzdy. Vývoj počtu vyplácených důchodů v letech 2000 - 2013 popisuje tabulka 6. V rozmezí těchto let počet vyplácených důchodů, podle vypočteného průměrného koeficientu růstu, narůstal v průměru o 0,9 % každý rok.

Tento nárůst představuje absolutně 29,917 tis. vyplacených důchodů každoročně navíc. Zatímco v roce 2000 byl počet vyplacených důchodů 3 210 tis., v roce 2013 byl tento počet o 11,2 % větší ($I_{i/0} = 1,112$), což je rozdíl 359 tis.

Tabulka 6 Vyplácené důchody v letech 2000 – 2013 (v tis.)

	Celkem	$d_{i/0}$	k_i	$I_{i/0}$
2000	3 210
2001	3 230	20	1,006	1,006
2002	3 227	-3	0,999	1,005
2003	3 246	19	1,006	1,011
2004	3 285	39	1,012	1,023
2005	3 307	22	1,007	1,030
2006	3 355	48	1,015	1,045
2007	3 397	42	1,013	1,058
2008	3 438	41	1,012	1,071
2009	3 477	39	1,011	1,083
2010	3 447	-30	0,991	1,074
2011	3 501	54	1,016	1,091
2012	3 574	73	1,021	1,113
2013	3 569	-5	0,999	1,112

Dodatečné výpočty: $\bar{x} = 3\,376$; $\bar{d} = 29,917$; $\bar{k} = 1,009$.

Zdroj: ČSÚ, MPSV; vlastní zpracování

5.4 Výše důchodu

Důchod se skládá ze dvou složek. Ze základní výměry, jedná se o stanovenou pevnou částku pro všechny druhy důchodů bez ohledu na délku pojištění, a výši výdělků. Druhá část je tvořena procentní výměrou, kdy její výše závisí na dosažených příjmech a získaném počtu let pojištění. Pokud jsou současně splněny podmínky nároku na výplatu více důchodů téhož druhu nebo na výplatu starobního důchodu nebo invalidního důchodu, vyplácí se vždy jen jeden důchod, a to ten vyšší. Pokud jsou současně splněny podmínky nároku na výplatu starobního nebo invalidního důchodu a na výplatu vdovského důchodu nebo vdoveckého důchodu anebo sirotčího důchodu, vyplácí se vyšší důchod v plné výši a z ostatních důchodů se vyplácí polovina procentní výměry, pokud však zákon o důchodovém pojištění nestanoví jinak.

Prvky konstrukce důchodu:

- rozhodné období, ze kterého se zjišťují příjmy pro výpočet důchodu,
- vyměřovací základy,
- všeobecné vyměřovací základy,
- přepočítací koeficient pro úpravu naposledy stanoveného všeobecného vyměřovacího základu,

- koeficienty nárůstu všeobecných vyměřovacích základů,
- osobní vyměřovací základ,
- výpočtový základ.⁴³

Základní výměra důchodu, která je stanovena pevnou částkou, je jednotná pro všechny druhy důchodů a její výše je upravována v nařízení vlády o zvyšování důchodů. Základní výměra byla zákonem o důchodovém pojištění zavedena v roce 1995, kdy tento zákon ustanovil dvousložkovou konstrukci důchodu. Do systému byla začleněna se záměrem nahradit tzv. pevné zvýšení důchodu zakotvené v předchozí právní úpravě. Zároveň měla při valorizacích představovat složku důchodu valorizovanou cenově, zatímco procentní výměra měla být zvyšována s ohledem na růst reálných cen. Změna zákona o důchodovém pojištění přijatá v roce 2011, obsahující řadu opatření vedoucí ke zlepšení finanční udržitelnosti základního důchodového pojištění, stanovila výši základní výměry důchodu ve výši 9 % průměrné mzdy. Tím došlo k zajištění části automatické valorizace důchodů a zároveň se vytvořil předpoklad pro zjednodušení legislativního procesu, tj. nahrazení vydávání nařízení vlády pro zvýšení důchodů a převedení kompetencí z vlády na MPSV.

Tabulka 7 Vývoj základní výměry a jejího podílu na průměrném důchodu od roku 2003 – 2013 (Kč)

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ZV	1 310	1 310	1 310	1 310	1 310	1 400	1 470	1 570	1 700	2 170	2 170	2 230	2 270	2 330
PD	6 169	6 687	67 03	6 939	7 118	7 571	8 010	8 560	9 424	9 803	9 884	10 296	10 490	10 653
Podíl	21,2%	19,6%	19,5%	18,9%	18,4%	18,5%	18,4%	18,3%	18,0%	22,1%	22,0%	21,7%	21,6%	21,9%

ZV... základní výměra

PD ...průměrný důchod

Zdroj: ČSSZ, vlastní zpracování

Vývoj podílu základní výměry na průměrném důchodu od roku 2000 je zachycen v tabulce 7. Průměrný měsíční důchod stanovuje ČSSZ každé čtvrtletí. Je to poměr vyplacených penzí k celkovému počtu starobních důchodců pobírajících důchod. V roce 2000 byl tento podíl na úrovni 21,2 %. Postupně docházelo k jeho snižování až na úroveň 18,0 % v roce 2008. Poté došlo opět k nárůstu tohoto podílu na 22,1 % v roce 2009. Následně se tento podíl znovu začal mírně snižovat až do roku 2013 na hodnotu 21,9 %. Přehled o zvýšení vyplácených důchodů v letech 1996 - 2013 je zachycen v tabulce 8.

⁴³ Dostupné z www: <http://www.mpsv.cz/cs/617>

Tabulka 8 Přehled o zvýšeních vyplácených důchodů v letech 1996 - 2013

Měsíc zvýšení	Zvýšení			Základní výměra důchodu po zvýšení
	procentní výměry důchodu		základní výměry důchodu	
	starodůchodců	novodůchodců		
duben 1996	8%	8%	240 Kč	920 Kč
říjen 1996	6%	6%	140 Kč	1 060 Kč
srpen 1997	8%	8%	200 Kč	1 260 Kč
červenec 1998	9%	5%	50 Kč	1 310 Kč
srpen 1999	7,50%	5%		1 310 Kč
prosinec 2000	9%	5%		1 310 Kč
prosinec 2001	11%	8%		1 310 Kč
leden 2003	4%	3,80%		1 310 Kč
leden 2004	2,50%	2,50%		1 310 Kč
leden 2005	5,40%	5,40%	90 Kč	1 400 Kč
leden 2006	6%	4%	70 Kč	1 470 Kč
leden 2007	6,60%	5,60%	100 Kč	1 570 Kč
leden 2008	3%	3%	130 Kč	1 700 Kč
srpen 2008			470 Kč	2 170 Kč
leden 2009	4,40%	4,40%		2 170 Kč
leden 2011	3,90%	3,90%	60 Kč	2 230 Kč
leden 2012	1,60%	1,60%	40 Kč	2 270 Kč
leden 2013	0,90%	0,90%	60 Kč	2 330 Kč

Starodůchodci = důchody přiznané před 1. 1. 1996

Novodůchodci = důchody přiznané po 31. 12. 1995

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

Od roku 2003 byly podle zákona vyplácené důchody zvyšovány pravidelně každý rok v lednu. Minimální výše zvýšení byla stanovena nejméně 100 % růstu cen a 1/3 růstu reálných mezd. Od roku 2012 se výše zvýšení určuje podle způsobem přesně stanoveným v zákoně podle statistických údajů. Vláda již nemá možnost změnit termín ani výši stanoveného zvýšení. Způsob stanovení výše v základním principu odpovídá dříve stanovenému minimálnímu zvýšení (100 % růstu cen a 1/3 reálných mezd). Pro roky 2013 – 2015 je určeno přechodné snížení valorizace. Pro jeho stanovení se bude vycházet z 1/3 růstu cen a 1/3 růstu reálných mezd.

5.5 Starobní důchody

Nárok na starobní důchod vzniká dosažením stanoveného věku (tj. důchodového věku, popř. věku od něho odvozeného nebo věku 65 let) a získáním potřebného počtu let pojištění. V České republice jsou důchody vypláceny Českou správou sociálního zabezpečení. Přehled vyplácených starobních důchodů (vč. poměrných) v letech 2000 - 2013 zachycuje tabulka 9. Během těchto let byl zaznamenán téměř 2% nárůst počtu vyplácených starobních důchodů v průměru každý rok.

Tabulka 9 Vyplacené starobní důchody vč. poměrných v letech 2000 - 2013, stav k 31.12 (v tis.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Celkem	1 919	1 935	1 921	1 933	1 965	1 985	2 024	2 061	2 102	2 147	2 260	2 340	2 398	2 402
d_{li}	...	16	-14	12	32	20	39	37	41	45	113	80	58	4
k_i	...	1,008	0,993	1,006	1,017	1,010	1,020	1,018	1,020	1,021	1,053	1,035	1,025	1,002
$I_{i/0}$...	1,008	1,001	1,007	1,024	1,034	1,055	1,074	1,095	1,119	1,178	1,219	1,250	1,252

Dodatečné výpočty: $\bar{x} = 2\,099$; $\bar{d} = 37,154$; $\bar{k} = 1,017$.

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

Tento nárůst představuje v absolutních hodnotách 37,154 tis. vyplacených starobních důchodů v průměru každý rok navíc. V roce 2013 bylo vyplaceno 2 402 tis. starobních důchodů, což je oproti prvnímu sledovanému roku nárůst o 25,2 %. V roce 2000 bylo těchto důchodů vyplaceno 1 919 tis.. V roce 2002 poklesl počet vyplacených starobních důchodů oproti roku 2001. A to zejména z důvodu poklesu počtu starobních důchodců, kterým byl přiznán důchod při dosažení důchodového věku a dočasně krácený předčasný starobní důchod. Vývoj počtu vyplacených starobních důchodů v letech 2003 - 2005 je ovlivněn reakcí důchodců na zákonné úpravy podmínek nároků na důchod (zejména omezení možnosti předčasného odchodu do starobního důchodu, dále pak zrušení podmínky umožňující nárok na výplatu starobních důchodů vedle příjmu z výdělečné činnosti).

Největší meziroční změna nastala v letech 2009 – 2010. V roce 2010 vzrostl počet vyplacených starobních důchodů o 5,3 %, tedy celkově o 113 tis. Tato změna souvisí s novelou zákona o důchodovém pojištění. Z důvodu této novely je od roku 2010 navyšován počet vyplacených starobních důchodů v souvislosti s přeměnou invalidních důchodů na starobní po dosažení věku 65 let. Vývoj počtu vyplácených důchodů je také ovlivněn vývojem počtu nově přiznaných důchodů, zvyšující se nezaměstnaností, což se projevilo zvýšením zájmu o odchod do předčasného důchodu a také změnami zákona o důchodovém pojištění.

Vývoj celkové sumy vyplacených dávek důchodového pojištění na starobní důchody v letech 2000 - 2013 je zachycen v tabulce 10. Od roku 2000 narůstal objem vyplacených dávek na starobní důchody v průměru o 6,6 % každoročně. V roce 2000 bylo vyplaceno 130 932 mil. Kč, zatímco v roce 2013 to bylo 300 574 mil. Kč. Tento nárůst představuje přírůstek o 129,6 %. Objem vyplácených dávek na starobní důchody je ovlivňován především valorizacemi vyplacených důchodů.

Přestože v roce 2002 k žádné valorizaci důchodů nedošlo, zvýšil se objem vyplácených dávek důchodového pojištění na starobní důchody o 7,2 % oproti roku 2001. Tento nárůst tvoří 10 115 mil. Kč.

Tabulka 10 Vyplacené dávky důchodového pojištění v letech 2000 - 2013, starobní důchody vč. poměrných (v mil. Kč)

	Celkem	d_{i1}	k_i	$I_{i/0}$
2000	130 932
2001	140 657	9 725	1,074	1,074
2002	150 772	10 115	1,072	1,152
2003	156 272	5 500	1,036	1,194
2004	163 026	6 754	1,043	1,245
2005	175 669	12 643	1,078	1,342
2006	188 949	13 280	1,076	1,443
2007	203 933	14 984	1,079	1,558
2008	222 105	18 172	1,089	1,696
2009	243 636	21 531	1,097	1,861
2010	265 985	22 349	1,092	2,031
2011	284 614	18 629	1,070	2,174
2012	295 140	10 526	1,037	2,254
2013	300 574	5 434	1,018	2,296

Dodatečné výpočty: $\bar{x} = 208\,733$; $\bar{d} = 13\,049,347$; $\bar{k} = 1,066$.

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

Tabulka 11 popisuje vývoj průměrné měsíční výše starobních důchodů v letech 1997 - 2013. Průměrná výše vyplácených důchodů je ovlivňována zvyšováním vyplácených důchodů. Růst její výše je také ovlivněn tzv. generační obměnou, kdy v jejím důsledku by průměrná výše vyplácených důchodů rostla, i kdyby důchody nebyly valorizovány, protože zanikají důchody starších důchodců, které jsou v průměru nižší než důchody nově přiznávané. Průměrná měsíční výše starobního důchodu v roce 2013 byla 10 970 Kč. Od roku 1997 došlo k navýšení o 131 %. Průměrný koeficient růstu ve výši $\bar{k} = 1,048$ vyjadřuje průměrný meziroční nárůst o 4,8 %. V absolutní hodnotě tento nárůst znamená zvýšení o 364 Kč v průměru ročně. K nejvyšší meziroční změně došlo v roce 2008, kdy průměrná měsíční výše starobního důchodu oproti předchozímu roku vzrostla o 891 Kč, tedy o 10,2 %. V tomto roce byly důchody navýšeny dvakrát (v lednu a v srpnu). Oproti tomu nejmenší meziroční změny lze spatřit v letech 2002 a 2010. V roce 2002 vzrostla průměrná výše starobních důchodů oproti předcházejícímu roku o 0,4 %. Tento nárůst byl podstatně nižší než v minulých i následujících letech.

V roce 2010 byl tento nárůst oproti předchozímu roku 0,8 %. V letech 2002 a 2010 nebylo provedeno žádné zvýšení vyplácených důchodů.

Tabulka 11 Průměrná měsíční výše starobních důchodů v ČR v letech 1997 – 2013 (Kč)

	Celkem	d_{i1}	k_i	$I_{i/0}$
1997	5 148
1998	5 576	428	1,083	1,083
1999	5 910	334	1,060	1,148
2000	6 292	382	1,065	1,222
2001	6 808	516	1,082	1,322
2002	6 833	25	1,004	1,327
2003	7 075	242	1,035	1,374
2004	7 270	195	1,028	1,412
2005	7 744	474	1,065	1,504
2006	8 187	443	1,057	1,590
2007	8 747	560	1,068	1,699
2008	9 638	891	1,102	1,872
2009	10 045	407	1,042	1,951
2010	10 123	78	1,008	1,966
2011	10 552	429	1,042	2,050
2012	10 778	226	1,021	2,094
2013	10 970	192	1,018	2,131

Dodatečné výpočty: $\bar{x} = 8\ 100$; $\bar{d} = 364$; $\bar{k} = 1,048$

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Průměrná výše vyplácených důchodů závisí také na roce jejich přiznání. V principu platí, čím déle jsou důchody vypláceny, tím je jejich výše nižší ve vztahu k ostatním důchodům. Tyto rozdíly jsou způsobeny mzdovým vývojem, valorizacemi důchodů a také změnami ve způsobu výpočtu nově přiznaných důchodů. Vývoj počtu nově přiznaných starobních důchodů v letech 2002 - 2013 popisuje tabulka 12.

Tabulka 12 Počet nově přiznaných starobních důchodů v letech 2002 – 2013

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Celkem	63 610	85 604	94 120	86 913	97 584	97 042	100 011	118 711	128 116	147 614	71 401	83 398
plný	41 325	46 807	62 439	58 142	62 657	65 565	65 321	69 797	80 013	60 968	39 710	45 525
poměrný	292	273	265	282	262	265	276	292	208	71	128	146
předčasný	21 993	38 524	31 416	28 489	34 665	31 212	34 414	48 622	39 423	76 563	20 815	27 917
o 2 roky	9 416	21 415	4 795	4 645	6 678	1 506	178	-	1	-	-	
o 3 roky	12 577	17 109	26 621	23 844	27 987	29 706	34 236	48 622	39 422	76 563	20 815	
SI	-	-	-	-	-	-	-	-	8 472	10 012	10 748	9 810

SI...starobní důchod vzniklý transformací z invalidního důchodu

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

Z tabulky 13 plyne meziroční nárůst nově přiznaných důchodů v průběhu sledovaných let v průměru o 2,5 % každoročně. V absolutních hodnotách tento nárůst představuje téměř průměrně 1 799 nově přiznaných starobních důchodů každý rok. Největší meziroční změna byla zaznamenána v roce 2003. V tomto roce došlo k zvýšení počtu nově přiznaných důchodů oproti předchozímu roku o 34,6 %. Za hlavní faktory tohoto zvýšení lze považovat: nárůst počtu nově přiznaných předčasných dočasně krácených starobních důchodů (forma předčasného důchodu) jako důsledek změny zákona schváleného v roce 2003; rostoucí nezaměstnanost a s ní spojená nejistota vyplývající z očekávaných změn v oblasti starobních důchodů; zvýhodnění práce po dosažení věkové hranice bez pobírání starobního důchodu („přesluhování“) ve výši důchodu.

Tabulka 13 Celkový počet nově přiznaných starobních důchodů v letech 2002 - 2013

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Celkem	63 610	85 604	94 120	86 913	97 584	97 042	100 011	118 711	128 116	147 614	71 401	83 398
d_{ji}	...	21 994	8 516	-7 207	10 671	-542	2 969	18 700	9 405	19 498	-76 213	11 997
k_i	...	1,346	1,099	0,923	1,123	0,994	1,031	1,187	1,079	1,152	0,484	1,168
$I_{i/0}$...	1,346	1,480	1,366	1,534	1,526	1,572	1,866	2,014	2,321	1,122	1,311

Dodatečné výpočty: $\bar{x} = 97\ 844$; $\bar{d} = 1798,909$; $\bar{k} = 1,025$.

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování.

V roce 2005 došlo ke snížení počtu nově přiznaných starobních důchodů oproti předchozímu roku téměř o 8 %. Nejvýznamnější byl pokles u trvale krácených předčasných starobních důchodů. Dále také došlo ke snížení podílu starobních důchodů přiznaných až po dosažení důchodového věku (po přesluhování) a ke zvýšení podílu starobních důchodů přiznaných ke dni dosažení důchodového věku. Tento vývoj byl zřejmě ovlivněn snížením zájmu o přesluhování v důsledku změn podmínek nároku na výplatu tohoto důchodu a podmínkami na trhu práce.

Počet nově přiznaných důchodů po roce 2007 byl vedle trendu demografického vývoje významně ovlivněn legislativními změnami a reakcemi pojištěnců na jejich očekávaný dopad. Mezi legislativní faktory ovlivňující vývoj v tomto období patří doznívání zrušení možnosti odchodu do dočasně kráceného předčasného starobního důchodu, automatická přeměna invalidního důchodu na starobní důchod po dovršení 65 let věku, nový způsob redukce započitatelných výdělků pro důchody přiznané po 29. září 2011 a úprava redukční sazby za předčasný odchod do důchodu po roce 2011.

Pojištěnci očekávající pro ně nevýhodný způsob výpočtu důchodu přiznaného po 29. září 2011, se často rozhodli pro odchod do předčasného starobního důchodu před 30. září 2011, aby si tak zachovali výhodnější způsob výpočtu.

5.6 Invalidní důchody

Vývoj počtu vyplacených invalidních důchodů (včetně invalidních důchodů částečných) v letech 2000 - 2013 je hodnocen v tabulce 14. Během těchto let docházelo k poklesu počtu vyplacených invalidních důchodů v průměru o 1,4 % každý rok. Tato změna znamená meziroční pokles v průměru o 7 tis. vyplacených invalidních důchodů.

Tabulka 14 Vyplacené invalidní důchody vč. částečných v letech 2000 - 2013 (v tis.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Celkem	536	543	553	563	572	579	589	596	599	597	466	445	450	445
d_{ii}	...	7	10	10	9	7	10	7	3	-2	-131	-21	5	-5
k_i	...	1,013	1,018	1,018	1,016	1,012	1,017	1,012	1,005	0,997	0,781	0,955	1,011	0,989
$I_{i/0}$...	1,013	1,032	1,050	1,067	1,080	1,099	1,112	1,118	1,114	0,869	0,830	0,840	0,830

Dodatečné výpočty: $\bar{x} = 538$; $\bar{d} = -7,000$; $\bar{k} = 0,986$

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

V roce 2013 bylo vyplaceno 445 tis. invalidních důchodů, zatímco v roce 2000 to bylo o 17 % více. Od roku 2000, kdy počet vyplacených invalidních důchodů byl 536 tis., do roku 2008 počet vyplacených invalidních důchodů postupně narůstal. V roce 2008 byl tento počet 599 tis. vyplacených invalidních důchodů. V roce 2009 došlo k poklesu o 0,3 % (absolutně 2 000) na stav 597 tis. K nejvýraznější změně došlo v roce 2010, kdy oproti předchozímu roku poklesl počet vyplacených invalidních důchodů o 131 tis, tzn. na 78,1 %. Tento pokles je spojen s již výše uvedenými změnami v zákoně o důchodovém pojištění, kdy od 1. ledna 2010 byl u osob starších 65 let změněn jejich invalidní důchod na důchod starobní ve stejné výši. Od stejného data pak také došlo ke zrušení plných a částečných invalidních důchodů, ty pak byly přeměněny na invalidní důchody pro invaliditu I., II. a III. stupně.

Přestože počet vyplacených invalidních důchodů v průběhu let 2000 – 2013 klesal, suma vyplacených dávek důchodového pojištění na invalidní důchody narůstala průměrně o 2,2 % každoročně. Zatímco v roce 2000 bylo vyplaceno 33 425 mil. Kč na invalidní důchody, v roce 2013 to bylo o 33 % více.

Největší meziroční změna nastala v roce 2010, kdy opět v souvislosti se změnou zákona o důchodovém pojištění poklesla hodnota vyplacených dávek důchodového pojištění na invalidní důchody oproti roku 2009 o 13 307 mil. Kč, tedy téměř o 22 %. Od roku 2010 vykazuje objem vyplacených dávek důchodového pojištění na invalidní důchody klesající trend. V roce 2009 bylo vyplaceno 60 989 mil. Kč, kdežto v roce 2013 to bylo 44 500 mil. Kč.

Tabulka 15 Vyplacené dávky důchodového pojištění, invalidní důchody vč. částečných v letech 2000 - 2013 (v mil. Kč).

	Celkem	d_{i1}	k_i	$I_{i/0}$
2000	33 425
2001	35 647	2 222	1,066	1,066
2002	38 723	3 076	1,086	1,159
2003	40 667	1 944	1,050	1,217
2004	42 350	1 683	1,041	1,267
2005	45 602	3 252	1,077	1,364
2006	49 041	3 439	1,075	1,467
2007	53 674	4 633	1,094	1,606
2008	57 398	3 724	1,069	1,717
2009	60 989	3 591	1,063	1,825
2010	47 682	-13 307	0,782	1,427
2011	47 451	-231	0,995	1,420
2012	45 476	-1 975	0,958	1,361
2013	44 500	-976	0,979	1,331

Dodatečné výpočty: $\bar{x} = 45\,902$ $\bar{d} = 851,927$; $\bar{k} = 1,022$.

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Průměrnou měsíční výši plně invalidních důchodů, od roku 2010 invalidní důchod III. stupně, popisuje tabulka 16. I zde je průměrná výše vyplacených důchodů ovlivněna zejména valorizací důchodů. Od roku 1997 do roku 2013 se průměrná výše plně invalidního důchodu každoročně navýšovala v průměru o 4,6 %. V roce 1997 byl tento průměrný důchod ve výši 4 986. V roce 2013 to bylo o 105 % více. Průměrná výše plně invalidního důchodů byla v roce 2013 v hodnotě 10 245 Kč. Nejvyšší meziroční změna je zaznamenána v roce 2008, kdy v tomto roce došlo k dvojnásobnému zvýšení důchodů. U průměrné výše plně invalidních důchodů toto navýšení způsobilo téměř 10% nárůst. V roce 2008 byla průměrná výše plně invalidních důchodů 9 337 Kč, zatímco v roce 2007 to bylo 8 496 Kč. V roce 2002 k žádné valorizaci důchodů nedošlo, a proto průměrná výše plně invalidních důchodů v tomto roce narostla o pouhých 22 Kč. Také v roce 2010 z důvodu nenaplnění zákonné podmínky pro zvýšení důchodů k žádné valorizaci nedošlo. Proto v roce 2010 byla průměrná výše plně invalidního důchodu o 25 Kč nižší než v roce přecházejícím.

Tabulka 16 Průměrná výše plných invalidních důchodů v ČR v letech 1997 – 2013 (v Kč.)

	Celkem	d_{li}	k_i	$I_{i/0}$
1997	4 986
1998	5 398	412	1,083	1,08
1999	5 731	333	1,062	1,15
2000	6 118	387	1,068	1,23
2001	6 638	520	1,085	1,33
2002	6 666	28	1,004	1,34
2003	6 911	245	1,037	1,39
2004	7 088	177	1,026	1,42
2005	7 537	449	1,063	1,51
2006	7 962	425	1,056	1,60
2007	8 496	534	1,067	1,70
2008	9 337	841	1,099	1,87
2009	9 681	344	1,037	1,94
2010	9 656	-25	0,997	1,94
2011	10 005	349	1,036	2,01
2012	10 141	136	1,014	2,03
2013	10 245	104	1,010	2,05

Dodatečné výpočty: $\bar{x} = 7\,800$; $\bar{d} = 329$; $\bar{k} = 1,046$

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Vývoj počtu nově přiznaných invalidních důchodů v letech 2002 - 2013 je zaznamenán v tabulce 17. Od 1. 1. 2010 již mezi druhy důchodů, uvedené v zákoně o důchodovém pojištění, nepatří plně invalidní důchod a částečný invalidní důchod. Místo těchto dvou dávek byla zavedena dávka pouze jedna, a to invalidní důchod. V závislosti na zjištěném stupni invalidity se invalidní důchod začal rozlišovat na invalidní důchod pro invaliditu prvního stupně, na invalidní důchod pro invaliditu druhého stupně a na invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně.

Tabulka 17 Počet nově přiznaných invalidních důchodů v letech 2002 - 2013

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
plný	24 402	25 544	26 353	23 613	24 207	23 354	21 780	20 992	-	-	-	
částečný	21 707	23 010	24 088	22 571	24 718	26 932	25 847	26 191	-	-	-	
ID	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
III. st.	-	-	-	-	-	-	-	-	14 111	9 945	9 699	9 539
II. st.	-	-	-	-	-	-	-	-	6 352	4 859	4 821	4 588
I. st.	-	-	-	-	-	-	-	-	16 630	12 486	14 095	13 729

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

5.7 Vdovské a vdovecké důchody

Vdovské a vdovecké důchody patří mezi tzv. pozůstalostní důchody. Počty vyplacených vdovských a vdoveckých důchodů v letech 2000 - 2013 jsou uvedeny v tabulce 18.

Počet těchto vyplacených důchodů se v průběhu hodnocených let snižoval průměrně o 0,3 % každý rok. V roce 2000 bylo vyplaceno 698 tis. vdovských a vdoveckých důchodů. V roce 2013 to bylo o 3,4 % méně, tedy 674 tis. Snižování počtu vyplacených dávek u těchto druhů důchodů zřejmě souvisí s možností odchodu do předčasně starobního důchodu. Samotný vdovský nebo vdovecký důchod pak pobírají pouze ti, kteří na přímý důchod nemají nárok.

Tabulka 18 Vyplacené vdovské a vdovecké důchody v letech 2000 - 2013 (v tis.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
	698	697	697	693	692	689	689	689	688	685	674	671	678	674	$\bar{x} = 687$
d_{li}	...	-1	0	-4	-1	-3	0	0	-1	-3	-11	-3	7	-4	$\bar{d} = -1,85$
k_i	...	0,999	1,000	0,994	0,999	0,996	1,000	1,000	0,999	0,996	0,984	0,996	1,010	0,994	$\bar{k} = 0,997$
$I_{i/0}$...	0,999	0,999	0,993	0,991	0,987	0,987	0,987	0,986	0,981	0,966	0,961	0,971	0,966	

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Objem vyplacených dávek důchodového pojištění na vdovské a vdovecké důchody v letech 2000 - 2013 je zachycen v tabulce 19. Vývoj objemu těchto vyplacených dávek je opět odvozen od zvyšování vyplacených důchodů a od počtu nově přiznaných vdovských a vdoveckých důchodů. V roce 2000 bylo na dávky důchodového pojištění na vdovské a vdovecké důchody vydáno 15 589 mil. Kč. V roce 2013 to bylo o 53,3 % více, tedy 23 903 mil. Kč. Z vypočteného průměrného koeficientu růstu plyne 3,3% průměrný meziroční nárůst sledovaných vyplacených dávek důchodového pojištění. Tento procentní nárůst v absolutní hodnotě znamená nárůst 639,534 mil. Kč každý rok.

Tabulka 19 Vyplacené dávky důchodového pojištění, vdovské a vdovecké důchody v letech 2000 – 2013 (v mil. Kč)

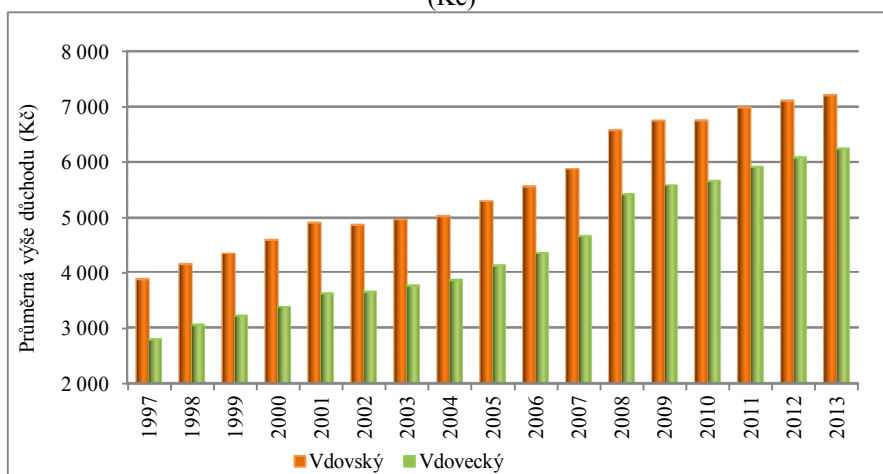
		d_{li}	k_i	$I_{i/0}$
2000	15 589
2001	17 137	1 548	1,099	1,099
2002	18 446	1 309	1,076	1,183
2003	18 830	384	1,021	1,208
2004	18 940	110	1,006	1,215
2005	19 693	753	1,040	1,263
2006	20 734	1 041	1,053	1,330
2007	22 366	1 632	1,079	1,435
2008	22 967	601	1,027	1,473
2009	23 825	858	1,037	1,528
2010	23 281	-544	0,977	1,493
2011	23 868	587	1,025	1,531
2012	23 906	38	1,002	1,534
2013	23 903	-3	1,000	1,533

Dodatečné výpočty: $\bar{x} = 20 963$; $\bar{d} = 639,534$; $\bar{k} = 1,033$

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Vývoj průměrné měsíční výše vdovských a vdoveckých důchodů vyplácených sólo v letech 1997 - 2013 je znázorněn v grafu 13. Zatímco průměrný vdovský důchod vyplácen sólo v roce 2013 byl ve výši 7 216 Kč, vdovecký byl ve výši 6 240 Kč. Průměrná měsíční výše obou těchto důchodů v průběhu hodnocených let narůstala. U vdovských důchodů tento nárůst tvořil průměrně 4 % každý rok ($\bar{k} = 1,040$). U důchodů vdoveckých to bylo v průměru 5 % ($\bar{k} = 1,051$) každý rok. V roce 1997 byl průměrný měsíční vdovský důchod vyplácen sólo ve výši 3 878 Kč a průměrný vdovecký důchod ve výši 2 804 Kč.

Graf 13 Průměrná měsíční výše sólo vyplácených vdovských a vdoveckých důchodů v letech 1997 – 2013 (Kč)

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Počet nově přiznaných vdovských a vdoveckých důchodů v letech 2002 - 2013 o 0,2 % průměrně každý rok klesal (tabulka 20). V roce 2002 byl počet nově přiznaných vdovských a vdoveckých důchodů celkem 38 490. V roce 2003 tento počet vzrostl o 5,8 % na 40 741. Dále od roku 2004 do roku 2006 docházelo k postupnému snížení počtu těchto nově přiznaných důchodů až na hodnotu 36 956. V roce 2007 lze spatřit opět 3,4% nárůst, avšak v roce 2008 opět dochází k poklesu. Výraznější meziroční změnu lze zaregistrovat až v roce 2010, kdy celkový počet nově přiznaných vdovských a vdoveckých důchodů byl 40 449. Oproti roku 2009 došlo k navýšení o 8,4 %.

Tabulka 20 Počet nově přiznaných vdovských a vdoveckých důchodů v letech 2002 - 2013

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Vdovský	29 259	30 857	30 175	29 242	27 828	28 846	28 154	28 077	30 000	27 965	28 293	28 294
Vdovecký	9 231	9 884	9 665	9 466	9 128	9 360	9 136	9 248	10 449	9 153	9 379	9 346
Celkem	38 490	40 741	39 840	38 708	36 956	38 206	37 290	37 325	40 449	37 118	37 672	37 640
d_{ii}	...	2 251	-901	-1 132	-1 752	1 250	-916	35	3 124	-3 331	554	-32
k_i	...	1,058	0,978	0,972	0,955	1,034	0,976	1,001	1,084	0,918	1,015	0,999
$I_{i/0}$...	1,058	1,035	1,006	0,960	0,993	0,969	0,970	1,051	0,964	0,979	0,978

Dodatečné výpočty: $\bar{x} = 38 370$; $\bar{d} = -77,273$; $\bar{k} = 0,998$.

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

5.8 Sirotčí důchody

Sirotčí důchod je další z tzv. pozůstalostních důchodů. Počet vyplacených sirotčích důchodů v letech 2000 - 2013 včetně vybraných elementárních charakteristik je popsán v tabulce 21. Vypočtený průměrný koeficient růstu udává úbytek počtu vyplacených sirotčích důchodů v průměru o 1,5 % každý rok. V roce 2000 bylo vyplaceno 57 tis. sirotčích důchodů. V roce 2013 to bylo o 17,5 % méně, tzn. 47 tis.

Tabulka 21 Počet vyplacených sirotčích důchodů v letech 2000 - 2013 (v tis.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Sirotčí	57	55	56	57	56	54	53	51	49	48	46	46	48	47
d_{1i}	...	-2	1	1	-1	-2	-1	-2	-2	-1	-2	0	2	-1
k_i	...	0,965	1,018	1,018	0,982	0,964	0,981	0,962	0,961	0,980	0,958	1,000	1,043	0,979
$I_{i/0}$...	0,965	0,982	1,000	0,982	0,947	0,930	0,895	0,860	0,842	0,807	0,807	0,842	0,825

Dodatečné výpočty: $\bar{x} = 52$; $\bar{d} = -0,769$; $\bar{k} = 0,985$.

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Tabulka 22 zobrazuje vývoj vyplacených dávek důchodového pojištění na sirotčí důchody v průběhu let 2000 - 2013. Výše vyplacených dávek důchodového pojištění na sirotčí důchody je opět ovlivněna zvyšováním důchodů a také závisí na počtu nově přiznaných sirotčích důchodů. V roce 2000 bylo na sirotčí důchody vyplaceno 1 975 mil. Kč. V roce 2013 to bylo již o 70 % více, tedy 3 358 mil. Kč. Během těchto klasifikovaných let se suma vyplacených dávek důchodového pojištění na sirotčí důchody každý rok v průměru o 4,2 % navyšovala.

Tabulka 22 Vyplacené dávky důchodového pojištění v letech 2000 - 2013, sirotčí důchody (v mil. Kč)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Sirotčí	1 975	2 373	2 499	2 504	2 567	2 684	2 740	2 904	3 066	3 254	3 214	3 301	3 341	3 358
d_{1i}	...	398	126	5	63	117	56	164	162	188	-40	87	40	17
k_i	...	1,202	1,053	1,002	1,025	1,046	1,021	1,060	1,056	1,061	0,988	1,027	1,012	1,005
$I_{i/0}$...	1,202	1,265	1,268	1,300	1,359	1,387	1,470	1,552	1,648	1,627	1,671	1,692	1,700

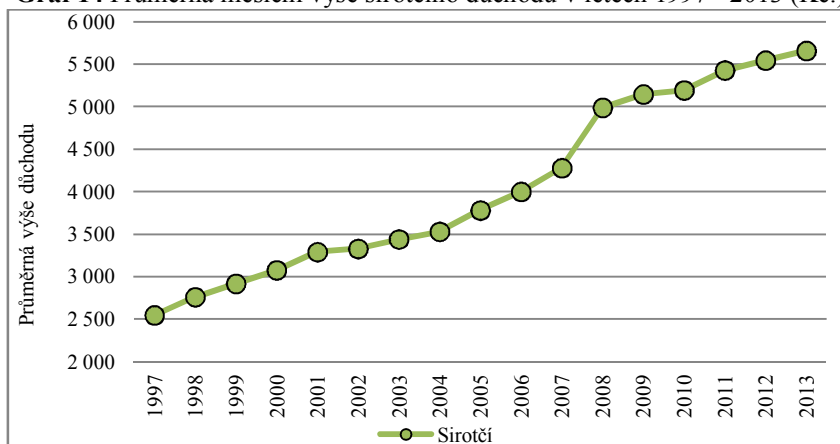
Dodatečné výpočty: $\bar{x} = 2 841$; $\bar{d} = 106,421$; $\bar{k} = 1,042$.

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Průměrnou měsíční výši sirotčího důchodu v letech 1997 - 2013 se zabývá graf 14. Výše sirotčího důchodu je odvozena od výše procentní výměry důchodu zemřelého rodiče. Pokud zesnulá osoba důchod nepobírala, stanoví se výše sirotčího důchodu z důchodu starobního nebo invalidního, na který by měla nárok k datu úmrtí. V roce 1997 byla průměrná výše sirotčího důchodu 2 546 Kč. V roce 2013 byl pobírán průměrný sirotčí důchod ve výši 5 657 Kč. Na vývoji průměrné výše se opět podílí valorizace důchodu. Největší meziroční nárůst v roce 2008 ($k = 1,166$) oproti předchozímu roku je spojen s dvojnásobným navýšením důchodů.

Proti tomu lze pouze mírné navýšení, v řádech korun, sledat v letech 2002 a 2010. V těchto letech k žádnému navyšování důchodů nedošlo. Průměrná měsíční výše sirotčího důchodu během sledovaných let v průměru o 5,1 % každoročně narůstala.

Graf 14 Průměrná měsíční výše sirotčího důchodu v letech 1997 - 2013 (Kč.)

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Počtem nově přiznaných sirotčích důchodů v letech 2002 - 2013 se zabývá tabulka 23. Mezi lety 2002 - 2013 počet nově přiznaných sirotčích důchodů klesal o 0,2 % průměrně každý rok. Tento pokles v absolutních hodnotách tvoří 13,636 důchodů každý rok. V roce 2002 bylo nově přiznáno 5 580 sirotčích důchodů. Následující rok došlo k mírnému nárůstu na hodnotu 5 726. Od roku 2004 do roku 2009 docházelo k snížení až na počet 4 396 nově přiznaných sirotčích důchodů. Dále od roku 2010 tento počet opět narůstal až do roku 2013, kdy v tomto roce bylo nově přiznáno 5 430 sirotčích důchodů.

Tabulka 23 Počet nově přiznaných sirotčích důchodů v letech 2002 - 2013

Sírotčí	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	5 580	5 726	5 666	5 243	4 878	4 648	4 512	4 396	4 503	4 606	5 429	5 430
d_{1i}	...	146	-60	-423	-365	-230	-136	-116	107	103	823	1
k_i	...	1,026	0,990	0,925	0,930	0,953	0,971	0,974	1,024	1,023	1,179	1,000
$l_{i/0}$...	1,026	1,015	0,940	0,874	0,833	0,809	0,788	0,807	0,825	0,973	0,973

Dodatečné výpočty: $\bar{x} = 5\,051$; $\bar{d} = -13,636$; $\bar{k} = 0,998$.

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

6 VÝSLEDKY A DISKUZE

6.1 Dosažené výsledky

Dominantním zdrojem příjmů důchodců v České republice je státní průběžný pilíř, tzv. I. pilíř. Ten je založen na principu Pay-As-You-Go (PAYG). Znamená to tedy, že důchody jsou financovány z aktuálního výnosu pojistného, které lidé platí ze mzdy a podnikatelé ze zisku. V roce 2003 tvořily penze od státu 93 % příjmů důchodců. Stávající pojistné na důchodové pojištění má charakter zdanění práce. To je však v České republice jedno z nejvyšších z vyspělých zemí. Zdanění průměrné mzdy v Česku v roce 2013 dosahovalo 42,4 %.

První pilíř je financovaný zejména z odvodů sociálního pojistného. Příjmy a výdaje jsou evidovány na samostatném účtu důchodového pojištění. Tento účet je součástí státního rozpočtu a od roku 2008 byl tento účet transformován na zvláštní účet rezervy pro důchodovou reformu. Systém důchodového pojištění byl v rozmezí let 1996 - 2011 financován příjmy z pojistného na důchodové pojištění. V průběhu těchto let jak příjmy z pojistného, tak výdaje na dávky důchodového pojištění narůstaly. Podle vypočteného koeficientu růstu příjmy z pojistného narůstaly každoročně v průměru o 6 % a výdaje na dávky důchodového pojištění v průměru o 7 %. Kladné saldo vykazovalo hospodaření systému důchodového pojištění pouze v letech 1996, 2004, 2005 a dále v letech 2007 a 2008. V roce 1996 převýšily příjmy z pojistného o 4,38 mld. Kč výdaje na dávky důchodového pojištění. Tato částka byla převedena na zvláštní účet důchodového pojištění zřízený ve státních finančních aktivech a následně byla použita na krytí záporného salda v roce 2001. V letech 1997 - 2003 bylo vykazováno saldo záporné, proto na zvláštní účet důchodového pojištění k žádným převodům nedocházelo. V roce 2004 byl vykázán přebytek příjmů nad výdaji ve výši 8,33 mld. Kč a v roce 2005 přebytek 6,56 mld. Kč. Z tohoto kladného výsledku hospodaření v celkové výši 14,89 mld. Kč bylo 9,31 mld. Kč použito na zvýšení výdajů státního rozpočtu na rok 2006 na dávky důchodového pojištění. Na zvláštním účtu důchodového pojištění zůstaly nadále uloženy prostředky ve výši 5,58 mld. Kč. V letech 2007 a 2008 bylo dosaženo kladného salda v celkovém úhrnu 12,5 mld. Kč. Na zvláštním účtu důchodového pojištění byla evidována částka ve výši 18,08 mld. Kč.

Jelikož v letech 2009 - 2011 k žádným kladným výsledkům hospodaření systému důchodového pojištění nedocházelo, nebyly také prováděny převody prostředků na zvláštní účet důchodového pojištění. Pokud by byly na tomto účtu evidovány také záporné rozdíly, byla by po skončení účetního roku 2011 zaznamenána částka -202,33 mld. Kč. V roce 2012 - 2013 vstupovaly do výpočtu výsledku hospodaření důchodového pojištění další veličiny. Výpočet salda je ovlivňován započtením části výnosu z DPH připadajícího na státní rozpočet ve výši 7,2 % a převody do příjmů státního rozpočtu na kompenzaci deficitu důchodového systému. V roce 2012 vykazoval výsledek hospodaření záporné saldo ve výši -26,2 mld. Kč a v roce 2013 výsledek -29,3 mld. Kč. Pokud by však byly příjmy hospodaření důchodového pojištění tvořeny pouze příjmy z pojistného, byl by schodek hospodaření -54,95 mld. Kč v roce 2012 a v roce 2013 ve výši -55,1 mld. Kč.

Současně s nárůstem výdajů na dávky důchodové pojištění, narůstaly také výdaje na správu neboli výdaje spojené s výběrem pojistného. V roce 1996 správní výdaje tvořily 2,1 % z celkového obnosu výdajů na dávky důchodového pojištění a byly ve výši 2,7 mld. Kč. V roce 2013 představovaly správní výdaje podíl 1,3 % na celkových výdajích na dávky důchodového pojištění a byly ve výši 4,9 mld. Kč.

Mezi faktory ovlivňující zásadním způsobem finanční stabilitu průběžného hospodaření patří demografický vývoj. Pro dlouhodobou udržitelnost důchodového systému je třeba správně nastavit věkovou hranici pro odchod do důchodu. Tato hranice přímo ovlivňuje poměr mezi ekonomicky aktivními a ekonomicky neaktivními lidmi. Pro občany ČR narozené v letech 1936 – 1977 se důchodový věk liší pro muže a ženy podle ročníku narození. U žen také závisí na počtu vychovaných dětí. U občanů narozených po roce 1977 se důchodový věk každoročně oddaluje o dva měsíce a vypočítává se dle vzorce: $\text{důchodový věk} = 67 \text{ let} + 2 * (\text{rok narození} - 1977) \text{ měsíců}$. V průběhu následujících let bude docházet ke zvyšování věku odchodu do důchodu až do roku 2044. Po roce 2044 bude věková hranice pro odchod do důchodu růst jednotným tempem o dva měsíce za rok.

Pro dlouhodobou udržitelnost důchodového systému je důležitá jeho vyváženost s demografickým vývojem. V posledních desetiletích se vlivem prodlužování doby dožití a snižováním míry porodnosti mění struktura populace. V roce 1960 byla úhrnná míra plodnosti na úrovni 2 dětí a v roce 2012 na úrovni 1,45. Během let 1960 - 2012 byl zaznamenán také odklad mateřství žen do vyššího věku.

Dalším ukazatelem ovlivňujícím nastavení důchodového věku je doba dožití. V roce 1960 byla očekávaná délka života u žen starších 65 let 14,6 roků a u mužů 12,4 roků. V roce 2012 byla naděje dožití u žen nad 65 let 19,2 let a u mužů nad 65 let 15,7 let. Složení obyvatelstva České republiky podle hlavních věkových skupin v letech 1950 - 2013 také procházelo značným vývojem. Zatímco ve věkové skupině do 14 let docházelo od roku 1950 k pomalému oslabování (každoročně v průměru o 0,7 %), věková skupina 65+ díky prodlužování věku a příchodu silnějších generací postupně narůstala (každoročně v průměru o 1,16 %). V roce 1950 byl podíl věkové skupiny do 14 let 24 % celku a podíl věkové skupiny nad 65 let 8 %. V roce 2013 představovala již věková skupina do 14 let 15 % celku a věková skupina nad 65 let 17% podíl. Změny ve věkových strukturách se projevují také ve vývoji míry závislosti. Jedná se o poměr mezi celkovým počtem osob ve věku, kdy jsou obvykle ekonomicky neaktivní, a počtem osob v produktivním věku. Zatímco v roce 1960 na jednoho člověka v poproduktivním věku připadalo téměř 7 osob v produktivním věku, tak v roce 2013 to byly 4 osoby. V roce 2060 se očekává tento poměr méně než 1:2. V roce 2080 lze předpokládat 47,8% podíl očekávaného počtu osob ve věku 65+ na očekávaném počtu osob ve věku 15 - 64 let.

Podíl celkových výdajů na důchody k hrubému domácímu produktu v letech 1993 - 2013 podle průměrného koeficientu růstu v průměru každoročně o 2 % narůstal. V roce 1993 se podílely výdaje na důchody na HDP 6,4 %. Postupně tento podíl každý rok narůstal v průměru o 0,15 procentního bodu a v roce 2013 dosahovaly výdaje na důchody 9,4 % HDP. Největší díl výdajů na dávky důchodového pojištění tvoří výdaje na starobní důchody. Mezi roky 2000 - 2003 se jejich podíl na celkových výdajích na dávky důchodového pojištění zvýšil ze 72 % (rok 2000) na 81 % (rok 2013). Oproti tomu podíl výdajů na invalidní důchody se mezi hodnocenými lety snižoval. V roce 2000 činily výdaje na invalidní důchody 18 % a v roce 2013 již 12 %. Poměr výdajů na vdovské a vdovecké důchody se postupně snižoval z 9 % v roce 2000 na 6 % v roce 2013. Výdaje na sirotčí důchody v průběhu sledovaných let oscilovaly kolem 1 %.

Celkový úhrn vyplacených dávek na důchodové pojištění každoročně v průměru o 6,2 % narůstal ($\bar{k} = 1,062$). V absolutní hodnotě tento meziroční nárůst znamená navýšení výdajů na dávky důchodového pojištění v průměru o 15 867 mil. Kč každý rok.

V roce 2000 bylo na dávky důchodového pojištění vyplaceno 181 921 mil. Kč. V roce 2013 bylo vyplaceno 372 225 mil. Kč. K největší meziroční změně došlo mezi lety 2008 a 2009, kdy podle vypočteného tempa růstu vzrostly výdaje v roce 2009 oproti předchozímu roku o 8,6 %.

V průběhu hodnocených let výdaje na dávky důchodového pojištění narůstaly. V žádném ze sledovaných let nedošlo k jejich poklesu. Vyplacené důchody byly od roku 2003 pravidelně navyšovány a to tak, aby zvýšení u průměrného starobního důchodu činilo nejméně 100 % růstu cen a také nejméně 1/3 růstu reálné mzdy. Od roku 2008 byla nově stanovena podmínka pro zvyšování důchodů v mimořádném termínu (zvýšení procentní výměry vyplácených důchodů při růstu cen alespoň o 5 %). Současně bylo stanoveno, že v roce 2008 se mimo pravidelný termín zvýší důchody od splátky důchodů splatné v srpnu. Tzn., že v roce 2008 byly důchody navýšeny dvakrát. Pro rok 2010 se vláda rozhodla v souladu s úspornými kroky důchody nezvyšovat, a proto k dalšímu navýšení došlo až v lednu 2011. Pro potřebu snížit růst výdajů na dávky důchodového pojištění bylo stanoveno dočasné omezení pro zvýšení důchodů v letech 2013 - 2015.

Také počet vyplácených důchodů mezi lety 2000 - 2013 narůstal. V roce 2000 bylo vyplaceno 3 210 tis. důchodů. V roce 2013 byl tento počet o 11,2 % vyšší. Tedy 3 569 tis. vyplácených důchodů. Během těchto let počet starobních důchodů každý rok v průměru o 2 % narůstal. V roce 2000 bylo vyplaceno 1 919 tis., což je oproti roku 2013 o 25,2 % méně. Na přelomu let 2009 a 2010 došlo k největší meziroční změně. V roce 2010 vzrostl počet vyplácených starobních důchodů o 5,3 % oproti roku 2009. Tato změna souvisí s novelou zákona o důchodovém pojištění, kdy byly invalidní důchody po dosažení věku 65 let přeměněny na důchody starobní. Celkově bylo na starobní důchody v roce 2013 vyplaceno 300 574 mil. Kč. Od roku 2000 docházelo průměrně každoročně k 6,6% nárůstu. V roce 2000 bylo vydáno 130 932 mil. Kč. Objem vyplácených dávek na starobní důchody je ovlivňován především valorizacemi vyplácených důchodů. Zvyšování vyplácených důchodů má také vliv na vývoj průměrné měsíční výše důchodů. Průměrná měsíční výše starobního důchodu v roce 2013 byla 10 790 Kč, zatímco v roce 1997 byla průměrná měsíční výše 5 148 Kč. Průměrná měsíční výše vyplácených důchodů závisí také na roce jejich přiznání. V podstatě platí, čím déle jsou důchody vypláceny, tím je jejich výše ve vztahu k ostatním důchodům nižší.

Největší meziroční změna u počtu nově přiznaných starobních důchodů byla sledována v roce 2003. V tomto roce došlo ke zvýšení nově přiznaných starobních důchodů o 34,6 % oproti předchozímu roku. Za hlavní faktory tohoto navýšení lze označit: nárůst nově přiznaných dočasně krácených starobních důchodů v důsledku změny zákona o důchodovém pojištění, rostoucí nezaměstnanost a zvýhodnění práce po dosažení věkové hranice bez pobírání starobního důchodu a také demografický vývoj.

Demografický vývoj, legislativní změny a jejich očekávaný dopad, zapůsobili na vývoj počtu nově přiznaných důchodů po roce 2007. Hlavními legislativními faktory lze označit zejména zrušení možnosti odchodu do dočasně kráceného předčasného starobního důchodu, automatickou přeměnu invalidního důchodu na starobní důchod po dovršení 65 let věku, nový způsob redukce započitatelných výdělků pro důchody přiznané po 29. září 2011 a úpravu redukční sazby za předčasný odchod do důchodu po roce 2011.

Počet vyplacených invalidních důchodů v období let 2000 - 2013 v průměru každoročně o 1,4 % klesal. Vývoj v tomto období byl také poznamenán přeměnou invalidních důchodů na důchody starobní po dosažení věku 65 let. V roce 2010 vlivem této přeměny poklesl počet vyplacených invalidních důchodů o 131 tis., tzn. o 21,9 %. Od data 1. 1. 2010 také došlo ke zrušení plných a částečných invalidních důchodů. Ty byly přeměněny na invalidní důchody pro invaliditu I., II. a III. stupně. Přestože počet vyplacených invalidních důchodů během hodnocených let klesal, suma finančních prostředků na vyplacení dávek v průměru o 2,2 % každoročně narůstala. V roce 2000 bylo vyplaceno 33 425 mil. Kč, v roce 2013 to bylo o 33 % více. Na průměrnou výši invalidního důchodu mají také dopad změny výše valorizace vyplácených důchodů. V roce 1997 byl průměrný invalidní důchod ve výši 4 986 Kč. V roce 2013 pobírali invalidní důchodci v průměru 10 245 Kč. Vývoj počtu nově přiznaných invalidních důchodů byl ovlivněn již výše zmíněnými legislativními úpravami (přeměna ID na starobní, přeměna klasifikace invalidních důchodů).

Mezi tzv. pozůstalostní důchody řadíme důchody vdovské, vdovecké a sirotčí. Počet vyplacených vdovských a vdoveckých důchodů se mezi lety 2000 - 2013 pohyboval od 671 tis. (rok 2010) po 698 tis. (rok 2000). Počet těchto vyplacených důchodů se každoročně snižoval v průměru o 0,3 %.

Objem vyplacených dávek důchodového pojištění na vdovské a vdovecké důchody, stejně tak i na důchody sirotčí, je opět odvozen od zvyšování vyplácených důchodů a od počtu nově přiznaných důchodů. V roce 2000 bylo na vdovské a vdovecké důchody vydáno 15 589 mil. Kč. V roce 2013 to bylo o 53,3 % více. Průměrná měsíční výše vdovského důchodu vyplácená sólo v roce 2013 činila 7 216 Kč, výše vdoveckého důchodu vypláceného sólo 6 240 Kč. Od roku 2000 docházelo k nárůstu výše těchto průměrných důchodů o 4 % u vdovských důchodů a o 5 % u důchodů vdoveckých. Počet nově přiznaných vdovských a vdoveckých důchodů během let 2002 až 2013 klesal o 0,2 % každoročně. Zatímco v roce 2002 bylo nově přiznáno celkem 38 490 vdovských a vdoveckých důchodů, v roce 2013 to bylo 37 640.

Také počet vyplacených sirotčích důchodů v období let 2000 - 2013 klesal. V roce 2000 bylo vyplaceno 57 tis. sirotčích důchodů, v roce 2013 to bylo o 10 tis. méně. Oproti tomu objem vyplacených dávek na sirotčí důchody narůstal. V roce 2000 bylo vyplaceno 1 975 mil. Kč. V roce 2013 to již bylo o 70 % více, tedy 3 358 mil. Kč. Průměrná měsíční výše sirotčího důchodu v roce 1997 dosahovala 2 546 Kč. V roce 2013 se rovnala 5 657 Kč. Mezi lety 2002 - 2012 se počet nově přiznaných sirotčích důchodů o 0,2 % každoročně snižoval. V roce 2002 bylo nově přiznáno 5 580 sirotčích důchodů. V roce 2013 bylo těchto důchodů přiznáno o 150 méně.

6.2 Perspektivy důchodového pojištění s ohledem na demografický vývoj

Udržitelnost stávajícího penzijního systému se stává diskutujícím tématem již od 90. let. V souvislosti s dlouhodobě nepříznivým vývojem naší populace, kdy se rodí méně dětí a zároveň se lidé dožívají vyššího věku, se vedou diskuze o nezbytnosti důchodové reformy. Prodlužování průměrného věku dožití a snižování porodnosti vede k úbytku ekonomicky aktivních obyvatel a tím pádem i k úbytku plátců pojistného důchodového pojištění.

Jedním ze základních faktorů ovlivňujících celý důchodový systém je věková struktura populace. Mezi základní charakteristiky určující demografický vývoj patří plodnost, tj. kolik se rodí dětí, a úmrtnost. Vývoj úhrnné plodnosti v letech 1960 - 2012 vykazoval klesající tendenci. Zatímco v roce 1960 byla úhrnná plodnost 2,09 dítěte na jednu ženu, v roce 2012 se dostala na hranici 1,45 dítěte na jednu ženu.

Dle Projekce 2013⁴⁴ vydané ČSÚ, je scénář vývoje plodnosti relativně optimistický. Předpoklad postupného, ne však příliš výrazného, zvyšování úhrnné plodnosti lze spatřit pouze u střední a vysoké varianty. Nicméně všechny varianty očekávají nárůst průměrného věku matek při porodu. Do roku 2030 očekává projekce nárůst úrovně plodnosti ve střední variantě na 1,50 dítěte na jednu ženu. Zároveň by měl pokračovat trend snižování úrovně plodnosti u žen do 28 let a nárůst plodnosti u žen starších, zejména nad 35 let věku. V projekčním období 2031 - 2050 počítá střední varianta s růstem úhrnné plodnosti na 1,56 dítěte na jednu ženu (průměrný věk matek 30,8 let) a pro období 2051 - 2100 je úroveň specifických měr plodnosti zafixována na úrovni roku 2050. V důsledku nízké plodnosti žen, nezajišťující prostou reprodukci obyvatel, tak v důsledku prodlužování naděje dožití, dochází k demografickému stárnutí.

Také lze očekávat prodlužování střední délky života osob ve věku 65 let. V roce 1960 byla naděje dožití u žen 14,6 let a u mužů 12,4 let. V roce 2012 vystoupala naděje dožití ve věku 65 let u žen na 19,2 let a u mužů na počet 15,7 let. V roce 2012 byla úroveň naděje dožití při narození 75 let u mužů a 80,9 u žen. Ve střední variantě se očekává růst střední délky života v roce 2030 u mužů 79,5 let a u žen 85,1 let. V roce 2050 pak 83,0 let u žen a 88,0 let u mužů. V roce 2100 pak projekce očekává naději dožití při narození 86,6 let u mužů a 91,1 let u žen.

Stávající věkové složení populace České republiky se vyznačuje relativně nízkým počtem dětí a současně jejich nízkým podílem na celkovém věkovém složení. Silné zastoupení mají osoby v ekonomicky aktivním věku. Podíl osob ve vyšším věku také zastupuje ne příliš vysoký počet osob. Budoucí vývoj věkové struktury však očekává výrazné stárnutí populace. V roce 1950 byl podíl dětské složky populace (věk do 14 let) 24,3 %. Podíl obyvatel v produktivním věku zastal 67,3 % a podíl osob v seniorské kategorii 65 a více let 8,4 %. V roce 2013 podíl dětí klesl na 15,0 %. Počet obyvatel v produktivním věku od roku 2009, kdy dosáhl svého maxima (70,8 %), se snížil na 67,6 % v roce 2013.

⁴⁴ Základními vstupními údaji Projekce 2013 jsou počty obyvatel ČR podle pohlaví a jednotek věku k 1. 1. 2013 (práh projekce), které navazují na výsledky Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Projekce je zpracována ve třech variantách (nízké, střední a vysoké), komponentní metodou podle jednotek věku v jednoletém kroku. Střední varianta je považována jako nejpravděpodobnější.

K velké změně došlo také v kategorii nad 65 let, kdy tato skupina dosáhla v roce 2013 podílu 17,4 %. I nadále bude obyvatel v tomto věku narůstat. V roce 2013 byl počet osob ve věku nad 65 let 1 767 618.

V roce 2057 by měl tento absolutní počet osob ve věku 65+ kulminovat a téměř se zdvojnásobit na 3 218 912 osob. Do konce prognózovaného období lze dále očekávat pokles seniorů, avšak stále převyšující současný stav. Lze tedy očekávat zvýšení relativního zastoupení seniorů z dnešní jedné šestiny na až jednu třetinu. Změny ve věkové struktuře obyvatel se také projeví ve vývoji míry závislosti. Zatímco v roce 1960 připadalo na jednoho člověka v poproduktivním věku téměř 7 osob ve věku produktivním, v roce 2013 to byly již 4 osoby. V roce 2060 bude tento poměr méně než 1:2 a v roce 2080 lze předpokládat 47,8% podíl očekávaného počtu osob ve věku 65+ na očekávaném počtu osob ve věku 15 - 64 let.

Základním rysem vývoje obyvatelstva České republiky tak bude v nadcházejících desetiletích progresivní stárnutí. Podíl seniorů poroste a přirozeným důsledkem bude výrazný vzestup počtu osob s nárokem na starobní důchod. Nárůst počtu osob s nárokem na starobní důchod bude v budoucnu výrazně tlumen posunem věkové hranice pro odchod do důchodu. Zvyšování důchodového věku částečně zpomalí úbytek podílu osob v produktivním věku a nárůstu podílu starobních důchodců. To zmírní finanční zátěž důchodového systému. Avšak posouvání věkové hranice pro odchod do důchodu v závislost na prodlužování délky života má i svoji druhou stránku. Tou je vytvoření podmínek pro prodlužování pracovní kariéry a zapojení starších pracovníků na trh práce.

Pracovní tým odborné komise pro důchodovou reformu uvádí v Návrhu revizního systému nastavení hranice důchodového věku (z 11. prosince 2014), koncept zavedení revizního systému nastavení hranice důchodového věku. Reaguje tak na současný stav, kdy nastavení automatického zvyšování hranice důchodového věku bez uvedení konkrétní limitní hodnoty vychází nejen z předpokladu trvalého dynamického růstu naděje dožití, ale také z celé řady dalších implicitních předpokladů. Pro tyto předpoklady ve vzdálených časových horizontech neexistují spolehlivé předpoklady a navíc toto současné nastavení nebere v potaz jakoukoliv potencionální negativní změnu aktuálních tendencí. Odborná komise jako řešení navrhuje zavést revizní systém hranice důchodového systému, který by umožnil reagovat na změny vnějších podmínek.

Ty by měly být v počáteční fázi fungování tohoto systému reprezentovány očekávaným vývojem střední délky života při dosažení hranice důchodového věku v jednotlivých generacích.

Jako jeden z důvodů pro tuto revizi odborná komise uvádí, že pojetí připoutání růstu hranice důchodového věku k určité očekávané konstantní době prožité nad hranicí důchodového věku není mezigeneračně spravedlivé. Od generace ke generaci poroste podíl doby prožité ve špatném zdravotním stavu k celkové době prožité nad hranicí důchodového věku a proto jako spravedlivější se jeví záruka pro ty, kteří dosáhnou hranici důchodového věku, že jejich doba prožitá nad touto hranicí bude stejná jako u předcházejících a následujících generací, přitom se výrazně nebude měnit ani relativní doba prožitá v důchodu v dobrém zdravotním stavu.⁴⁵

⁴⁵ Dostupné z <http://www.duchodova-komise.cz/wp-content/uploads/2014/12/N%C3%A1vrh-revizn%C3%ADho-syst%C3%A9mu-nastaven%C3%AD-hranice-d%C5%AFchodov%C3%A9ho-v%C4%9Bku-11.-prosince-2014.pdf>

7 ZÁVĚR

Současný důchodový systém České republiky je založen na povinném důchodovém pojištění. Základní povinné důchodové pojištění v České republice je dávkově definované a průběžně financované. Je univerzální a zabezpečuje všechny ekonomicky aktivní občany. V současné době obsahuje penzijní systém 3. pilíře: I. pilíř – státní průběžně financovaný systém; II. pilíř – fondový pilíř a III. pilíř – doplňkové penzijní připojištění. Stávající důchodový systém tak, jak je nastaven, je výsledkem řady reformních změn, kterými v posledních letech prošel. Rok 2011 byl ve znamení tzv. Malé důchodové reformy, jejímž cílem bylo zvýšit dlouhodobou finanční udržitelnost prvního pilíře. Od 1. ledna 2013 „Velká důchodová reforma“ zavedla II. pilíř důchodového systému – fondový, příspěvkově definovaný. Současně také přinesla změnu v dosavadním systému penzijního připojištění se státním příspěvkem. Dne 12. 11. 2014 vláda rozhodla, že ke dni 1. 1. 2016 bude spoření do II. pilíře ukončeno. Vstup do tohoto pilíře se ukázal jako nevýhodný pro většinu občanů a také byl o něj mizivý zájem.

Důchodové pojištění je prvním pilířem důchodového systému. Tento systém je financovaný zejména z odvodů sociálního pojištění a při splnění zákonných podmínek jsou z něj vypláceny občanům dávky důchodového pojištění. Od roku 1996 do roku 2012 bylo hospodaření systému důchodového pojištění financováno pouze z příjmů z pojistného na důchodové pojištění. Pro narůstající deficit systému důchodového pojištění byly od roku 2012 posíleny příjmy o další veličiny započítávající se do výsledku hospodaření. Výpočet salda začal být ovlivněn započtením části výnosu z DPH a převody do příjmů státního rozpočtu určenými na kompenzaci deficitu důchodového systému. V roce 2011 byla na zvláštním účtu důchodového pojištění evidována částka ve výši 18,08 mld. Kč. Pokud by však na tomto účtu byly také evidovány záporné rozdíly, byla by po skončení účetního roku 2011 zaznamenána částka ve výši -202,33 mld. Kč. Výpočet salda za rok 2012 a 2013 byl již pod vlivem nově započítávajících se příjmů. Započtením těchto dalších veličin se snížil schodek hospodaření systému důchodového pojištění v roce 2012 o 28,8 mld. Kč. V roce 2013 o 25,8 mld. Kč. Pokud by však byly příjmy hospodaření důchodového pojištění tvořeny pouze příjmy z pojistného, byl by schodek hospodaření -54,95 mld. Kč v roce 2012 a v roce 2013 ve výši -55,1 mld. Kč.

Výsledek hospodaření důchodového systému mezi lety 1996 - 2013 zaznamenal pouze pět kladných výsledků. A to v letech 1996, 2004, 2005, 2007 a 2008. Postupně však deficit důchodového systému narůstal. Paralelně s nárůstem výdajů na dávky důchodového pojištění narůstaly také výdaje spojené s výběrem pojistného. A to i přesto, že jejich podíl na celkových výdajích na dávky důchodového pojištění se mezi lety 1996 - 2013 snižoval.

Pro zajištění stability důchodového systému je potřeba správně nastavit věkovou hranici odchodu do důchodu, kdy tato hranice přímo ovlivňuje poměr mezi ekonomicky aktivními a ekonomicky neaktivními obyvateli. V České republice není horní hranice důchodového věku stanovena, přičemž se důchodový věk postupně prodlužuje. V roce 2044 dojde ke sjednocení důchodového věku u mužů a u žen na úrovni 67 let. Po roce 2044 byl růst důchodového věku stanoven tak, aby co nejlépe korespondoval očekávané doby dožití pro jedince v důchodovém věku.

Pro dlouhodobou udržitelnost důchodového systému je zcela zásadní jeho soulad s demografickým vývojem. Struktura populace v České republice se poslední desetiletí mění a to zejména v důsledku prodlužování střední délky života a snižování míry porodnosti. Zatímco v roce 1960 byla úhrnná míra plodnosti na úrovni dvou dětí, v roce 2012 byl na hladině 1,45. Současně s klesajícím trendem úhrnné míry plodnosti byl zaznamenán od roku 1960 odklad mateřství do vyššího věku žen. Dalším ukazatelem majícím vliv na nastavení důchodového věku je doba dožití. Od roku 1960 očekávaná doba života u žen a mužů starších 65 let narůstá. V porovnání s rokem 1960 se v roce 2012 očekávaná doba dožití u žen starších 65 let prodloužila o 32 % a u mužů starších 65 let o 27 %.

Mění se intenzita porodnosti v průběhu 2. pol. 20. století má také vliv na věkovou strukturu populace České republiky. Díky prodlužování věku a příchodu silnějších generací postupně narůstá věková skupina 65 let a více. V roce 1950 tato skupina reprezentovala 8 % a v roce 2013 to bylo již 17 %. U věkové skupiny do 14 let dochází vlivem negativního trendu poklesu úhrnné míry plodnosti k pomalému oslabování. V roce 1950 tvořila dětská složka populace 24 %, v roce 2013 zaujímala 15 %. Změny ve věkové struktuře obyvatelstva se projeví také ve vývoji míry závislosti populace seniorů. V roce 1960 připadalo na jednu osobu v poproduktivním věku téměř 7 osob v produktivním věku. V roce 2013 to byly 4 osoby v produktivním věku na jednoho seniora.

V roce 2060 je předpoklad tohoto poměru méně 1:2. V roce 2080 lze očekávat 47,8% podíl očekávaného počtu osob ve věku 65+ na očekávaném počtu osob ve věku 15 - 64 let.

Ze základního důchodového pojištění jsou poskytovány starobní, invalidní, vdovské, vdovecké a sirotčí důchody. Podíl celkových výdajů na dávky důchodového pojištění k HDP od roku 1993 do roku 2013 v průměru o 0,15 procentního bodu každý rok narůstal. Největší podíl na těchto výdajích tvoří výdaje na starobní důchody. Od roku 2000 procento těchto výdajů narůstalo a v roce 2013 se výdaje na starobní důchody podílely 81 % na celkových výdajích. Celkem bylo na dávky důchodového pojištění v roce 2013 vyplaceno 372 335 mil. Kč. Tato suma je téměř o 105 % vyšší než suma vyplacených dávek důchodového pojištění v roce 2000. Z těchto finančních prostředků bylo v roce 2013 vyplaceno 3 569 tis. důchodů.

V průběhu hodnocených let výdaje na dávky důchodového pojištění narůstaly. Za těchto sledovaných let nedošlo k žádným úbytkům. Od roku 2003 byly vyplacené důchody pravidelně navyšovány tak, aby se zvýšení u průměrného starobního důchodu rovnalo nejméně 100 % růstu cen a také nejméně 1/3 růstu reálné mzdy. Od roku 2008 byla nově vytyčena podmínka pro zvyšování důchodů v mimořádném termínu. Zároveň bylo také stanoveno navýšení důchodů, mimo pravidelný termín, v roce 2008 od splátky důchodů splatné v srpnu. Tzn., že v roce 2008 byly důchody navýšeny dvakrát. V souladu s úspornými kroky se vláda rozhodla nezvyšovat důchody od ledna 2010, a proto byly vyplácené důchody zvýšeny až od ledna 2011. Pro potřebu snížit růst výdajů na dávky důchodového pojištění bylo určeno dočasné omezení pro zvýšení důchodů v letech 2013 - 2015.

Počty vyplacených jednotlivých druhů důchodů byly v období let 2000 - 2013 ovlivněny změnami, které přinesl zákon o důchodovém pojištění. K největším meziročním změnám zaznamenaným u starobních a invalidních důchodů docházelo v letech 2009 – 2010. Od roku 2010, z důvodu novely zákona o důchodovém pojištění, byly invalidní důchody po dovršení věku 65 let automaticky přeměněny na důchody starobní. Na vývoj celkových sum vyplacených dávek u jednotlivých typů důchodů, stejně tak na průměrnou výši jednotlivých druhů důchodů, se od roku 2000 podílely valorizace důchodů. K nejvyšším meziročním změnám docházelo zejména v roce 2008, kdy byly důchody valorizovány dvakrát.

Oproti tomu nejmenší změny byly zaregistrovány v letech 2002 a 2010, kdy důchody valorizovány nebyly. V případě počtu nově přiznaných důchodů se nejvíce projevíly změny u starobních a invalidních důchodů. Tyto změny lze opět přičíst přeměně invalidních důchodů na důchody starobní po dosažení věku 65 let a dále také změně v klasifikaci invalidních důchodů. Výrazné navýšení počtu starobních důchodů v roce 2003 bylo poznamenáno zejména těmito faktory: nárůst počtu nově přiznaných předčasných dočasně krácených starobních důchodů jako důsledek změny zákona schváleného v roce 2003; rostoucí nezaměstnanost a s ní spojená nejistota vyplývající z očekávaných změn v oblasti starobních důchodů; zvýhodnění práce po dosažení věkové hranice bez pobírání starobního důchodu ve výši důchodu. Pokles invalidních důchodů v roce 2010 souvisel s již výše zmíněnou přeměnou na důchod starobní. Od tohoto roku také došlo ke zrušení plných a částečných invalidních důchodů, ty pak byly přeměněny na invalidní důchody pro invaliditu I., II. a III. stupně. U tzv. důchodů pozůstalostních byly zaznamenány pouze změny související s navyšováním důchodů. V případě počtu nově přiznaných pozůstalostních důchodů k žádným výrazným změnám nedocházelo.

Stávající penzijní systém a jeho udržitelnost se stal diskutujícím tématem již od 90. let minulého století. Prodlužování průměrného věku dožití a snižování porodnosti vede k úbytku ekonomicky aktivních obyvatel České republiky, a tím pádem i k úbytku plátců pojistného důchodového pojištění. Lze také říci, že jedním ze základních rysů obyvatelstva České republiky bude v následujících desetiletích progresivní stárnutí. Podíl seniorů výrazně poroste a důsledkem tohoto nárůstu bude také vzestup osob s nárokem na starobní důchod. Jedním z řešení dané situace je posunutí věkové hranice pro odchod do důchodu. I toto má však svoji druhou stránku, za kterou lze označit vytvoření podmínek pro prodloužení pracovní kariéry a také zapojení starších pracovníků na trh práce. Dalším řešením může být podpora rodin s dětmi. V současnosti pro mnohé mladé generace založení rodiny znamená výrazné snížení příjmů domácnosti. Matky v nadcházejícím mateřství spatřují riziko obtížného návratu na trh práce. A vzrůstá také riziko ohrožení chudobou. Pokud se v příštích letech porodnost nezvýší, nebude na tak vysoký počet důchodců dostatečný počet plátců důchodového pojištění a lze očekávat stále více prohlubující se deficit hospodaření důchodového pojištění.

8 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- BRDEK, M., JÍROVÁ, H., KREBS, V. *Trendy v evropské sociální politice*. Praha: ASPI, 2002. 251 s. ISBN 80-86395-25-1.
- ČESKO. *Sociální pojištění 2012: pojistné na sociální zabezpečení, nemocenské pojištění, důchodové pojištění, organizace a provádění sociálního zabezpečení: podle stavu k 23. 1. 2012*. Ostrava: Sagit, 2012. 368 s. ÚZ; č. 880. ISBN 978-80-7208-901-7.
- ČEVELA, R., KALVACH, Z., ČELEDOVÁ, L. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. 1. vydání. Praha: Grada, 2012. 263 s. ISBN 978-80-247-3901-4.
- DUKOVÁ, I., DUKA, M., KOHOUTOVÁ, I. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. vydání. Praha: Grada, 2013. 200 s. ISBN 978-80-247-3880-2.
- HOLUB, M., et al. *Charakter nositelů důchodového pojištění: (ident. kód HR141/05)*. 1. vydání. Praha: VÚPSV, 2008. 199, 10 s. ISBN 978-80-7416-022-6.
- HROZENSKÁ, M., DVOŘÁČKOVÁ, D. *Sociální péče o seniory*. 1. vydání. Praha: Grada, 2013. 191 s. ISBN 978-80-247-4139-0.
- KAHOUN, V. a kol. *Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly*. 2., aktualizované vydání. Praha: Triton, 2013. 466 s. ISBN 978-80-7387-733-0.
- KREBS, V., et al. *Sociální politika*. 5., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 544 s. ISBN 978-80-7357-585-4.
- KREBS, V., et al. *Solidarita a ekvivalence v sociálních systémech*. 1. vydání. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2009. 178 s. ISBN 978-80-7416-044-8.
- PŘIB, J. *Kdy do důchodu a za kolik*. 13. aktualizované vydání. Praha: Grada, 1999-. Právo pro každého. 144 s. ISBN 978-80-247-4090-4.
- PŘIB, J. *Důchodové předpisy s komentářem*. 7. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2012. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7263-736-2.
- RUBEŠ, L. *Doplňkové penzijní spoření a důchodové spoření: pro finanční poradce, zaměstnavatele a budoucí důchodce*. Úvaly: Systemia, ©2013. 137 s. ISBN 978-80-260-3892-4.
- RYTÍŘOVÁ, L. *Důchodový systém v České republice*. 1. vydání. Olomouc: ANAG, 2013. 115 s. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7263-821-5.
- SLANÝ, A., et al. *Sociální ochrana a důchodový systém*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 70 s. ISBN 80-210-3390-8.

- SYROVÝ, Petr. *Jak si spořit na důchod: zorientujte se v důchodové reformě*. 1. vydání. Praha: Grada, 2012. 152 s. Finance pro každého. ISBN 978-80-247-4479-7.
- TRÖSTER, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 6., podstatně přepracované a aktualizované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2013. xxx, 290 s. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-473-5.
- Pojistněmatematická zpráva o sociálním pojištění*. 2004. 1. vydání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2004. 126 s. ISBN 80-86878-05-8.
- Pojistněmatematická zpráva o sociálním pojištění*. 2006. 1. Vydání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2006. 143 s. ISBN 80-86878-39-2.
- Pojistněmatematická zpráva o sociálním pojištění*. 2008. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2008. 5, 100 s. ISBN 978-80-86878-89-8.

Internetové zdroje:

- ČESKO. Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla). In *Sbírka zákonů ČR*, ročník 2000, částka 65. Dostupné z URL <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-218>> [cit.2015-01-01]. ISSN 1211-1244
- Český důchodový systém. *Analyza.pdf*. [online]. [cit. 2015-01-22]. Dostupné v PDF z URL <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/11969/Analyza.pdf>>.
- Důchodové pojištění. *MPSV.CZ:Důchodové pojištění* [online]. [cit. 2014-06-20]. Dostupné z URL <<http://www.mpsv.cz/cs/3>>.
- Kutálek, V. Vyznejte se v důchodu: Jak funduje první pilíř důchodového systému? In: *Vyznejte se v důchodu: Jak funguje první pilíř důchodového systému? – Měšec.cz* [online]. Leden 21, 2013 [cit. 2014-09-18]. Dostupné z URL <<http://www.mesec.cz/clanky/vyznejte-se-v-duchodu-jak-funguje-prvni-pilir/>>.
- Manuál k důchodové reformě. *Důchodová reforma-2013-Manuál-2013-01-07* [online]. [cit. 2014-09-20]. Dostupné v PDF z URL <<http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/regulace/penzijni-sluzby-a-systemy/duchodova-reforma/publikace-a-manualy>>.
- Návrh revizního systému nastavení hranice důchodového věku. *Návrh-revizního-systému-nastavení-hranice-důchodového-věku 11.-prosince-2014.pdf* [online]. [cit. 2015-02-22].

Dostupné v PDF z URL < <http://www.duchodova-komise.cz/wp-content/uploads/2014/12/N%C3%A1vrh-revizn%C3%ADho-syst%C3%A9mu-nastaven%C3%AD-hranice-d%C5%AFchodov%C3%A9ho-v%C4%Bku-11.-prosince-2014.pdf>>.

Obecná informace k zákonu o důchodovém pojištění. *MPSV.CZ:Obecná informace k zákonu o důchodovém pojištění* [online]. [cit. 2014-06-22]. Dostupné z URL < <http://www.mpsv.cz/cs/617>>.

Penzijní reforma. *CERTIFIKACNI.cz – PENZIJNI REFORMA* [online]. Copyright © 2012 Systemia s. r. o. [cit. 2014-09-15]. Dostupné z URL <<http://www.certifikacni.cz/PENZIJNI-REFORMA-cl13.aspx>>.

Pojistněmatematická zpráva o důchodovém pojištění 2012 [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky 2012. 153 s. [cit. 2015-01-15]. Dostupné v PDF z URL <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/13783/PMZ-2012.pdf>>.

Projekce obyvatelstva do roku 2100 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2013, 7 s. [cit. 2015-02-21]. Dostupné v PDF z URL <[http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/A6003061EE/\\$File/402013u.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/A6003061EE/$File/402013u.pdf)>.

Vývoj vybraných ukazatelů životní úrovně v České republice v letech 1993-2013. 1. vydání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2014. 94 s. ISBN 978-80-7421-078-5. [cit. 2015-01-09]. Dostupné v PDF z URL http://www.mpsv.cz/files/clanky/19159/Brozura_2013_CJ.pdf.

Pilíře českého důchodového systému. *Český důchodový systém|DůchodováReforma.cz* [online]. © 2014 Důchodová reforma – ISSN 1805-7470. [cit. 2014-06-20]. Dostupné z URL <<http://www.duchodovareforma.cz/duchodovy-system/>> .

Základní aspekty reformy penzijního systému České republiky. *Základní informace|Důchodová reforma|Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2014-10-09]. Dostupné z URL <<http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/regulace/penzijni-sluzby-a-systemy/duchodova-reforma/zakladni-informace>>.

Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice ve vývojových řadách a grafech 2012. 1. vydání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2013. 55 s. ISBN 978-80-7421-066-2.

Dostupné v PDF z URL

<http://www.mpsv.cz/files/clanky/19914/Zakladni_ukazatele_2013.pdf>.

Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice ve vývojových řadách a grafech 2013. 1. vydání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2014. 56 s. ISBN 978-80-076-066-1.

Dostupné v PDF z URL

<http://www.mpsv.cz/files/clanky/16801/final_press_zakladni_ukazatele_CZ.pdf>.

9 LEGISLATIVA

Zákon č. 42/1994 Sb., Zákon o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením.

Zákon č. 155/1995 Sb., Zákon o důchodovém pojištění.

Zákon č. 218/2000 Sb., Zákon o rozpočtových pravidlech a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 425/2003 Sb., Zákon, kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 178/2005 Sb., Zákon o zrušení Fondu národního majetku České republiky a o působnosti Ministerstva financí při privatizaci majetku České republiky.

Zákon č. 426/2011 Sb., Zákon o důchodovém spoření.

Zákon č. 427/2011 Sb., Zákon o doplňkovém penzijním spoření.

10 SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka 1 Hospodaření systému důchodového pojištění v letech 1996 – 2011 (mld. Kč)	38
Tabulka 2 Sazby pojistného na důchodové pojištění (%)	39
Tabulka 3 Hospodaření systému důchodového pojištění v letech 2012 - 2013 (mld. Kč).	40
Tabulka 4 Výdaje na správu v letech 1996 – 2013 (mld. Kč)	43
Tabulka 5 Vyplacené dávky důchodového pojištění v letech 2000 - 2013 (mil. Kč).....	52
Tabulka 6 Vyplacené důchody v letech 2000 – 2013 (v tis.)	53
Tabulka 7 Vývoj základní výměry a jejího podílu na průměrném důchodu od roku 2003 – 2013 (Kč).....	54
Tabulka 8 Přehled o zvýšeních vyplácených důchodů v letech 1996 - 2013.....	55
Tabulka 9 Vyplacené starobní důchody vč. poměrných v letech 2000 - 2013, stav k 31.12 (v tis.).....	56
Tabulka 10 Vyplacené dávky důchodového pojištění v letech 2000 - 2013, starobní důchody vč. poměrných (v mil. Kč).....	57
Tabulka 11 Průměrná měsíční výše starobních důchodů v ČR v letech 1997 – 2013 (Kč).....	58
Tabulka 12 Počet nově přiznaných starobních důchodů v letech 2002 – 2013.....	58
Tabulka 13 Celkový počet nově přiznaných starobních důchodů v letech 2002 - 2013 ...	59
Tabulka 14 Vyplacené invalidní důchody vč. částečných v letech 2000 - 2013 (v tis.)....	60
Tabulka 15 Vyplacené dávky důchodového pojištění, invalidní důchody vč. částečných v letech 2000 - 2013 (v mil. Kč).	61
Tabulka 16 Průměrná výše plných invalidních důchodů v ČR v letech 1997 – 2013 (v Kč.)	62
Tabulka 17 Počet nově přiznaných invalidních důchodů v letech 2002 - 2013	62
Tabulka 18 Vyplacené vdovské a vdovecké důchody v letech 2000 - 2013 (v tis.).....	63
Tabulka 19 Vyplacené dávky důchodového pojištění, vdovské a vdovecké důchody v letech 2000 – 2013 (v mil. Kč)	63
Tabulka 20 Počet nově přiznaných vdovských a vdoveckých důchodů v letech 2002 - 2013	64
Tabulka 21 Počet vyplacených sirotčích důchodů v letech 2000 - 2013 (v tis.)	65
Tabulka 22 Vyplacené dávky důchodového pojištění v letech 2000 - 2013, sirotčí důchody (v mil. Kč).....	65
Tabulka 23 Počet nově přiznaných sirotčích důchodů v letech 2002 - 2013	66

Seznam grafů

Graf 1 Struktura nominálních čistých peněžních příjmů domácností důchodců, rok 2013 (v %)	36
Graf 2 Zdanění práce u průměrné mzdy v zemích OECD, rok 2013 (v %)	37
Graf 3 Celkové saldo hospodaření důchodového systému v letech 1996 – 2013 (mld. Kč)	41
Graf 4 Vývoj příjmů z pojistného na důchodové pojištění v letech 1996-2011 (mld. Kč)	44
Graf 5 Vývoj výdajů na dávky důchodové pojištění v letech 1996-2011 (mld. Kč)	45
Graf 6 Důchodový věk pojištěnců narozených po roce 1936	46
Graf 7 Míra úhrnné plodnosti a průměrný věk ženy při porodu v letech 1960 - 2012	47
Graf 8 Očekávaná délka života ve věku 65 let (1960 – 2012)	48
Graf 9 Vývoj složení obyvatelstva ČR podle hlavních věkových skupin v letech 1950 – 2013 (%)	49
Graf 10 Vývoj míry závislosti populace seniorů v letech 1960 – 2013 včetně předpovědi v letech 2020, 2040, 2060, 2080 (%)	50
Graf 11 Vývoj podílu výdajů na důchody k HDP v letech 1993 – 2013 (%)	50
Graf 12 Podíl výdajů na jednotlivé druhy důchodů v letech 2000 – 2013 (%)	51
Graf 13 Průměrná měsíční výše sólo vyplacených vdovských a vdoveckých důchodů v letech 1997 – 2013 (Kč)	64
Graf 14 Průměrná měsíční výše sirotčího důchodu v letech 1997 - 2013 (Kč.)	66

11 PŘÍLOHY

Příloha 1 Důchodový systém v České republice od 1. 1. 2013

Příloha 2 Uspořádání důchodových systémů vybraných zemí

Příloha 3 Hospodaření systému důchodového pojištění v letech 1996 - 2013

Příloha 4 Analýza časové řady příjmů z pojistného na důchodové pojištění v rozmezí let 1996 – 2011

Příloha 5 Analýza časové řady výdajů na dávky důchodové pojištění v rozmezí let 1996 – 2011

Příloha 6 Důchodový věk pojištěnců narozených po roce 1936

Příloha 1 Důchodový systém v České republice od 1. 1. 2013.

1. pilíř	2. pilíř	3. pilíř
povinný	dobrovolný	dobrovolný
Základní pilíř stávajícího průběžného důchodového systému. Vyplácí se z něj aktuální starobní důchody	Od 1. 1. 2013 nově vzniklý pilíř důchodového systému.	Pilíř stávajícího důchodového systému od roku 1994. Od 1. 1. 2013 se měnily podmínky sjednání smlouvy, výplaty prostředků i název produktu.
Účastník: FO starší 18 let, která je poplatníkem důchodového pojištění.	Účastník: FO, která platí důchodové pojištění (do I. pilíře) a dosáhla věku 18 let, pokud uzavře smlouvu o důchodovém spoření nejpozději do: a) do konce kalendářního roku, ve kterém dosáhne věku 35 let b) pro starší 35 let (věk 35 let dosažen před 1. 1. 2013) možnost vstoupit - do 30. 6. 2013 - do 6 měsíců ode dne, od kterého byla poprvé od 1. 1. 2013 poplatníkem pojistného na důchodovém pojištění	Účastník: FO starší 18 let, která uzavřela s penzijní společností smlouvu o doplňkovém penzijním spoření (do 30. 11. smlouvu o penzijním připojištění)
Povinný odvod ze mzdy: - povinné důchodové pojištění	Dobrovolný finanční produkt: - důchodové spoření	Dobrovolný finanční produkt: - penzijní připojištění (do 31. 11. 2012) - doplňkové penzijní spoření (od 1. 1. 2013)
Ukončení účasti v pilíři: - není možné	Ukončení účasti v pilíři: - není možné	Ukončení účasti v pilíři: - je možné výpovědí smlouvy za daných pravidel
Dědění naspořených prostředků: ne	Dědění naspořených prostředků: ano za daných pravidel	Dědění naspořených prostředků: ano
Správce peněžních prostředků: stát	Správce peněžních prostředků: soukromá penzijní společnost	Správce peněžních prostředků: od 1. 1. 2013 soukromá penzijní společnost
Spravované fondy: žádné	Spravované fondy: důchodové fondy (povinně ze zákona fond státních dluhopisů, fond konzervativní, fond vyvážený, fond dynamický	Spravované fondy: a) transformovaný fond (pouze klienti penzijního připojištění) b) účastnické fondy (ze zákona povinný konzervativní fond, další fondy dle nabídky konkrétní penzijní společnosti)
Financování: - 28 % z hrubé mzdy (ti, kteří nevstoupí do II. pilíře) - 25 % z hrubé mzdy (ti, kteří vstoupí do II. pilíře)	Financování: - 3 % z hrubé mzdy (namísto odvodu do I. pilíře) + 2 % z hrubé mzdy účastníka (navýšený odvod z hrubé mzdy) + zhodnocení (dle vybrané investiční strategie)	Financování: vlastní příspěvek účastníka + příspěvek státu (dle výše příspěvku účastníka) + příspěvek zaměstnavatele (není povinné) + daňové odpočty (od určité výše vlastního příspěvku) + zhodnocení (dle vlastní vybrané investiční strategie)
Výplata prostředků: Po odchodu do důchodu formou starobního důchodu od státu	Výplata prostředků: Po odchodu do důchodu vyplácí měsíčně životní pojišťovna formou: a) doživotní starobní důchod b) doživotní starobní důchod se sjednanou výplatou pozůstalostního důchodu po dobu 3 let c) starobní důchod na dobu 20 let	Výplata prostředků: složitější koncept: - liší se podmínky starých smluv penzijního připojištění oproti podmínkách nového doplňkového penzijního spoření

Zdroj: Dostupné z www: <http://www.duchodovareforma.cz/duchodovy-system/>

Příloha 2 Uspořádání důchodových systémů vybraných zemí

	1. pilíř	2. pilíř	3. pilíř
Belgie	- zákonné schéma pracovníků v zaměstnaneckém poměru - zákonné schéma samostatně výdělečně činných pracovníků - zákonné schéma veřejného sektoru	doplňkový důchod pro: - zaměstnance - OSVČ - úředníky ve veřejných podnicích	životní pojištění, důchodové spoření
Dánsko	- veřejný starobní důchod - zaměstnanecké důchodové schéma	- zaměstnanecká penzijní schémata - speciální schéma penzijního spoření - zaměstnanecké doplňkové penzijní schéma pro předčasné důchody - LD schéma	individuální penzijní plány
Kypr	- sociální pojištění	- zaměstnanecké důchodové schéma státního sektoru - spořicí fondy soukromého sektoru	penzijní plány soukromých pojišťoven
Maďarsko	- nový systém: - průběžně financované schéma - povinné fondově financované schéma	není	dobrovolné spoření v penzijních fondech, spořicí účty
Malta	sociální zabezpečení	není ¹⁾	není ¹⁾
Německo	- zákonné důchodové pojištění - schéma pro státní úředníky - schéma pro zemědělce	podnikové zabezpečení - soukromé společnosti - veřejní úředníci	individuální spoření
Portugalsko	- všeobecný systém sociálního zabezpečení - systém sociální ochrany státních zaměstnanců	podniková schémata	- životní pojištění, spoření v penzijních a investičních fondech
Rakousko	- důchodové pojištění pracujících - důchodové pojištění OSVČ - důchodové pojištění rolníků - důchodové pojištění notářů - systémy pro úředníky Svazu a zemí	- podnikové zabezpečení - přísliby důchodových pojišťoven vůči tuzemským nebo zahraničním důchodovým pojišťovnám - podnikové kolektivní pojištění - přímé přísliby dávek - životní pojištění	prémiové zvýhodnění, zaopatření na stáří, životní pojištění
Slovinsko	schéma povinného důchodového a invalidního pojištění	schémata povinného a dobrovolného penzijního a invalidního připojištění	schéma důchodového a invalidního pojištění, jehož základem je osobní penzijní spořitelní účet
Spojené království	- státní důchod – pevná částka - doplňkový státní důchod	zaměstnanecká penzijní schémata	osobní penze a podílnické penze
Švédsko	nový systém: - schéma důchodů odvozených od příjmů - pojistné důchodové schéma	zaměstnanecká penzijní schémata	daňově zvýhodněné penzijní pojištění, osobní penzijní účet

¹⁾ stav ke konci roku 2005

Příloha 3 Hospodaření systému důchodového pojištění v letech 1996 - 2013

Rok	Příjmy z pojistného na DP	Další veličiny vstupující do výpočtu výsledku hosp.		Celkové příjmy	Výdaje na dávky DP	Výdaje na správu	Výdaje celkem	Výsledek hospodaření
		výnos DPH 7,2 %	UV č.693/12					
1996	133,9	126,8	2,7	129,5	4,4
1997	146,3	150,2	2,6	152,8	-6,5
1998	156,3	166,1	2,7	168,8	-12,5
1999	161,8	177,8	3,4	181,3	-19,4
2000	170,5	186,9	3,3	190,1	-19,7
2001	186,0	201,1	3,3	204,5	-18,5
2002	198,4	213,6	3,7	217,3	-18,9
2003	209,6	225,8	3,7	229,5	-19,9
2004	243,3	230,9	4,1	235,0	8,3
2005	258,3	247,4	4,4	251,8	6,6
2006	276,9	272,9	4,9	277,8	-0,9
2007	304,9	289,9	5,2	295,0	9,9
2008	320,0	312,5	4,9	317,4	2,6
2009	310,3	339,8	7,4	347,1	-36,8
2010	317,9	346,2	7,3	353,5	-35,6
2011	328,0	368,1	5,3	373,4	-45,4
2012	332,1	14,4	14,4	360,9	382,0	5,0	387,1	-26,2
2013	332,6	15,8	10,0	358,4	382,8	4,9	387,7	-29,3

Zdroj: Ministerstvo financí ČR
vlastní zpracování

Příloha 4 Analýza časové řady příjmů z pojistného na důchodové pojištění v rozmezí let 1996 – 2011

Tabulka korelačních charakteristik modelu lineární trendové funkce

Statistické shrnutí; ZP: Příjmy (Tabulka1)	
Statist.	Hodnota
Vícenás. R	0,985247265
Vícenás. R2	0,970712174
Upravené R2	0,968620186
F(1,14)	464,014308
p	0,000000000039226217
Sm. chyba odhadu	12,4224422

Zdroj: program Statistica 12, vlastní zpracování

Tabulka regresních charakteristik modelu lineární trendové funkce

Výsledky regrese se závislou proměnnou : Příjmy (Tabulka1)						
R= ,98524727 R2= ,97071217 Upravené R2= ,96862019						
F(1,14)=464,01 p<,00000 Směrod. chyba odhadu : 12,422						
N=16	b*	Sm.chyba z b*	b	Sm.chyba z b	t(14)	p-hodn.
Abs.člen			109,3061	6,514384	16,77920	0,000000
t1	0,985247	0,045738	14,5122	0,673702	21,54099	0,000000

Zdroj: program Statistica 12, vlastní zpracování

Tabulka analýzy rozptylu modelu lineární trendové funkce

Analýza rozptylu (Tabulka1)					
Efekt	Součet čtverců	sv	Průměr čtverců	F	p-hodn.
Regres.	71605,33	1	71605,33	464,0143	0,000000
Rezid.	2160,44	14	154,32		
Celk.	73765,77				

Zdroj: program Statistica 12, vlastní zpracování

Tabulka předpovězených hodnot na rok 2020

Předpovězené hodnoty (Tabulka1)			
proměnné: Příjmy			
Proměnná	b-váha	Hodnota	b-váha * Hodnot
t1	14,51220	25,00000	362,8050
Abs. člen			109,3061
Předpověď			472,1111
-95,0%LS			447,3565
+95,0%LS			496,8657

Zdroj: program Statistica 12, vlastní zpracování

Tabulka předpovězených hodnot na rok 2050

Předpovězené hodnoty (Tabulka1)			
proměnné: Příjmy			
Proměnná	b-váha	Hodnota	b-váha * Hodnot
t1	14,51220	55,00000	798,1709
Abs. člen			109,3061
Předpověď			907,4770
-95,0%LS			839,9577
+95,0%LS			974,9964

Zdroj: program Statistica 12, vlastní zpracování

Příloha 5 Analýza časové řady výdajů na dávky důchodové pojištění v rozmezí let 1996 - 2011

Tabulka korelačních charakteristik modelu lineární trendové funkce

Statistické shrnutí; ZP: Výdaje (Tabulka8)	
Statist.	Hodnota
Vícenás. R	0,991703966
Vícenás. R2	0,983476756
Upravené R2	0,982296525
F(1,14)	833,291261
p	7,09508271E-14
Sm. chyba odhadu	10,0157115

Zdroj: program Statistica 12, vlastní zpracování

Tabulka regresních charakteristik modelu lineární trendové funkce

Výsledky regrese se závislou proměnnou : Výdaje (Tabulka8) R= ,99170397 R2= ,98347676 Upravené R2= ,98229652 F(1,14)=833,29 p<,00000 Směrod. chyba odhadu : 10,016						
N=16	b*	Sm.chyba z b*	b	Sm.chyba z b	t(14)	p-hodn.
Abs.člen			112,0270	5,252283	21,32920	0,000000
t1	0,991704	0,034355	15,6798	0,543178	28,86678	0,000000

Zdroj: program Statistica 12, vlastní zpracování

Tabulka analýzy rozptylu modelu lineární trendové funkce

Analýza rozptylu (Tabulka8)					
Efekt	Součet čtverců	sv	Průměr čtverců	F	p-hodn.
Regres.	83591,18	1	83591,18	833,2913	0,000000
Rezid.	1404,40	14	100,31		
Celk.	84995,58				

Zdroj: program Statistica 12, vlastní zpracování

Tabulka předpovězených hodnot na rok 2020

Předpovězené hodnoty (Tabulka8) proměnné: Výdaje			
Proměnná	b-váha	Hodnota	b-váha * Hodnot
t1	15,67981	25,00000	391,9952
Abs. člen			112,0270
Předpověď			504,0222
-95,0%LS			484,0636
+95,0%LS			523,9808

Zdroj: program Statistica 12, vlastní zpracování

Tabulka předpovězených hodnot na rok 2050

Předpovězené hodnoty (Tabulka8) proměnné: Výdaje			
Proměnná	b-váha	Hodnota	b-váha * Hodnot
t1	15,67981	55,00000	862,389
Abs. člen			112,027
Předpověď			974,416
-95,0%LS			919,978
+95,0%LS			1028,855

Zdroj: program Statistica 12, vlastní zpracování

Příloha 6 Důchodový věk pojištěnců narozených po roce 1936

Rok narození	Důchodový věk činí u					
	mužů	žen s počtem vychovaných dětí				
		0	1	2	3 a 4	5 a více
1936	60r+2m	57r	56r	55r	54r	53r
1937	60r+4m	57r	56r	55r	54r	53r
1938	60r+6m	57r	56r	55r	54r	53r
1939	60r+8m	57r+4m	56r	55r	54r	53r
1940	60r+10m	57r+8m	56r+4m	55r	54r	53r
1941	61r	58r	56r+8m	55r+4m	54r	53r
1942	61r+2m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m	53r
1943	61r+4m	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m	53r+4m
1944	61r+6m	59r	57r+8m	56r+4m	55r	53r+8m
1945	61r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m	54r
1946	61r+10m	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m
1947	62r	60r	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m
1948	62r+2m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m	55r
1949	62r+4m	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m
1950	62r+6m	61r	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m
1951	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m	56r
1952	62r+10m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m
1953	63r	62r	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m
1954	63r+2m	62r+4m	61r	59r+8m	58r+4m	57r
1955	63r+4m	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m
1956	63r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m
1957	63r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+4m	58r
1958	63r+10m	63r+10m	62r+8m	61r+2m	59r+8m	58r+4m
1959	64r	64r	63r+2m	61r+8m	60r+2m	58r+8m
1960	64r+2m	64r+2m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+2m
1961	64r+4m	64r+4m	64r+2m	62r+8m	61r+2m	59r+8m
1962	64r+6m	64r+6m	64r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+2m
1963	64r+8m	64r+8m	64r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m
1964	64r+10m	64r+10m	64r+10m	64r+2m	62r+8m	61r+2m
1965	65r	65r	65r	64r+8m	63r+2m	61r+8m
1966	65r+2m	65r+2m	65r+2m	65r+2m	63r+8m	62r+2m
1967	65r+4m	65r+4m	65r+4m	65r+4m	64r+2m	62r+8m
1968	65r+6m	65r+6m	65r+6m	65r+6m	64r+8m	63r+2m
1969	65r+8m	65r+8m	65r+8m	65r+8m	65r+2m	63r+8m
1970	65r+10m	65r+10m	65r+10m	65r+10m	65r+8m	64r+2m
1971	66r	66r	66r	66r	66r	64r+8m
1972	66r+2m	66r+2m	66r+2m	66r+2m	66r+2m	65r+2m
1973	66r+4m	66r+4m	66r+4m	66r+4m	66r+4m	65r+8m
1974	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+2m
1975	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m
1976	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m
1977	67r	67r	67r	67r	67r	67r
1978	67r+2m	67r+2m	67r+2m	67r+2m	67r+2m	67r+2m
1979	67r+4m	67r+4m	67r+4m	67r+4m	67r+4m	67r+4m
1980	67r+6m	67r+6m	67r+6m	67r+6m	67r+6m	67r+6m
1981	67r+8m	67r+8m	67r+8m	67r+8m	67r+8m	67r+8m
1982	67r+10m	67r+10m	67r+10m	67r+10m	67r+10m	67r+10m
1983	68r	68r	68r	68r	68r	68r

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování